

Taal en stereotypes in Vlaamse luisterverhalen voor kinderen

Een societaal treatmentonderzoek van de
Heerlijke Hoorspelen en een experiment bij
lagereschoolkinderen

Catho Jacobs

Masterproef aangeboden binnen de opleiding
master in de Taalkunde

Promotor: prof. dr. Stefania Marzo
Co-promotor: prof. dr. Eline Zenner

Academiejaar 2017-2018

279 056 tekens

Ik verklaar me akkoord met de code of conduct van de faculteit Letteren voor geloofwaardig auteurschap.

Dankwoord

Hoe clichématig het ook klinkt, een masterproef schrijf je absoluut niet alleen. In dit dankwoord wil ik dan ook iedereen bedanken die op een of andere manier heeft bijgedragen aan de verwezenlijking van deze masterproef. Het eerste en belangrijkste woordje van dank gaat uit naar mijn promotor en co-promotor, prof. dr. Stefania Marzo en prof. dr. Eline Zenner. Bedankt om jullie expertise over het onderwerp met mij te delen, om mijn vele vragen steeds te beantwoorden met een uitvoerig en deskundig antwoord en bovenal om mij de vrijheid te geven om zelf mijn eigen fouten te maken (maar ook om ze tijdig bij te sturen). Ook wil ik jullie bedanken voor de gedrevenheid waarmee jullie het vak Sociolinguïstiek hebben gedoceerd en voor het niet aflatend enthousiasme waarmee jullie mij hebben begeleid tijdens mijn masterproef. Zo hebben jullie in mij de passie voor de sociale betekenis van taal aangewakkerd, waarvoor ik jullie erg dankbaar ben. Mijn enthousiasme voor het sociolinguïstisch onderzoek heeft er immers voor gezorgd dat ik een leidraad had, niet alleen tijdens mijn masterstudies, maar ook bij het uitstippelen van mijn professionele carrière.

Daarnaast verdienen de kinderen die meegewerkt hebben aan het uiteindelijke onderzoek en aan de pilootstudie een plaatsje in dit dankwoord, net zoals de directie en de leerkrachten van de scholen. Bedankt om vol enthousiasme en interesse aan het onderzoek deel te nemen. Ook wil ik graag al mijn beoordelaars bedanken om in hun drukke schema's tijd te maken om naar mijn fragmenten te luisteren. Anneleen, Nele, Lisa, Lore, Lukas, Luca, Didier, Liena, Charlie, Stiene, Marjolien, Astrid, Marte, Anton, Lotte, Leendert, Staf, Charlotte, Audee, Ella, Cedric, Jolien, Gilke, Rebecca, Marlieke, Cas, Eva en Marie-Anne, bedankt!

Natuurlijk verdienen ook mijn vrienden en familie het om hier in de bloemetjes gezet te worden. Ik wil jullie graag bedanken voor alle steun en om steeds geïnteresseerd te zijn (of geïnteresseerd te lijken) wanneer het weer eens over mijn masterproef ging. Lore, Luca en Nele, bedankt voor de taalkundige babbels, voor de fijne lunches en de toffe koffiepauzes. Zonder jullie was mijn masterstudie nooit zo leuk geweest. Bedankt aan mijn vrienden van het middelbaar om voor de broodnodige ontspanning te zorgen. Bedankt Alexander, om er altijd te zijn. En bedankt aan mijn ouders om mij de kans te geven om deze studies te volgen en om mij, net zoals mijn broer, steeds met raad en daad bij te staan.

Inhoudsopgave

Dankwoord	3
Inhoudsopgave	4
Inleiding	6
1. Literatuurstudie	9
1.1. Attitudes en stereotypes	9
1.1.1. Wat zijn attitudes?	10
1.1.2. Wat zijn sociale stereotypes?	11
1.2. Bewustzijn van taalvariatie en sociale betekenis bij kinderen	12
1.2.1. Bewustzijn van taalvariatie.....	12
1.2.2. Bewustzijn van sociale betekenis	13
1.3. Taalvariatie in de media	14
1.3.1. Taalvariatie in audiovisuele media.....	15
1.3.2. Taalvariatie in reclame	18
1.3.3. Taalvariatie in luisterverhalen	19
1.4. Taalattitudeonderzoek	19
1.4.1. Directe methodes	19
1.4.2. Indirecte methodes.....	20
1.4.3. Societal treatment	22
1.4.4. Conclusie	22
1.5. Taalsituatie Vlaanderen	23
1.5.1. Standaardtaal	23
1.5.2. Tussentaal.....	25
1.5.3. Dialecten.....	26
1.5.4. Taalattitudeonderzoek in Vlaanderen	26
1.6. Het huidige onderzoek	28
2. Casestudy 1: societal treatment onderzoek	31
2.1. Hypotheses	31
2.1.1. Tussentaal.....	31
2.1.2. Standaardtaal	32
2.1.3. Regionale variëteiten	32
2.2. Materiaal	32
2.3. Methode	33
2.3.1. Dataset opschonen.....	33
2.3.2. Afhankelijke en onafhankelijke variabelen	34
2.3.3. Analyse.....	38
2.4. Resultaten	38
2.4.1. Telescopische analyse	39
2.4.2. Microscopische analyse	44
2.5. Conclusie en nieuwe vraagstelling	50
3. Casestudy 2: experimenteel design	52
3.1. Onderzoeksvragen en hypotheses	52
3.2. Materiaal en methode	54
3.2.1. Stimuli	54
3.2.2. Instrumentatie	58
3.2.3. Respondenten	62
3.2.4. Procedure.....	63
3.2.5. Analyse.....	64

3.3. Resultaten	68
3.3.1. Correcte identificatie	68
3.3.2. <i>Free response</i> -experiment.....	75
3.3.3. Regressieanalyse	91
3.4. Discussie casestudy 2	99
4. Conclusie	101
Bibliografie	105
Samenvatting	112

Inleiding

In het Vlaamse medialandschap is er al heel wat inkt gevloeid over de vraag welke taalvariëteiten geschikt zijn om te hanteren op het televisiescherm. Wie er standaardtaal moet spreken en wie niet is geen uitgemaakte zaak en leidt dan ook tot een overvloed aan normerende oordelen. Zo ontstond er in 2011 nog opschudding in de media toen Ruud Hendrickx, de taaladviseur van de openbare omroep, op de VRT-Taaldag zijn voorstel voor het nieuwe *Taalcharter* uit de doeken deed¹. Voornamelijk het voorstel om in fictieprogramma's tussentaal of dialect toe te staan kon op heel wat tegenwind rekenen. Zo verscheen er al snel een bekritisierende column van Ruth Joos², hielden Chris Dusauchoit en Paul Jambers een pleidooi voor de standaardtaal in Reyers Laat³ en werd het voorstel zelfs besproken in het Vlaams Parlement⁴. Het debat over in welke mediacontext standaardtaal gesproken moet worden leeft in de Vlaamse maatschappij. Wat echter beduidend minder aan bod komt in die discussie is de vraag welke variëteiten geschikt zijn voor kinderprogramma's en kinderfilms. Een van de enige reflecties op het gebruik van taalvariatie in media gericht op kinderen is te vinden in het *Taalcharter* van de VRT (Hendrickx 2012). Daaruit blijkt dat de openbare omroep een strikte norm hanteert: alle programma's die op hun kinderzender Ketnet uitgezonden worden moeten in de standaardtaal gesproken worden. Wanneer men toch afwijkt van die norm moet dat met de nodige voorzichtigheid gebeuren, aldus Hendrickx (in Van Rijckeghem 2017, mijn nadruk):

“Op Ketnet moet dus de standaardtaal gesproken worden en moet je een heel goede reden hebben om daarvan af te wijken. Dat kan bijvoorbeeld wel eens gebeuren in fictie, wanneer een bepaald accent nodig is. Daarbij moet wel opgelet worden voor **stereotypering**, want dat kan kinderen nog meer beïnvloeden. Als gekleurde kindjes steeds gedubd worden met krom taalgebruik, dan ga je verkeerde associaties aanleren. **Limburgers** hoeven niet **traag** en **dom** te zijn, **Antwerpenaren** geen **dikke nekken**.”

Hendrickx beargumenteert dat wanneer kinderprogramma's en -films niet-standaardtalige variëteiten hanteren, dat die moeten oppassen met het gebruik van stereotypische kenmerken die geassocieerd worden met taalvariëteiten. Hij gaat er daarbij vanuit dat die stereotypische associaties kinderen kunnen leren om bepaalde negatieve eigenschappen, zoals domheid of arrogantie, te associëren met bepaalde sociale groepen, zoals Limburgers of Antwerpenaren.

Dat mediavormen zoals televisiereeksen of tekenfilms kinderen stereotypische associaties aanleren was het centrale uitgangspunt van de studie van Lippi-Green (1997), die de inspiratie vormde voor de huidige studie. Dat toen revolutionaire onderzoek bestudeerde de taalvariatie in alle geanimeerde Disneyfilms die uitgebracht zijn tussen 1938 en 1994. Uit die analyse bleek dat die tekenfilms sterk gebruikmaken van de stereotypische associaties van vreemde accenten en regionale variëteiten om hun personages vorm te geven. Daarbij maakte de onderzoekster, net zoals Hendrickx,

¹ VRTtaal. 9/11/2016. *Taaldag 2011 – Ruud Hendrickx*.

² Joos, Ruth. 31/10/2011. *Taal overboord? De Standaard*.

³ Dusauchoit, Chris en Paul Jambers. 18/11/2011. *Reyers Laat, VRT-televisie*.

⁴ Verslag plenaire vergadering. Actuele vraag over het beleid van de VRT inzake het gebruik van het Standaardnederlands en eventuele variaties ervan. 26/10/2011.

de bedenking dat door kinderen bloot te stellen aan die associaties Disneyfilms kinderen leren om specifieke eigenschappen en levensstijlen te associëren met specifieke sociale groepen. Meer bepaald beargumenteerde Lippi-Green dat de films kinderen zo leren te discrimineren.

De huidige studie vertrekt van de vraag of dat wel effectief het geval is. Uit Lippi-Greens analyse van Disneyfilms kan dan wel geconcludeerd worden dat de films kinderen blootstellen aan stereotypische associaties, maar niet dat het doelpubliek die associaties ook effectief percipieert of opslaat. Als kinderen de taalvariëteit niet herkennen en/of zich niet bewust zijn van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met die taalvariëteit, is het aannemelijk dat die taalvariëteiten geen stereotypische associaties oproepen bij de kinderen. Tegen die achtergrond voert de huidige studie een gelijkaardig societaal treatmentonderzoek uit dat aangevuld wordt met een experimenteel onderzoek.

Daarbij zijn er twee onderzoeksvragen geponeerd, namelijk “Welke sociale betekenissen kunnen er afgeleid worden uit de taalvariatie in de luisterverhalen de *Heerlijke Hoorspelen* van *Het Geluidshuis*?” en “Herkent het doelpubliek van de luisterverhalen de taalvariëteiten die aanwezig zijn in de audioverhalen en zijn de kinderen zich bewust van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met die taalvariëteiten?”. De eerste onderzoeksvraag wordt behandeld in casestudy 1, waarbij het gehanteerde materiaal bestaat uit een inventaris van 207 personages uit de eerste twaalf luisterverhalen van de *Heerlijke Hoorspelen*. De huidige studie hoopt met casestudy 1 een theoretische toevoeging aan de studie van Lippi-Green (1997) te realiseren door een gelijkaardig onderzoek uit te voeren enerzijds in het Vlaamse taalgebied en anderzijds bij luisterverhalen. De keuze om als materiaal luisterverhalen te nemen, en niet tekenfilms in navolging van Lippi-Green (1997), ligt in het feit dat bij luisterverhalen het visuele aspect volledig wegvalt. Daardoor is het aannemelijk dat de auditieve input, en meer specifiek de regionale variëteiten en vreemde accenten, een belangrijker rol spelen bij de karakterisering van de personages. Het genre lijkt dus uitermate geschikt te zijn om taalstereotypes en -attitudes te bestuderen.

Het huidige onderzoek voert echter niet alleen een societaal treatmentonderzoek uit, maar vult zo'n onderzoek aan met een experimenteel design in casestudy 2. In die casestudy wordt de tweede onderzoeksvraag behandeld, waarbij het gehanteerde materiaal bestaat uit 54 vragenlijsten van kinderen van het vierde leerjaar uit de provincie Antwerpen. In dat deel van het onderzoek wordt er onderzocht of kinderen de taalvariëteiten correct identificeren en of ze zich bewust zijn van de stereotypische kenmerken die geassocieerd worden met die variëteiten in de luisterverhalen. Hun bewustzijn van die sociale betekenis wordt onderzocht aan de hand van een indirecte variant van een *free response*-experiment (Grondelaers en van Hout 2010) en een variant van een *matched guise*-experiment waarbij de algemeen aanvaarde vereisten van die methode uitgedaagd worden door geen gelijklopende fragmenten aan te bieden. Door die methodologische innovaties bij het *free response*-experiment en bij het *matched guise*-experiment hoopt de huidige studie met casestudy 2 een bescheiden methodologische bijdrage te leveren aan het taalattitudeonderzoek.

De opbouw van deze masterproef is als volgt. Als eerste komt de literatuurstudie aan bod waarbij de nadruk onder andere ligt op het bewustzijn van taalvariatie en sociale betekenis bij kinderen, het taalattitudeonderzoek en de taalsituatie in Vlaanderen. Als tweede wordt het societaal treatmentonderzoek behandeld, waarbij eerst het materiaal en de methode aan bod komen en vervolgens de resultaten. Die analyse wordt afgesloten met een nieuwe vraagstelling die behandeld wordt door het

experimenteel design. Als derde wordt het experimenteel onderzoek besproken, waarbij eerst het materiaal en de methode aan bod komen, dan de resultaten en tot slot de discussie van die resultaten. Als laatste volgt er nog een besluit, waarin de voornaamste verwezenlijkingen en de meest opvallende tekortkomingen van de studie worden

1. Literatuurstudie

Zoals al aangehaald in de inleiding poogt de huidige studie een antwoord te formuleren op de volgende onderzoeksvragen:

- (1) Welke sociale betekenissen kunnen er afgeleid worden uit de taalvariatie in de luisterverhalen de *Heerlijke Hoorspelen van Het Geluidshuis*?
- (2) Herkent het doelpubliek van de luisterverhalen de taalvariëteiten die aanwezig zijn in de audioverhalen en zijn de kinderen zich bewust van de sociale betekenissen die geassocieerd worden met die taalvariëteiten?

Om die onderzoeksvragen grondig te kunnen bespreken moeten die echter eerst ingebed worden in hun breder theoretisch kader, wat aan bod komt in de literatuurstudie. In sectie 1.1. van de literatuurstudie wordt er duidelijkheid geschept over twee begrippen die een centrale rol spelen zowel in het taalattitudeonderzoek als in de huidige masterproef, namelijk “attitudes” en “stereotypes”. In sectie 1.2. wordt er vervolgens dieper ingegaan op het bewustzijn van kinderen van taalvariatie en hun bewustzijn van de sociale betekenis van taalvariatie. Daarbij wordt het domein van de taalverwerving onder de loep genomen, met een focus op de literatuur die bestudeert wanneer en hoe kinderen een bewustzijn ontwikkelen voor taalvariatie en de sociale betekenis die taal kan uitdrukken. In sectie 1.3. ligt de focus op het voorgaand onderzoek naar taalvariatie in de media. Daarbij komt er enerzijds aan bod welke functies taalvariatie kan uitvoeren in films en televisiereeksen, maar anderzijds wordt daar vooral aandacht geschonken aan het sociolinguïstisch onderzoek naar taalvariatie in films en televisiereeksen alsook in de reclamewereld. Die sectie sluit af met een bespreking van de taalvariatie in luisterverhalen, waarbij de inzichten van het onderzoek naar taalvariatie in de andere mediavormen teruggekoppeld worden naar de mediavorm die bestudeerd wordt in de huidige studie. Nadat er een algemeen beeld is geschetst van het onderzoek naar het talig bewustzijn van kinderen en het vorig sociolinguïstisch onderzoek naar taalvariatie in de media, spitst de rest van de literatuurstudie zich meer toe op de concrete verwezenlijking van het onderzoek. Meer bepaald ligt in sectie 1.4. de focus op de methodologie van het taalattitudeonderzoek, waarbij er gekeken wordt naar wat er onderzocht wordt in dat domein en hoe die studies concreet uitgevoerd worden. Als laatste komt in sectie 1.5. een bespreking van het taallandschap in Vlaanderen aan bod, aangezien de huidige studie als casestudy de Vlaamse taalsituatie gebruikt.

1.1. Attitudes en stereotypes

Zoals al aangehaald hierboven zal er in sectie 1.1. duidelijkheid geschept worden over wat de begrippen “attitudes” en “stereotypes” precies inhouden. Daarbij wordt er op basis van de bestaande literatuur eerst een beschrijving van attitudes gegeven en vervolgens van sociale stereotypes.

1.1.1. Wat zijn attitudes?

Attitudes zijn al sinds de jaren 1930 het onderwerp van studies in het domein van de sociale psychologie, maar in de sociolinguïstiek duikt die interesse voor het attitudeonderzoek pas op in de jaren 1960 (Vandermeeren 2005: 1318). Hoewel er dus al bijna een eeuw onderzoek wordt uitgevoerd naar attitudes, is er nog steeds geen eensgezindheid over hun definitie (Garrett 2010: 19; Grondelaers en Lybaert 2017: 167). De definities die eraan gegeven worden verschillen voornamelijk in het gewicht dat ze geven aan de basisdimensies van attitudes, namelijk de affectieve, conatieve en cognitieve dimensies (Garrett 2010: 19). Zo haalt Garrett (2010: 19) als voorbeeld de definitie van Thurstone (1931: 261) aan, waarbij de onderzoeker de nadruk legt op de affectieve dimensie door attitudes te beschrijven als “the affect for or against a psychological object”. Allport (1954) daarentegen definieert attitudes als “a learned disposition to think, feel and behave towards a person (or object) in a particular way” en brengt zo naast de affectieve ook de cognitieve en conatieve dimensie naar de voorgrond.

De huidige studie neemt de algemene definitie van Knops (1987: 20) over, waarbij een attitude een “houding, een gezindheid of instelling [is] tegenover een sociaal object”. Dat “sociaal object” is erg breed voor Knops en kan worden ingevuld door elke mogelijke sociale categorie van een persoon, een sociale groep, een sociaal gebeuren tot taal. Wanneer de bestudeerde sociale categorie taal is, wat het geval is bij de huidige studie, bevinden we ons in het onderzoeksdomein van de sociolinguïstiek. Daarbij wordt de houding van individuen ten opzichte van talen (bijvoorbeeld het Nederlands), taalvariëteiten (bijvoorbeeld het West-Vlaams) en ook taalvarianten (bijvoorbeeld *hun hebben* tegenover *zij hebben*) bestudeerd (Cooper en Fishman 1974: 6; Knops 1987: 24).

Een belangrijk onderscheid in verband met attitudes is het verschil tussen enerzijds meningen of *overt* attitudes en anderzijds *covert* attitudes (Garrett 2010: 32; Grondelaers en Lybaert 2017: 168; McKenzie 2010: 20). *Overt* attitudes of meningen houden in dat het individu zijn of haar houding tegenover een bepaald sociaal object kan verbaliseren. Die evaluatie situeert zich dus op een hoog niveau van bewustzijn. *Covert* attitudes daarentegen zijn de latente, onderliggende en onbewuste evaluaties van een individu. Dat onderscheid is cruciaal omdat enerzijds die onbewuste attitudes erg kunnen verschillen van de meningen die individuen bewust formuleren over taal (Grondelaers en Lybaert 2017: 168-169; Kristiansen 2009). Anderzijds vereisen de verschillende soorten attitudes ook een andere methodologie (Grondelaers en Lybaert 2017). Dat laatste zal nog aan bod komen in sectie 1.4., wat de methodologie van het attitudeonderzoek behandelt.

Traditioneel wordt aangenomen dat attitudes drie basiscomponenten hebben, namelijk een cognitieve, een affectieve en een conatieve component (De Valck 2007: 32-33; Garrett 2010: 24; Grondelaers en Lybaert 2017: 167; Knops 1987: 22; Vandermeeren 2005: 1319). De cognitieve, of ook wel de perceptuele of informatieve component genoemd, bestaat uit de kennis of *beliefs* die iemand heeft over het sociale object. Daarnaast bestaat de affectieve of evaluatieve component uit de positieve of negatieve evaluatie van het attitudeobject. Ten slotte heeft de conatieve component, of ook wel de gedragsintentionele component, een “gedragsvoorspellende waarde” (De Valck 2007: 32). Dat houdt in dat de *beliefs* en de evaluaties die men heeft over het taalobject ook het gedrag ten opzichte van dat object zullen sturen. Die traditionele indeling wordt echter door verschillende onderzoekers bekritiseerd, waarbij vooral de precieze status van de conatieve component veel discussie heeft teweeggebracht

(Grondelaers en Lybaert 2017: 167-168). In dat verband halen Grondelaers en Lybaert (2017: 168) aan dat er nauwelijks linguïstisch onderzoek is “dat een direct causaal verband tussen positieve evaluatie en toegenomen gebruik van een taalvariëteit of – variant kan aantonen”.

Attitudes zijn niet aangeboren, maar individuen leren ze voornamelijk door hun persoonlijke ervaringen en hun sociale omgeving (Erwin 2001; Garrett 2010: 22-23). Garrett (2010: 22-23) bespreekt drie belangrijke processen die daarbij een rol spelen, namelijk observationeel leren, instrumenteel leren en de rol van de media. Bij het observationeel leren observeren individuen het gedrag en de attitudes van andere mensen en de gevolgen die dat gedrag heeft. Daardoor zal het individu dat gedrag al dan niet overnemen. Daarnaast staat bij het instrumentele leren centraal dat de attitudes het gedrag van individuen versterken of verzwakken afhankelijk of ze ervoor beloofd of afgestraft worden. Ten slotte kan ook de media een invloed hebben op de vorming en bijsturing van attitudes, waarbij vooral de stereotypes in de massamedia een belangrijke rol spelen (Erwin 2001: 24-26; Garrett 2010: 22-23). Denk bijvoorbeeld aan televisiereclames voor wasproducten of poetsproducten waarin voornamelijk vrouwen figureren. De volgende paragraaf behandelt stereotypes in meer detail.

1.1.2. Wat zijn sociale stereotypes?

De basis voor sociale stereotypering is de sociale categorisatie die individuen uitvoeren, waarbij ze hun sociale omgeving onderverdelen in sociale groepen (Garrett 2010: 32-33; Kristiansen 2001; Tajfel 1981). Bij die categorisatie wordt een specifiek individu geclassificeerd als lid van een sociale groep op basis van bepaalde kenmerken van die groep (Garrett 2010: 32-33). Enkele voorbeelden van zulke sociale groepen zijn Belgen, Vlamingen, mannen en studenten. Maar ook bouwvakkers, mensen met rooshaar of mensen die met een BMW rijden zijn voorbeelden van sociale groepen, wat aantoont dat die groepen erg divers kunnen zijn. Een fundamenteel gevolg van die sociale categorisatie is dat individuen enerzijds de gelijkenissen tussen de leden van een bepaalde groep overdrijven, en anderzijds de verschillen tussen verschillende groepen accentueren (Garrett 2010: 32; Kristiansen 2001; Oakes et al. 1994: 37; Tajfel 1981).

Algemeen kunnen stereotypes gekarakteriseerd worden als de “verzameling van eigenschappen waarvan aangenomen wordt dat die de leden van een sociale groep definieert of karakteriseert” (Oakes et al. 1994: 1). Net zoals sociale groepen heel divers kunnen zijn, zijn ook de kenmerken die individuen aan sociale groepen toekennen heel uiteenlopend (Garrett 2010: 32). Zo haalt Garrett (2010: 32) aan dat stereotypes kunnen gaan over “hoe betrouwbaar, bekwaam, of lui groepsleden zijn, hun typische interesses en beroepen, hun emotionele disposities en zelfs hun fysiek voorkomen, zoals hun lengte”. Een stereotype wordt een sociaal stereotype wanneer het een kenmerk is dat de leden van een andere groep typisch delen en dat zich dus niet meer op het individuele niveau bevindt (Oakes et al. 1994: 1; Kristiansen 2001: 138).

In het domein van het taalattitudeonderzoek gaat men ervan uit dat het horen van een taalvariëteit de stereotypes oproept die ermee geassocieerd zijn. Dat proces kan men indelen in twee stappen, waarbij het individu eerst de spreker indeelt in een bepaalde sociale groep of categorie op basis van zijn taal (Garrett 2010:33; Knops 1987: 24; Kristiansen 2001: 142). Vervolgens kent men de sociale kenmerken en sociale stereotypes van de leden van die groep toe aan de spreker die verondersteld wordt deel uit te maken van die groep (Garrett 2010: 33; Knops 1987: 24; Kristiansen 2001: 142). Zo hoor je bijvoorbeeld op straat iemand spreken met een overduidelijk Antwerps

dialect, wat ervoor zorgt dat je die persoon indeelt als een lid van de sociale groep “Antwerpenaar”. Met die groep wordt onder andere al eens het stereotype geassocieerd dat ze arrogant zijn, wat je dan ook aan de spreker toekent.

De voornaamste functie van die categorisatie is dat we zo de complexe en overvloedige informatie die we binnenkrijgen kunnen systematiseren en vereenvoudigen (Kristiansen 2001: 136; Tajfel 1981: 147). Garrett (2010: 33) haalt naast die basisfunctie nog twee andere functies aan. Zo dienen stereotypes ook om de sociale differentiatie tussen de eigen en de andere sociale groepen te behouden en te creëren, waarbij de eigen groep gunstig beoordeeld wordt. Daarnaast creëren en onderhouden stereotypes bepaalde groepsideologieën die de onderverdeling tussen de eigen groep en andere groepen rechtvaardigt en onderhoudt en die ook het gedrag ten opzichte van de *outgroup* beregelt.

1.2. Bewustzijn van taalvariatie en sociale betekenis bij kinderen

Nu er duidelijkheid geschept is over wat attitudes en stereotypes precies inhouden, kan er wat dieper ingegaan worden op het bewustzijn van de sociale betekenis bij kinderen. Zoals al aangehaald in de inleiding poogt deze studie onder andere een antwoord te formuleren op de vraag of het doelpubliek van de *Heerlijke Hoorspelen* zich bewust is van de taalvariatie in die luisterverhalen en van de sociale betekenis die daarmee geassocieerd is. In dat opzicht loont het de moeite om het domein van de taalverwerving onder de loep te nemen, om zo een beeld te krijgen van wat er in de literatuur gezegd wordt over wanneer en hoe kinderen een bewustzijn ontwikkelen voor taalvariatie en de sociale betekenis die taal kan uitdrukken. Als eerste komt in deze sectie aan bod vanaf welke leeftijd en de manier waarop kinderen leren om een onderscheid te maken tussen taalvariëteiten, waarbij het onderzoek van Gitte Kristiansen (2010) in detail behandeld wordt. Als tweede volgt er een bespreking van de literatuur die behandelt vanaf welke leeftijd kinderen zich bewust worden van de sociale betekenis van taal en de manier waarop kinderen attitudes ten opzichte van taal verwerven.

1.2.1. Bewustzijn van taalvariatie

Het blijkt dat kinderen al vroeg in hun kindertijd kunnen differentiëren tussen taalvariëteiten. Beck (2017: 45) concludeert immers uit de literatuur⁵ dat kinderen al een onderscheid kunnen maken tussen hun eigen variëteit en niet-eigen variëteiten van zodra ze tussen drie en vijf maanden oud zijn. De vaardigheid om hun eigen variëteit te onderscheiden van regionale variëteiten zwakt vervolgens af en blijft onbestaande totdat kinderen minstens de leeftijd van zes jaar bereiken. Het bewustzijn van kinderen ten opzichte van vreemde accenten daarentegen blijkt stabiel te zijn in de kindertijd (Floccia et al. 2009: 367). Kinderen blijven immers het onderscheid maken tussen vreemde accenten en hun eigen variëteit wanneer ze tussen één en zes jaar oud zijn (Beck 2017: 45).

Een relevant en recent onderzoek dat het bewustzijn voor taalvariatie bij kinderen bestudeert is het onderzoek van Kristiansen (2010). In die studie staan twee onderzoeksvragen centraal. Als eerste wil de onderzoeker nagaan wanneer jonge

⁵ Bronverwijzingen naar studies die de leeftijd onderzoeken waarop kinderen de vaardigheid verwerven om variëteiten van elkaar te onderscheiden zijn te vinden bij Beck (2017: 45) en Floccia et al. (2009: 367).

kinderen een receptieve en actieve competentie verwerven van lectale variëteiten, waarbij ze lectale variëteiten definieert als “variation at the level of dialects, accents, registers, styles, etc.” (Kristiansen 2010: 225). Om die onderzoeksvraag te behandelen laat ze fragmenten van vier regionale variëteiten van het Spaans en zeven vreemde accenten horen aan kinderen uit drie leeftijdscategorieën. Die leeftijdscategorieën zijn zes tot zeven jaar, acht tot negen jaar en twaalf tot dertien jaar. De kinderen krijgen daarbij de opdracht om telkens per fragment te identificeren waar die persoon woont, op het niveau waarmee ze zich het meest comfortabel voelen. De resultaten van dat experiment tonen aan dat de correcte identificatie van de variëteit systematisch toeneemt naarmate de kinderen ouder worden. Bovendien blijkt dat de oudste leeftijdscategorie een redelijk hoog niveau van precisie bereikt. Als tweede onderzoeksvraag bestudeert ze hoe kinderen die kennis precies verwerven. Daarbij concludeert ze dat de correcte identificatie van de variëteit niet zozeer afhangt van formele kenmerken zoals *phonetic salience*, maar dat relatieve *social salience* een veel grotere invloed heeft (Kristiansen 2010: 261). Meer bepaald toont Kristiansen (2010: 258-259) aan dat die kennis van taalvariëteiten gebaseerd is op hun persoonlijke ervaringen met de mensen die ze kennen alsook de personages en personen die ze kennen uit de media.

1.2.2. Bewustzijn van sociale betekenis

Naast het bewustzijn van taalvariatie kan ook nagegaan worden wat er in de literatuur gezegd wordt over het bewustzijn van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met taalvariëteiten. Een van de eerste onderzoekers die de verwerving van sociale betekenis van taal bij kinderen bespreekt, is Labov (1964: 91-92). Volgens hem worden kinderen zich pas bewust van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met dialecten in de vroege adolescentie. Uit het onderzoek van Rosenthal (1974, in Day 1982) en Day (1980) blijkt echter dat kinderen al bepaalde fundamentele attitudes verworven hebben voordat ze formele scholing starten. Meer bepaald zijn kinderen dan reeds in staat om de standaardvariëteit en hun eigen variëteit evaluatief te onderscheiden (Garrett 2010: 22). Beide studies tonen dat aan door met een gelijkaardige methodologie de attitudes van kleuters onderzoeken. De participanten van hun studies, namelijk drie- tot vijfjarige kinderen in het geval van Rosenthal en drie- tot zevenjarige kinderen in het geval van Day, krijgen telkens twee fragmenten te horen waarbij ze attitudevragen moeten oplossen. Die fragmenten bestaan bij Rosenthal uit enerzijds een fragment in de Amerikaans Engelse standaardtaal en anderzijds een fragment in het *black English*. Bij de studie van Day beluisteren de kinderen ook een fragment in de Amerikaans Engelse standaardtaal, maar is het tweede fragment ingesproken in het Hawaïaans creools Engels. Uit de resultaten van beide studies komt naar voren dat de kleuters een evaluatief onderscheid maken ten opzichte van de prestigieuze standaardvariëteit en de minder prestigieuze variëteit.

De recente studie van De Vogelaer en Toye (2017) onderzoekt hoe attitudes ten opzichte van Vlaamse variëteiten veranderen bij Vlaamse kinderen en jongeren. Daarbij voeren ze een *speaker evaluation*-experiment uit bij vier leeftijdsgroepen, namelijk acht- tot tienjarigen, elf- tot twaalfjarigen, dertien- tot veertienjarigen en zeventien- tot achttienjarigen. De stimuli die ze de kinderen en jongeren aanbieden bestaan uit een fragment van de standaardtaal en fragmenten van regionale variëteiten uit Kluisbergen, West-Vlaanderen, Gent en Brabant. Uit de resultaten blijkt dat de acht- tot tienjarigen eerder rudimentaire en ongestructureerde attitudes hebben ten opzicht van taalvariatie.

Over het algemeen blijkt dat de jongste leeftijdsgroep wel prestige toeschrijft aan de standaardvariëteit, hoewel dat enkel linguïstisch prestige is. Zo beschouwen kinderen de standaardtaal als hun linguïstisch rolmodel, aangezien ze die variëteit hoog scoren op de verstaanbaarheid ervan, dat het de taal is van een televisiepresentator en dat ze zo ook willen spreken. Sociaal prestige, zoals een hoog inkomen of hoge intelligentie, kennen de kinderen echter niet toe aan die variëteit. Naarmate de kinderen ouder worden ontstaat er wel een associatie tussen linguïstisch prestige en sociaal prestige. Daarnaast komt uit de resultaten ook naar voren dat de kinderen zich meer bewust worden van het covert prestige van regionale variëteiten naarmate ze ouder worden.

De verwerving van attitudes bij kinderen wordt vaak toegeschreven aan de ouders en eventuele verzorgers (Anisfeld en Lambert 1964: 95; Day 1980: 37; De Valck 2007: 35; Garrett 2010: 22; Kinzler en Dejesus 2013: 1155). Daarnaast vervullen de leerkrachten en de schoolomgeving van de kinderen ook een centrale rol (Garrett 2010: 22), voornamelijk in de bewerkstelling van een positieve attitude ten opzichte van de standaardvariëteit (Day 1980: 36-37; De Vogelaer en Toye 2017: 144). Een positieve waardering van de regionale variëteiten daarentegen wordt doorgaans gelinkt aan de *peer group* van de kinderen (De Vogelaer en Toye 2017: 119). Als laatste halen verschillende onderzoekers ook aan dat de media een invloed kunnen hebben op de vorming van attitudes in het algemeen, en in het bijzonder bij kinderen (Garrett 2010: 22-23; Kinzler en Dejesus 2013: 1155; Lippi-Green 1997). Het effect van de media is immers groter bij individuen die slechts beperkte ervaringen hebben met de echte wereld, wat het geval is bij jonge kinderen (Dragojevic et al. 2016: 77). Zo beargumenteren Dragojevic en collega's (2016: 77) dat televisiereeksen en films voor kinderen de eerste en soms de enige blootstelling is aan een bepaalde taalvariëteit. De stereotypische portrettering van de sprekers van die variëteiten speelt bijgevolg een belangrijke rol bij de vorming van taalattitudes bij jonge kinderen (Dragojevic et al. 2016: 77).

1.3. Taalvariatie in de media

Uit de vorige twee secties kwam al naar voren dat de media een belangrijke rol spelen bij de vorming en bijsturing van attitudes in het algemeen en in het bijzonder bij kinderen (Dragojevic et al. 2016: 77; Erwin 2001: 24-26; Garrett 2010: 22-23; Kinzler en Dejesus 2013: 1155; Lippi-Green 1997). Met betrekking tot de taalattitudes van jonge kinderen kan immers beargumenteerd worden dat televisiereeksen en films voor kinderen de eerste en soms de enige blootstelling is aan een bepaalde taalvariëteit (Dragojevic et al. 2016: 77). Daardoor speelt de stereotypische portrettering van de sprekers van een bepaalde taalvariëteit in de media een belangrijke rol bij de vorming van hun taalattitudes (Dragojevic et al. 2016: 77).

Tegen die achtergrond loont het de moeite om het onderzoek naar taalvariatie in de media onder de loep te nemen. Als eerste komen de audiovisuele media aan bod, met een algemene bespreking van de voornaamste functies die taalvariatie uitoefent in films en televisiereeksen. Daarna wordt er toegespitst op sociolinguïstisch onderzoek naar taalvariatie in audiovisuele media door twee studies in detail te behandelen. Zo komt Lippi-Green (1997) aan bod, wat de inspiratie vormde voor de huidige studie en wat zich focust op audiovisuele media gericht op kinderen. Daarna komt de studie van Van Hoof (2015) aan bod, wat het taalgebruik analyseert in Vlaamse fictie die gericht is op volwassenen. Als tweede volgt er een bespreking van de functie van taalvariatie in

geschreven en gesproken advertenties en wordt de studie van Van Gijssel et al. (2008) in meer detail besproken, wat de taalvariatie in Vlaamse reclamespots bestudeert. Tot slot volgt er een bespreking van taalvariatie bij luisterverhalen.

1.3.1. Taalvariatie in audiovisuele media

Het gebruik van regionale variëteiten of vreemde accenten in een film of televisiereeks kan verschillende functies uitoefenen, hoewel het een moeilijke opgave is om al die functies op te sommen. Elk ontstaansproces is immers verschillend voor elke film of televisiereeks, net zoals de context van de receptie (Bleichenbacher 2008: 26). In deze sectie zullen dan ook enkel de meest voorname functies aan bod komen.

De meest evidente functie van taalvariatie is de signalisatie van de geografische herkomst van de spreker (Bleichenbacher 2008: 26; Lippi-Green 1997: 84; Taavitsainen en Melchers 1999: 13). Daaraan gerelateerd speelt ook de authenticiteit van het taalgebruik een grote rol bij acteurs en makers. Ze willen immers dat het taalgebruik van de personages zo nauw mogelijk aansluit bij het alledaagse taalgebruik dat bij dat personage past (Van Hoof 2015: 228). Een tekenend voorbeeld daarvan is de volgende quote van Pol Goossen, die als acteur in *Thuis* de rol vertolkt van Frank Bomans.

“Als je een dokter of een advocaat of een notaris moet spelen dan zal dat gebeuren in het algemeen Nederlands. Ik zou dat ook doen als ik zo’n rol moest krijgen, maar ik speel een volksfiguur Frank. En het is nu eenmaal zo dat acht op de tien mensen, volksfiguren in de straat, die praten geen algemeen Nederlands. Dat is nu eenmaal de cultuur niet hier.”⁶

Die ambitie om de personages zo geloofwaardig mogelijk te laten spreken ondervindt echter de beperking dat de verstaanbaarheid niet in het gedrang mag komen, zeker wanneer de fictie bestemd is voor een breed publiek (Van Hoof 2015: 235-240)⁷. Zo haalt Pol Goossen nog aan dat hij het liefst zou “opteren voor één dialect”, maar dat hij toch de tussentaal hanteert zodat zijn personage in heel het Vlaamse taalgebied verstaanbaar blijft. Die keuze, namelijk de Brabants-Antwerpse tussentaal hanteren om een authentiek maar verstaanbaar personage neer te zetten, komt bij veel Vlaamse fictiemakers terug (Van Hoof 2015: 239). Als derde functie blijken regionale variëteiten en vreemde accenten dankbare middelen te zijn om humor tot stand te brengen in films en televisiereeksen (Bleichenbacher 2008: 26; Dobrow en Gidney 1998: 116; Van Hoof 2015: 252-255; Taavitsainen en Melchers 1999: 13). Zo blijkt bijvoorbeeld uit de studie van Van Hoof (2015: 252-255) dat de drie Vlaamse fictiereeksen die het hoogste scoren op dialectgebruik, ook alle drie komedies zijn.

Als vierde en meest relevante functie voor de huidige studie kunnen regionale variëteiten en vreemde accenten ook bijdragen tot de karakterisering van fictionele personages (Dobrow en Gidney 1998: 114; Lippi-Green 1997: 81; Stamou 2014: 120). Dat komt tot stand door de indexicaliteit van de taalvariëteiten, waarbij de variëteiten geassocieerd worden met sociale betekenis, zoals “bepaalde spreeksituaties, genres, of identiteitscategorieën als sociale klasse, gender, etniciteit” (Van Hoof 2015: 23). Die sociale betekenis associeert de kijker vervolgens met het personage dat de taalvariëteit

⁶ Goossen, Pol. 28/11/2009. Volt, VRT-televisie.

⁷ Voor meer commentaren van acteurs en makers in het Vlaamse taalgebied over de authenticiteit en verstaanbaarheid van fictie zie Van Hoof (2015: 227-240).

hanteert. Belangrijk daarbij is dat men beseft dat de indexicaliteit van een variëteit geen vaststaand gegeven is. Eén taalvariëteit kan immers meerdere sociale betekenissen dragen en die betekenissen zijn bovendien context-afhankelijk (Van Hoof 2015: 23). Het grote voordeel van die indexicaliteit voor de audiovisuele media is dat de taalvariëteiten als het ware kunnen dienen als een *shortcut* voor de karakterisering. Bepaalde personagekenmerken kunnen zo snel duidelijk gemaakt worden, zonder dat ze expliciet gedemonstreerd moeten worden door bijvoorbeeld de acties van een personage (Lippi-Green 1997: 81). Een algemene tendens die Stamou (2014: 129) opmerkt bij de karakterisering in films en televisiereeksen is dat taalvariëteiten met een lage status vooral voorkomen bij nevenpersonages die laagopgeleid zijn, van een lage klasse zijn of de slechteriken zijn. De prestigieuze taalvariëteiten daarentegen komen vooral voor bij de protagonisten en de personages van een hoge klasse.

Naast taalvariatie zijn er nog tal van andere aspecten die bijdragen tot de karakterisering van een personage. Culpeper (2001) bespreekt die aspecten voor tekstuele genres, waarbij de onderzoeker voornamelijk focust op de karakterisering in toneelstukken hoewel hij ook fictieel proza, poëzie, films, reclames, grappen en kranten bestudeert. Culpeper deelt die karakteriserende aspecten van taalvariatie op in drie overkoepelende groepen, namelijk expliciete cues, impliciete cues en cues van de auteur. De expliciete cues houden in dat een personage zelf informatie geeft over zichzelf of dat een ander personage die informatie verstrekt aan de lezer. De impliciete cues daarentegen moet de lezer uit de tekst afleiden. Als impliciete cues bespreekt hij onder andere het gebruik van regionale variëteiten en vreemde accenten, net zoals de visuele kenmerken van het personage. Daaronder kunnen bijvoorbeeld de kleren, de haarkleur en de huidskleur van het personage gerekend worden, maar ook zijn of haar houding of gezichtsuitdrukking. Ook paralinguïstische kenmerken zoals stemhoogte of spreektempo komen aan bod bij die categorie, net zoals bijvoorbeeld de syntactische structuur van de zinnen en het lexicon dat het personage hanteert. Met betrekking tot de cues van de auteur geeft hij het voorbeeld van regieaanwijzingen in dramateksten. Hoewel Culpeper een analyse maakt van de karakterisering van personages in teksten, beargumenteert Bednarek (2011: 7) dat die analyse ook rechtstreeks toepasbaar is op televisiereeksen. De enige uitzondering daarbij zijn de cues van de auteur, aangezien de film- en televisiekijkers daar slechts indirect toegang tot hebben.

Hoewel taalvariatie dus niet het enige aspect is dat bijdraagt tot de karakterisering van personages, blijkt uit sociolinguïstisch onderzoek dat de indexicaliteit van taalvariëteiten een belangrijke rol kan spelen bij de karakterisering van fictieel personages. In wat volgt worden twee studies uitgelicht die deze karakteriserende functie van taalvariatie in audiovisuele media in meer detail bestuderen. Als eerste komt daarbij de studie van Lippi-Green (1997) aan bod, wat de inspiratie vormde voor de huidige masterproef. Dat werk spitst zich toe op het gebruik van taalvariatie voor de karakterisering van personages in Disneyfilms. Als tweede komt het onderzoek van Van Hoof (2015) aan bod, waarbij de focus ligt op de functies van taalvariatie in Vlaamse fictiereeksen.

Het onderzoek van Lippi-Green (1997) bestudeert de taalvariatie in alle geanimeerde Disneyfilms tussen 1938 en 1994. Concreet onderzoekt ze hoe de makers vreemde accenten en regionale variëteiten gebruiken voor de karakterisering van hun personages. Dat doet ze door een inventaris op te stellen van in totaal 371 personages. Elk van die personages analyseert ze vervolgens voor variabelen die betrekking hebben tot hun taal en hun karakterisering. Uit de resultaten blijkt dat de positieve personages voornamelijk sprekers zijn van “socially mainstream” variëteiten van het Engels.

Daartegenover hanteren de personages met sterk negatieve acties en motivaties variëteiten die geassocieerd worden met een bepaalde geografische regio en gemarginaliseerde sociale groepen. Een voorbeeld daarvan zijn de personages die het African-American Vernacular English hanteren, met name de mannelijke personages. Al die mannen zijn immers ofwel werkloos ofwel hebben ze als enig doel in hun leven muziek maken en zichzelf amuseren. Lippi-Green maakt bij haar analyse de maatschappelijk kritische opmerking dat de taalvariatie in die geanimeerde films kinderen leert om specifieke eigenschappen en levensstijlen te associëren met specifieke sociale groepen. Volgens haar leren die films kinderen dus de vaardigheid aan om te discrimineren. Ook wanneer de associatie met eigenschappen en levensstijlen niet expliciet negatief is, bekritiseert ze het gebruik ervan. Als voorbeeld haalt ze personages aan met een Frans accent, die voornamelijk geassocieerd worden met de bereiding en presentatie van eten. Hoewel het beeld dat Disney schetst van Franssprekende personages niet expliciet negatief is, bemerkt ze dat het stereotype toch beperkend en misleidend is.

Het onderzoek van Van Hoof (2015) bestudeert het taalgebruik in fictiereeksen op de Vlaamse openbare omroep tussen 1977 en 2012, waarbij ze zowel een kwantitatieve als kwalitatieve analyse uitvoert. Voor het kwantitatieve luik stelt ze een corpus samen van telkens één aflevering uit 21 oude en recente fictiereeksen om zo een inzicht te krijgen in het aandeel van tussentaal. Daaruit komt naar voren dat de hedendaagse fictie minder dialect en standaardtaal hanteert dan de oude fictie. Het taalgebruik van die fictiereeksen situeert zich dus voornamelijk op het tussentaalspectrum. Op zoek naar verklaringen voor die tendens voert ze kwalitatieve interactieanalyses uit. Enkele resultaten van hoofdstuk zes, waarbij ze de talige portrettering van dialect- en standaardtaalsprekers behandelt, worden hier besproken. Met betrekking tot het dialect zijn vier conclusies relevant voor de huidige studie. Als eerste komt een van de basisfuncties van taalvariatie opnieuw aan bod in dat materiaal, namelijk dat het dialect dient als signalisatie van de geografische herkomst van de spreker. Daarnaast geldt het dialect in de bestudeerde Vlaamse fictie als index van een lage sociale klasse, als index van ruraliteit en provincialiteit en als index van geringe verfijning. Als laatste bespreekt Van Hoof ook het hoge humoristische potentieel van dialect. Zo haalt ze immers aan dat “taalvariatie en de (niet zelden clichématige en stereotiepe) ideeën erover die in onze samenleving gangbaar zijn” dankbaar ingezet kunnen worden door de makers om humor in fictie te creëren (Van Hoof 2015: 295-296). Met betrekking tot de standaardtaal bespreekt Van Hoof enkele contexten waarin de standaardtaal als een logische en natuurlijke taalkeuze voorkomt in de fictiereeksen. Als eerste blijkt dat standaardtaal een geschikte keuze is voor personages die zich situeren in een formele en institutionele context, bijvoorbeeld priesters, advocaten en rechters. Daarnaast is die variëteit ook gepast in de context van de informatieve, factuele en niet-fictionele media en wanneer personages spreken met een Nederlander. Als de personages die taalvariëteit echter gebruiken in andere contexten, dan krijgt de standaardtaal negatievere connotaties zoals verwaandheid of betweterigheid. Tussentaal blijkt de meest ongemarkeerde taalvariëteit te zijn voor de fictieve personages, waardoor Van Hoof dan ook concludeert dat tussentaal het “normale” taalgebruik is in Vlaamse fictie. Die taalvariëteit is immers neutraler aangezien ze vrij is van de negatieve connotaties van het dialect, zoals het komische en provinciale karakter ervan. Bovendien wordt ze ook niet geassocieerd met de pretentie en hoogdravendheid van de standaardtaal.

1.3.2. Taalvariatie in reclame

Niet alleen televisiereeksen en films maken gebruik van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met taalvariatie; uit onderzoek blijkt dat die sociale betekenis ook in advertenties benut wordt. Meer bepaald zetten geschreven en gesproken advertenties sterk in op de associaties van vreemde accenten om zo hun producten aan te prijzen aan de consument. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat voor de ontvanger van een advertentie een vreemde taalvariëteit als index geldt van een etnocultureel stereotype van het land waarin die taal gesproken wordt en de bewoners daarvan (Hornikx et al. 2005: 73; Piller 2003). Die stereotypische associaties van de variëteit worden vervolgens overgedragen op het product van die advertentie (Hornikx et al. 2005: 73).

Enkele voorbeelden van zulke associaties kunnen gevonden worden in het artikel van Piller (2003: 172-173), waarin de onderzoeker verscheidene studies aanhaalt die de stereotypische associaties van taalvariëteiten bestuderen in meertalige advertenties. Zo blijkt bijvoorbeeld dat in advertenties Frans kan gelden als index van elegantie en vrouwelijkheid, Duits als index van betrouwbaarheid en precisie en Spaans als index van vrijheid en avontuur. Ook Kelly-Holmes (2000: 71) beargumenteert dat die vreemde talen een cultureel stereotype oproepen van het land waarmee die taal geassocieerd wordt, zoals de rol van Duitsers als automakers, ingenieurs of brouwers, of de Fransen als culinaire experts. Die conclusies lijken ook empirisch bevestigd te worden in het onderzoek van Hornikx en collega's (2005), waarbij nagegaan wordt welke associaties opgeroepen worden bij Nederlandse ontvangers wanneer ze een reclamespot in een vreemde variëteit aangeboden krijgen. Voor het Duits kwamen immers 'betrouwbaar', 'zakelijk' en 'technisch' als typische of frequente associaties naar voren en voor het Frans was dat 'mooi', 'elegant' en 'gevoel' (Hornikx et al. 2005: 78). Een speciale vermelding daarbij verdient het Engels, aangezien het Engels in advertenties geassocieerd lijkt met een betekenis die onafhankelijk is van de landen waarin het gesproken wordt (Kelly-Holmes 2000: 76-79). Zo wordt die taal niet gebruikt om het etnocultureel stereotype op te roepen van "de Brit" of "de Amerikaan", maar lijkt die variëteit geassocieerd te zijn met het sociaal stereotype van het moderne, progressieve en internationale individu (Kelly-Holmes 2000: 76-79; Van Gijssel et al. 2008: 209; Piller 2003: 175).

Taalvariatie in advertenties wordt echter niet alleen bestudeerd tegen de achtergrond van etnoculturele stereotypes waarmee vreemde variëteiten geassocieerd worden. Zo ligt bij het onderzoek van Van Gijssel et al. (2008) de focus immers niet op de associaties van vreemde variëteiten in reclames, maar op het gebruik van standaardtaal en tussentaal in Vlaamse gesproken radio- en televisiereclames. Meer bepaald bestuderen de onderzoekers *style shifts* tussen tussentaal en standaardtaal binnen één reclamespot. Uit de resultaten komt naar voren dat een overgang van een "natuurlijke" dialoog naar een informatief deel van de spot gepaard gaat met een *style shift* van tussentaal naar standaardtaal. De contexten waarin tussentaal en standaardtaal voorkomen in reclamespots zijn dus te vergelijken met de contexten die besproken zijn voor de Vlaamse fictie. Ook daar kiezen makers immers voor tussentaal om het taalgebruik van personages zo natuurlijk mogelijk weer te geven (Van Hoof 2015: 239). Bovendien is de standaardtaal ook in fictie een geschikte variëteit in informatieve contexten in de media (Van Hoof 2015: 360-366). Relevant voor de huidige studie is voornamelijk dat uit de resultaten blijkt dat tussentaal meer gebruikt wordt in radioreclames dan in televisiereclames. Dat wijten Van Gijssel et al. (2008) aan het feit dat in radioreclames de makers enkel geluidselementen tot hun beschikking hebben om

de consument te overtuigen. Die advertenties nodigen de makers dus uit om op een creatievere en meer diverse manier om te gaan met taalvariatie dan het geval is bij televisiereclames. In televisiespots kunnen ze immers naast de geluidselementen ook gebruikmaken van verschillende audiovisuele methodes.

1.3.3. Taalvariatie in luisterverhalen

Net zoals radioreclames zijn luisterverhalen, ook wel een *radio drama* of *audio drama* genoemd (Crook 1999), een mediavorm waarbij het visuele aspect volledig ontbreekt. Luisterverhalen zijn immers een vorm van verhalende fictie die typisch enkel uit geluid bestaat, ingesproken wordt door verschillende stemacteurs en vaak verrijkt is met muziek en geluidseffecten (Van der Jonckheyd 2016: 5). Uit het onderzoek van Van Gijssel et al. (2008) kwam al naar voren dat in radioreclames creatiever omgesprongen wordt met taalvariatie dan spots waarin geluid vergezeld wordt door beeld. Naar analogie met dat onderzoek is het dan ook aannemelijk dat ook in luisterverhalen die talige creativiteit toegepast wordt en dat het genre sterker gebruik zal maken van de verschillende functies van taalvariatie dan televisiereeksen of films door de afwezigheid van het visuele aspect. Meer bepaald beargumenteert de huidige studie dat in luisterverhalen de regionale variëteiten en vreemde accenten en de sociale betekenissen die daarmee geassocieerd worden sterk zullen bijdragen tot de karakterisering van personages. Daardoor lijken luisterverhalen de ideale mediavorm te zijn om de sociale betekenis van taalvariatie te bestuderen.

1.4. Taalattitudeonderzoek

Nu de onderzoeksvragen in hun breder theoretisch kader ingebed zijn, rijst echter de vraag hoe die attitudes en stereotypes concreet geanalyseerd kunnen worden. In deze sectie komt er dan ook een overzicht aan bod van de gangbare methodes waarmee taalattitudes bestudeerd worden. Die methodes worden traditioneel ingedeeld in drie overkoepelende categorieën, namelijk directe methodes, indirecte methodes en societaal treatmentonderzoek (Garrett 2010: 37; Giles et al. 1988: 1068; van Hout en Knops 1988). Ook de huidige studie hanteert die driedeling, waarbij elke categorie kort aan bod komt in de volgende paragrafen. Die bespreking is gebaseerd op Garrett (2005; 2010), Giles, Hewstone en Ryan (1988), McKenzie (2010), van Hout en Knops (1988) en Vandermeeren (2005). Bij elke methode worden bovendien enkele problemen behandeld, die steeds gebaseerd zijn op Garrett (2005). Tot slot volgt er nog een conclusie over de status van de verschillende methodes in het taalattitudeonderzoek.

1.4.1. Directe methodes

Bij directe methodes moeten de respondenten hun attitudes over diverse taalobjecten expliciet onder woorden te brengen. De evaluatie situeert zich dus op een hoog niveau van bewustzijn, waardoor de taalgerelateerde vragen van de onderzoekers peilen naar *overt* attitudes of meningen. De meest gebruikte methodes zijn sociolinguïstische interviews en enquêtes, maar ook nieuwere technieken bevragen die *overt* attitudes, zoals het *free response*-experiment van Grondelaers en van Hout (2010). In zo'n experiment krijgen de respondenten de opdracht om de eerste drie adjectieven op te

schrijven die bij hen opkomen wanneer ze bepaalde taallabels lezen, zoals VRT-Nederlands, West-Vlaams of Nederlands Nederlands.

Hoewel een directe methode een geschikte manier is om die *overt* attitudes bloot te leggen, heeft die methode echter ook zijn beperkingen, waarvan Garrett (2010: 43-46) een overzicht geeft. Als eerste behandelt hij drie problemen met de vraagstelling. Zo blijkt dat hypothetische vragen over hoe een persoon zou reageren op een bepaald object niet altijd overeenstemmen met wat individuen effectief doen. Daarnaast bespreekt hij vragen waarbij de respondent te fel gestuurd wordt door de onderzoeker naar één bepaald antwoord waardoor de antwoorden niet meer authentiek zijn. Bovendien blijkt dat onderzoekers bij interviews weleens meerdere vragen durven te stellen waarop ze dan maar één antwoord krijgen. Dan is het natuurlijk moeilijk om te weten op welke vraag de respondenten feitelijk geantwoord hebben. Naast de problemen met de vraagstelling komen ook beperkingen van de methode aan bod die te maken hebben met de antwoorden die respondenten geven. Zo blijkt dat mensen de neiging hebben om sneller iets te bevestigen dan te ontcrachten en bovendien dat de eigenschappen van de onderzoeker de antwoorden fel kunnen beïnvloeden. Daarnaast bespreekt hij ook het sociaal wenselijk gedrag van de respondenten, wat een grote invloed kan hebben op de vertekening van de resultaten. Bij directe methodes is de kans immers groot dat de respondenten de attitudes verwoorden die ze denken dat ze moeten hebben en niet zozeer degene die ze effectief hebben.

1.4.2. Indirecte methodes

In tegenstelling tot directe methodes, houden de onderzoekers bij indirecte methodes hun doel verborgen door hun vraagstelling niet over taal te laten gaan. Zo proberen ze de onbewuste en private attitudes ten opzichte van het taalobject bloot te leggen en peilt men dus naar *covert* attitudes. De meest gebruikte methode is het *speaker evaluation paradigm* (Lambert et al. 1960). De respondenten krijgen daarbij korte geluidsfragmenten te horen waarbij ze de persoonlijkheid van de spreker, en dus niet rechtstreeks de taal van de spreker, moeten beoordelen op schalen.

Hoewel er in dat paradigma verschillende methodes gangbaar zijn, is de *matched guise* een van de meest bekende. Bij zo'n *matched guise*-experiment spreekt één persoon steeds dezelfde tekst in, maar bij elk fragment hanteert hij of zij wel een andere taalvariëteit. Belangrijk daarbij is dat alle andere aspecten constant gehouden worden zoals het spreektempo, de inhoud van het fragment en het intonatiepatroon. Daarnaast moet de inhoud van het fragment zo neutraal mogelijk zijn, door bijvoorbeeld een routebeschrijving als tekst te gebruiken. Zo wil men ervoor zorgen dat alle factoren behalve de taalvariëteit uit de fragmenten gefilterd worden, zodat de respondenten enkel (onbewust) de taalvariëteiten beoordelen (Grondelaers et al. 2010: 103). Een vaak gebruikte variant op het *matched guise*-experiment is een *verbal guise*. Die methode hanteren onderzoekers doorgaans wanneer het niet mogelijk is om een spreker te vinden die op een overtuigende manier alle taalvariëteiten kan spreken. De methodologie stemt grotendeels overeen met die van een *matched guise* maar wijkt af in het feit dat de fragmenten ingesproken zijn door verschillende sprekers in plaats van door één spreker. Het is belangrijk dat het geslacht en de leeftijd van de spreker constant gehouden worden. Bovendien is het wenselijk dat beide stemmen zo goed mogelijk bij elkaar aansluiten bijvoorbeeld op vlak van stemtimbre of stemhoogte. Er zijn echter ook studies die er bewust voor kiezen om enkele van die vereisten niet te volgen. Een voorbeeld daarvan is het onderzoek van Grondelaers et al. (2010). In die

studie krijgen de respondenten als stimuli fragmenten uit sociolinguïstische interviews aangeboden, waardoor gebroken wordt met de vereisten om de spreker en inhoud constant te houden.

De respondenten moeten in het uiteindelijke experiment na elk fragment vragen beantwoorden over de persoonlijkheid van de spreker. Traditioneel worden daarbij 7-puntschalen gebruikt in de vorm van semantische differentiatieschalen. Aan de uiterste zijden van die schaal staan dan twee tegenovergestelde begrippen, zoals vriendelijk/onvriendelijk of slim/dom. Daarnaast worden ook Likertschalen gebruikt, waarbij de respondenten moeten aangeven in welke mate ze akkoord gaan met een stelling. Aan de uiterste zijden van die schaal staan vaak “volledig akkoord” en “volledig niet akkoord”. Die resultaten ondergaan vervolgens statistische verwerking waarbij als eerste stap doorgaans een factoranalyse uitgevoerd wordt om de basisdimensies te weten te komen. Uit het taalattitudeonderzoek van verschillende talen zijn er zo drie universele basisdimensies blootgelegd, namelijk prestige, sociale aantrekkelijkheid en dynamisme.

De identificatie van die basisdimensies is meteen een van de voordelen die Garrett (2010: 57) geeft over de indirecte methodes. Daarnaast haalt hij aan dat die methodes minder vatbaar zijn voor het sociaal wenselijk gedrag van de respondenten. Ze zijn zich er immers niet van bewust dat taal het onderzoeksobject is, waardoor die methode peilt naar *covert* attitudes. Om te verifiëren of de respondenten effectief niet doorhebben dat er gepeild wordt naar hun attitudes over taal wordt vaak een manipulatiecheck uitgevoerd. Daarbij wordt er typisch gevraagd naar het doel van het onderzoek bij de respondenten, om zo de individuen die de bedoeling van het onderzoek doorhebben uit de analyses te filteren. Een ander voordeel van het *speaker evaluation paradigm* is dat het toegepast is in verschillende contexten en op verschillende talen, waardoor de vergelijking van de resultaten mogelijk is.

Hoewel het een erg populaire manier is om private taalattitudes te onderzoeken, gaan er met het *speaker evaluation paradigm* wel wat methodologische problemen gepaard. Die beperkingen kunnen opgedeeld worden in twee categorieën. Als eerste bespreekt Garrett (2010: 57-59) vier problemen die gaan over de artificiële productie van de taalvariëteit door de spreker. Zo stellen critici zich de vraag in hoeverre de taalvariëteiten authentiek zijn wanneer bijvoorbeeld het spreektempo en de intonatie constant zijn gehouden over de verschillende variëteiten heen. Bij bepaalde variëteiten kunnen die kenmerken immers inherent zijn aan die taalvariëteit. Daarnaast komt aan bod dat de correcte weergave van een taalvariëteit vermindert wanneer een spreker die variëteit nabootst omdat hij of zij die zelf niet spreekt (wat wordt opgevangen in de *verbal guise*). Daarmee aansluitend bespreekt Garrett dat de sprekers in zo'n experiment de kenmerken van de taalvariëteiten kunnen overdrijven en dat de *matched* of *verbal guise* de subtiliteit van taalvariatie dus niet altijd weergeeft. Als laatste probleem bij de taalproductie komt de authenticiteit van de stijl aan bod. Het voorlezen van geschreven teksten is immers een erg formele stijl, wat vooral botst met eerder spontane taalvariëteiten. Naast het artificiële karakter van die methodes haalt Garrett twee problemen aan die betrekking hebben op de perceptie van de respondenten. Zo stelt hij enerzijds de vraag of de respondenten de verschillende variëteiten wel herkennen als de correcte variëteit en anderzijds of respondenten de variëteit wel toeschrijven aan dezelfde regio die de onderzoekers bepaald hebben. Als laatste komt aan bod dat de inhoudelijke neutraliteit van de fragmenten belangrijk is, maar dat die neutraliteit zeker geen makkelijke opgave is.

Door die methodologische beperkingen van het *speaker evaluation paradigm* gaan er recent ook enkele onderzoekers op zoek naar methodologische vernieuwingen. De inspiratie daarvoor halen ze voornamelijk bij de indirecte methodes die in het domein van de sociale psychologie ontwikkeld zijn. Enkele van die methodes die (al dan niet beperkt) ingang gevonden hebben in het taalattitudeonderzoek zijn de (*auditory affective priming task*) (Speelman et al. 2013) en de *implicit association test* (Campbell-Kibler 2012).

1.4.3. Societal treatment

De term *societal treatment* verwijst naar alle studies waarbij de analyse van het effectieve taalgebruik centraal staat. Cruciaal bij die methode is dus dat de data niet expliciet uitgelokt worden. Die aanpak is doorgaans kwalitatief van aard en bestaat voornamelijk uit etnografische studies, participant-observaties, andere observationele studies en studies van bronnen uit het publieke domein. Voorbeelden van zulke bronnen zijn televisiereclames, regeringsdocumenten, taalbeleidsdocumenten of zelfs verkeers- en straatnaamborden. Ook het taalgebruik in de media kan interessante informatie bevatten over taalattitudes. Societaltreatmentonderzoeken worden vaak bekritiseerd omdat er enerzijds een grote mate van subjectiviteit van de onderzoeker mee gepaard gaat en anderzijds omdat de resultaten zich niet goed lenen tot statistische analyse (Garrett 2010: 51-52). Daarnaast haalt Garrett (2010) aan dat de generalisatie van de resultaten vaak niet mogelijk is.

1.4.4. Conclusie

In het hedendaagse onderzoek naar taalattitudes is de algemene visie dat het *speaker evaluation paradigm* de beste attitudes weergeeft, waardoor het ook het meeste aan bod komt in de taalattitudeliteratuur (Grondelaers en van Hout 2010; Grondelaers en Speelman 2015). Als gevolg daarvan komt de societaltreatmentmethode steeds meer op de achtergrond te staan (Garrett 2005: 1251; Garrett 2010: 51; Giles et al. 1988: 1068). Bepaalde onderzoekers zien zo'n studie immers niet als een onderzoek dat op zich staat. Zo menen ze dat het ofwel dienst doet als een analyse die voorafgaat aan de "betere", indirecte vormen van taalattitudeonderzoek ofwel dat de resultaten enkel dienen als complementaire data (Garrett 2005: 1251).

Toch zijn er ook stemmen te vinden die de waarde van alle drie de methodes benadrukken. Zo zijn de indirecte methodes ideaal om *covert* attitudes te bestuderen en bij de directe methodes is dat het geval voor *overt* attitudes (Garrett 2010; Grondelaers en Lybaert 2017). Een societaltreatmentonderzoek is wel degelijk waardevol als een analyse op zich om inzicht te krijgen in enerzijds "the social meanings and stereotypical associations of language varieties and languages" en anderzijds in het gebruik van talen en taalvariëteiten in de maatschappij (Garrett 2010: 51). De drie methodes belichten dus elk een ander aspect van attitudes, waardoor het essentieel is dat dezelfde attitudes bestudeerd worden door verschillende methodes (Garrett 2010: 59). In de huidige studie zullen dan ook de sterktes van die methodes gebruikt worden om een zo breed en diep mogelijk inzicht te verwerven in de onderzoeksvragen.

1.5. Taalsituatie Vlaanderen

Om de bredere theoretische onderzoeksvraag te behandelen of de media kinderen leren discrimineren door de aanwezigheid van stereotypische associaties met taalvariëteiten, gebruikt de huidige studie als casestudy de Vlaamse taalsituatie. De keuze voor die casestudy is niet willekeurig: Vlaanderen lijkt immers omwille van verschillende redenen een ideale situatie te zijn om zo'n attitudeonderzoek uit te voeren. Een eerste reden is dat de Vlaamse taalsituatie gekenmerkt wordt door een unieke historische ontwikkeling, waardoor de luisterverhalen gebruik kunnen maken van een brede variatie aan taalvariëteiten en stereotypes. Een tweede, veeleer praktische, reden is dat er in die regio materiaal voorhanden is dat uitstekend geschikt is om de stereotypische associaties van taalvariatie te bestuderen, namelijk de luisterverhalen de *Heerlijke Hoorspelen* van *Het Geluidshuis*. Zo werd er in de bespreking van de taalvariatie in media beargumenteerd dat luisterverhalen door de afwezigheid van beeld de ideale mediavorm lijken te zijn om de sociale betekenis van taalvariatie te bestuderen. Intuïtief lijkt die aanname ook weerspiegeld te zijn in de *Heerlijke Hoorspelen* aangezien ze zowel rijk zijn aan taalvariatie als gebruik lijken te maken van de sociale stereotypes die met de variëteiten geassocieerd worden om hun personages vorm te geven. Zo zijn enkele van de personages bijvoorbeeld de domme West-Vlaamse hofjonker, de rijke Franse dokter en de onbeschaafde Oost-Vlaamse boerin. Daarnaast zijn die luisterverhalen razend populair in Vlaanderen. Hun nieuwste luisterverhaal *De Rattenvanger* was immers het best verkochte boek op de boekenbeurs van 2017, waardoor beargumenteerd kan worden dat heel wat Vlaamse kinderen blootgesteld zijn aan die luisterverhalen en aan de taalvariatie in die luisterverhalen.

In deze sectie wordt de Vlaamse taalsituatie in detail behandeld. Als eerste komt er een bespreking van de standaardtaal aan bod, waarbij zowel de geschiedenis van die variëteit wordt toegelicht als de hedendaagse situatie ervan. Daarna volgt er een bespreking van tussentaal alsook van de huidige dialectsituatie in Vlaanderen. De bespreking van de taalsituatie in Vlaanderen wordt afgesloten met een overzicht van het taalattitudeonderzoek in Vlaanderen.

1.5.1. Standaardtaal

Historisch overzicht

De geschiedenis van het Standaardnederlands in Vlaanderen is al vaak aan bod gekomen in de literatuur en zal hier dus slechts beknopt behandeld worden. Onderstaand overzicht is gebaseerd op Daan, Deprez, Stroop en van Hout (1985), van der Wal (1992), Willemys (2003), De Vries, Willem, Willemys en Burger (2003), Grondelaers en van Hout (2011), De Caluwe (2012), Geeraerts en Van de Velde (2013) en Lybaert (2017). Wie een uitgebreidere versie wenst, kan die werken consulteren.

De geschiedenis van het Standaardnederlands in Vlaanderen verschilt sterk met de ontwikkelingen in Nederland. In het noordelijke deel van de Lage Landen, wat nu ongeveer het huidige staatkundige Nederland is, ontwikkelde zich al een geschreven Nederlandse standaardtaal vanaf de 17^e eeuw. In het zuidelijke deel daarentegen, wat ongeveer overeenkomt met het huidige staatkundige Vlaanderen, werd de standaardisatie van een endogene variëteit van het Nederlands verhinderd door de langdurige vreemde bezetting in de 17^e, 18^e en het begin van de 19^e eeuw. Hoewel de

Vlamingen tijdens die periode wel Vlaamse dialecten spraken, was het Frans de taal van de elite en de dominante taal in alle officiële domeinen.

In 1814 leek het tij echter te keren voor het Nederlands in Vlaanderen toen de zuidelijke en noordelijke Nederlanden herenigd werden in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. De koning van dat rijk, Willem I, zag het Nederlands immers als een manier om noord en zuid te verenigen en maakte daarom het Nederlands de officiële taal over heel het gebied. In 1830 kwam er echter een einde aan het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en werd België onafhankelijk verklaard. In die nieuwe monarchie stelde de voornamelijk Franse elite het Frans opnieuw in als de enige officiële taal. Dat betekende echter niet dat alle Vlamingen Frans spraken. De lagere sociale klassen hanteerden immers nog steeds verschillende Vlaamse dialecten.

Niet iedereen ging er echter mee akkoord dat het Frans de officiële taal was in België en in de loop van de 19^e eeuw ontstond er dan ook de zogenaamde Vlaamse Beweging die opkwam voor de rechten van het Nederlands en de sprekers van het Nederlands. De leiders van die beweging zagen een noodzaak voor een prestigevariëteit van het Nederlands die geschikt was voor zowel hoge als lage functies. Maar de discussie rond welke variëteit die functie moest vervullen zorgde voor een tweedeling in de Vlaamse Beweging. Aan de ene kant van het debat stonden de zogenaamde integrationisten die pleitten voor de overname van de standaardtaal uit Nederland. De zogenaamde particularisten daarentegen wilden ofwel een Vlaams dialect tot standaardtaal verheffen ofwel een artificiële standaardtaal creëren met kenmerken van verschillende Vlaamse dialecten.

Uiteindelijk behaalden de integrationisten de overwinning en zocht de Vlaamse Beweging aansluiting bij het noorden voor de ontwikkeling van het Standaardnederlands in Vlaanderen. In de praktijk verliep de verspreiding van de standaardtaal uit Nederland bij het Vlaamse volk eerder langzaam doordat direct en frequent contact met het Standaardnederlands ontbrak. Het is pas na de Tweede Wereldoorlog dat de Vlamingen de standaardtaal beter leerden te beheersen door de taalpropaganda die verspreid werd. Zowel radio als televisie werden vanaf de jaren 1950 tot 1980 met volle kracht gebruikt voor verschillende taalzuiveringsinitiatieven en ook het onderwijs werd ingezet om de Vlamingen te overtuigen om het Standaardnederlands over te nemen. Hoewel dat zorgde voor een toenemende convergentie van de standaardtaal in Vlaanderen tot de Nederlandse standaardtaal, bleek de volledige overname van die standaardvariëteit door de Vlamingen een lastige zaak.

Hedendaagse situatie

De norm in Vlaanderen is vandaag de dag niet meer de Nederlandse standaardtaal maar het VRT-Nederlands, wat het taalgebruik is dat men aantreft op de Vlaamse openbare omroep (Cajot 2012; De Caluwe 2012; Lybaert 2017: 97). Die variëteit verschilt lichtjes van de Nederlandse standaardtaal in de uitspraak, maar ook in het lexicon en de morfosyntaxis (De Caluwe 2012). Hoewel het VRT-Nederlands in theorie de norm is in Vlaanderen, is dat in de praktijk niet altijd het geval. De Vlamingen volgen die norm immers wel in hun schrijftaal, maar als mondelinge communicatie hanteren ze het VRT-Nederlands enkel in de meer formele situaties (De Caluwe 2009; 2012; De Caluwe en Van Renterghem 2011). En dan nog blijkt dat een ideale weergave te zijn van de werkelijkheid, want de VRT-uitspraak wordt “slechts bereikt door een kleine minderheid van de Nederlandssprekende Belgen” (Grondelaers en van Hout 2011).

1.5.2. Tussentaal

De variëteit die Vlamingen voor hun bovenregionale en informele mondelinge communicatie hanteren is de zogenaamde tussentaal (De Caluwe 2009; Geeraerts et al. 2013; Plevoets 2009). Die taal wordt gedefinieerd in de literatuur als een mengtaal van standaardtaal en dialect en bevindt zich dus als het ware *tussen* die twee variëteiten (De Caluwe 2002; 2004; 2009; 2012; Geeraerts et al. 2013; Jaspers 2001; Vandekerckhove et al. 2007; Van Gijssel et al. 2008). Tussentaal is echter geen uniforme taalvariëteit, maar alle variëteiten die zich situeren op het continuüm tussen enerzijds standaardtaal en anderzijds dialect worden tussentaal genoemd (De Caluwe 2009; Grondelaers et al. 2011; Plevoets et al. 2007; Plevoets 2009; Vandekerckhove 2009; Van Gijssel et al. 2008; Willemys 2005). Hoewel er dus niet één tussentaal is, heeft de Brabants gekleurde tussentaal wel “de hoogste status en de breedste verspreiding” (De Caluwe 2009).

De linguïstische kenmerken van tussentaal opsommen is niet evident. Aangezien tussentaal geen homogene taalvariëteit is, is het niet mogelijk om de kenmerken van tussentaal te beschrijven in noodzakelijke en voldoende voorwaarden (De Caluwe 2002; Grondelaers et al. 2011). Toch zijn er wel kenmerken die vaak terugkomen wanneer onderzoekers een overzicht ervan geven. Enkele typische voorbeelden, gebaseerd op de werken van Vandekerckhove (2009) en Geeraerts en zijn collega's (2000), zijn hieronder gegeven.

Fonetisch:	apocope en syncope bij korte functiewoorden <i>da</i> i.p.v. <i>dat</i>
Lexicaal:	onomasiologische alternatieven <i>klappen</i> i.p.v. <i>praten</i>
Morfosyntactisch:	adnominale inflectie <i>nen nieuwen auto</i> i.p.v. een nieuwe auto diminutief <i>meiske</i> i.p.v. <i>meisje</i>

Tussentaal heeft op heel wat tegenwind kunnen rekenen. Zo gaven niet alleen linguïsten blijk van hun misnoegen ten opzichte van de sprekers van tussentaal, maar ook journalisten, onderwijzers, beleidsmakers en literaire auteurs verborgen hun afgrijzen niet (Jaspers en Van Hoof 2015). Tekenende voorbeelden daarvan zijn enkele van de termen waarmee tussentaal doorheen de jaren beschreven is, zoals “hamburgertaal” (Taeldeman 1992: 37), “koetervlaams” (Barnard in Geeraerts 1999: 31) en de term “Verkavelingsvlaams” die Van Istendael aan de “manke usurpator” geeft (Van Istendael in Absillis et al. 2012: 6). Maar niet iedereen haalt de sprekers van tussentaal onderuit. Een nieuwe generatie van linguïsten, maar evengoed ook schrijvers, zoals Ann De Craemer, en mediafiguren, zoals Axel Daeseleire, komen ervoor op dat de Vlamingen het recht hebben om te spreken en te schrijven zoals ze zelf verkiezen (De Caluwe 2004; 2009).

Er kan dan wel veel kritiek in omloop zijn over tussentaal en de sprekers ervan, toch is er geen ontkennen meer aan dat het een sterke positie verworven heeft in het Vlaamse taallandschap. Voor de meeste Vlamingen is tussentaal immers de taal die ze hanteren voor alle situaties, behalve de meer formele (De Caluwe 2004). Zoals Jaspers (2012) aanhaalt is het

“de dagelijkse spreektaal van honderdduizenden Vlamingen (...), de taal die je hoort in Vlaamse fictieseries en ontspanningsprogramma’s op de televisie, in leslokalen, vergaderzalen, op internetfora en meer en meer ook gewoon thuis, aan de keukentafel (...).”

Vlamingen gebruiken tussentaal niet meer uitsluitend in hun mondelinge communicatie, maar ook in het informele geschreven taalgebruik duikt tussentaal op, wat duidelijk zichtbaar is in de sociale media, zoals e-mails, sms’jes en chatberichten (Cajot 2012; De Caluwe 2009; Geeraerts en Van de Velde 2013; Vandekerckhove en Nobels 2010). Bovendien blijkt dat de Vlaamse jongeren tussentaal spreken in de meer formele contexten waarin men standaardtaal zou verwachten, zoals sollicitatiegesprekken, in lessen en colleges op school of de universiteit en zelfs mondelinge examens (De Caluwe 2009; Delarue 2014). Die sterke positie van tussentaal is ook terug te vinden in de *covert* attitudes van Vlamingen, aangezien ze tussentaal dynamisch prestige toekennen (Grondelaers en Lybaert 2017; Impe en Speelman 2008).

1.5.3. Dialecten

Het Vlaamse taalgebied bestaat uit vier overkoepelende dialectgebieden, namelijk het Brabants, het Limburgs, het Oost-Vlaams en het West-Vlaams (Vancompernelle 2012). Dat landschap is de laatste decennia echter onderhevig aan dialectverlies (De Decker en Vandekerckhove 2012; Jaspers en Van Hoof 2013; Vandekerckhove 2009). Vandekerckhove (2009) definieert dat dialectverlies als volgt: “de lokale dialectkenmerken hebben de neiging om vervangen te worden enerzijds door de corresponderende kenmerken van de standaardtaal of anderzijds door dialectkenmerken met een breder geografisch bereik, voornamelijk Brabantse kenmerken”. Dat proces van dialectverlies is over bijna heel Vlaanderen waar te nemen, maar voltrekt zich wel met regionale verschillen in snelheid en intensiteit (Vandekerckhove 2009).

De oorzaken voor dat proces vinden onderzoekers voornamelijk in de toegenomen bovenregionale contacten van individuen in de moderne maatschappij door de “industrialisering, verstedelijking en de toegenomen geografische mobiliteit” (Van Hoof 2015). Bovendien beargumenteert Van Hoof (2015: 68-69) dat naast die traditionele oorzaken de jarenlange standaardiseringscampagnes het proces van dialectverlies in de hand hebben gewerkt door de “soms felle stigmatisering van het dialect”. Daardoor raakte het dialect geassocieerd met “allerlei onwenselijke sociale eigenschappen, mentaliteiten en personages”, zoals onder andere “een te dorpse mentaliteit” en “een gebrek aan moderne stijl”.

1.5.4. Taalattitudeonderzoek in Vlaanderen

Nu de taalsituatie in Vlaanderen geschetst is, kan er nagegaan worden hoe die verschillende variëteiten doorheen de jaren onderwerp zijn geweest van het taalattitudeonderzoek in Vlaanderen. In de jaren 1970 en 1980 zijn er heel wat studies in het Vlaamse taalattitudeonderzoek te vinden die directe methodes hanteren. Daarbij peilt men voornamelijk naar *overt* attitudes ten opzichte van verschillende dialecten en de standaardtaal (Lybaert 2017: 98). Zo poogt het onderzoek van Geerts, Nootens en van den Broek (1980) de functionele distributie bloot te leggen van de Belgische standaardtaal, de Nederlandse standaardtaal en de eigen dialecten van de respondenten. Uit de resultaten blijkt dat men in eerder formele situaties, zoals op school of op de radio

en televisie, de standaardtaal verkiest. In informele situaties daarentegen, zoals in gesprekken met vrienden en kennissen, geniet het dialect de voorkeur. Een andere onderzoeker die heel wat attitudeonderzoek verricht heeft in die periode, al dan niet met enkele collega's, is Kas Deprez (Deprez en De Schutter 1980; Deprez et al. 1983; Deprez 1984). In die studies is een toenadering te vinden tot het *speaker evaluation paradigm* aangezien de respondenten als stimuli fragmenten aangeboden krijgen in verschillende variëteiten. Grondelaers (2013: 590) beschrijft die studies dan ook als "pioneering studies" van dat paradigma in Vlaanderen. Toch komen ze in de huidige studie aan bod als een instantie van directe methodes aangezien de respondenten vragen moeten invullen die expliciet de taalvormen behandelen en niet zozeer de persoonlijkheidskenmerken van de spreker. De respondenten zijn er zich bijgevolg van bewust dat de onderzoekers hun attitudes ten opzichte van taal willen achterhalen en zullen dus hun *overt* attitudes te kennen geven.

Ook meer recent zijn er in Vlaanderen taalattitudeonderzoeken te vinden die directe methodes hanteren. Zo bestudeert van Bezooijen (2004) de attitudes ten opzichte van de standaardtaal en de dialecten door telefonische enquêtes af te nemen. Daaruit blijkt dat standaardtaal "waardevol" en "nuttig" wordt geacht en dat men dialect "gezellig" en "familiair" vindt. Daarnaast zijn er ook onderzoeken die peilen naar *overt* attitudes ten opzichte van tussentaal. Een voorbeeld daarvan is het onderzoek van Lybaert (2017) waarbij ze in een interview met haar respondenten fragmenten in de standaardtaal, tussentaal en het dialect bespreekt. Daaruit komt naar voren dat de respondenten tussentaal doorgaans omschrijven als het normale taalgebruik en dat ze geen uitgesproken positieve of negatieve attitudes ten opzichte van die variëteit formuleren. Met betrekking tot de standaardtaal concludeert ze dat de respondenten dat de beste en meest correcte vorm van taalgebruik vinden. Het dialect krijgt de eigenschappen "gezellig" en "sappig". Een tweede voorbeeld is het *free response*-experiment van Grondelaers, van Gent, Lybaert en Speelman (voorlopig gerapporteerd als Grondelaers et al. 2017, besproken in Grondelaers en Lybaert 2017). Uit de resultaten van dat experiment blijkt dat de respondenten aan tussentaal dynamische kwaliteiten toeschrijven, hoewel die conclusie met de nodige voorzichtigheid behandeld moet worden omdat er geen duidelijk lekenlabel voor tussentaal bestaat. De standaardtaal karakteriseren de respondenten als mooi, correct, verstaanbaar en duidelijk.

Met betrekking tot de indirecte methodes is er al een vroeg voorbeeld van het *speaker evaluation paradigm* te vinden in de studie van Knops (1977). Daarbij voert ze een *matched guise*-experiment uit om de attitudes van Vlaamse en Nederlandse studenten te achterhalen ten opzichte van de Vlaamse en Nederlandse standaardtaal. In de jaren 80 en 90 valt het gebruik van het *speaker evaluation paradigm* even stil (Grondelaers 2013: 591-593; Grondelaers en Lybaert 2017: 175), maar vanaf 2000 wordt het herontdekt om voornamelijk "de dynamiek van de alsmaar populairder wordende tussentaal" te beschrijven (Grondelaers en Lybaert 2017). Enkele voorbeelden zijn Vandekerckhove en Cuvelier (2007) en Impe en Speelman (2008) die erg gelijklopende resultaten hebben. Zo komt bij beide studies over het algemeen naar voren dat de standaardtaal een hoog prestige heeft en dat zowel de dialecten als de tussentaal een laag prestige en een hoge solidariteit hebben. Bovendien blijkt dat de Vlamingen in hun *covert* attitudes dynamisch prestige toekennen aan tussentaal, aangezien ze die variëteit hoog evalueren op schalen zoals *hip*, *dynamisch* en *cool* (Grondelaers en Lybaert 2017; Impe en Speelman 2008).

Naast de directe en indirecte methodes kunnen er ook enkele voorbeelden van studies besproken worden die behoren tot de societal treatment studies. Als eerste is er de etnografische studie van Van Lanker (2016) waarbij ze het taalgebruik, de percepties en attitudes van enkele jongeren in Oudenaarde analyseert. Van Lanker toont aan dat hoewel de jongeren over het algemeen een antistandaardtaalhouding lijken te hebben, de standaardtaalideologie ook een substantiële invloed op hen uitoefent. Daarnaast zijn er nog twee studies die bronnen analyseren die te vinden zijn in het publieke discours. Zo bestuderen Jaspers en Van Hoof (2012) het verschenen propagandamateriaal van de jaren 1950 en 1980 dat als doel had de Vlamingen bekwame sprekers van de standaardtaal te maken. Als tweede voorbeeld analyseert Van Hoof (2015) het taalgebruik in fictiereeksen die uitgezonden zijn op de Vlaamse openbare omroep tussen 1977-2012, wat in detail behandeld is in de sectie over het taalgebruik in de media.

1.6. Het huidige onderzoek

In het voorgaande zijn de huidige onderzoeksvragen ingebed in hun breder theoretisch kader, door duidelijkheid te scheppen over de begrippen “attitudes” en “stereotypes”, door het vorig onderzoek naar het bewustzijn van taalvariatie en sociale betekenis bij kinderen onder de loep te nemen en door het onderzoek naar taalvariatie in de media te bespreken. Daarnaast zijn ook de gangbare methodes in het taalattitudeonderzoek aan bod gekomen en is de Vlaamse taalsituatie behandeld.

In sectie 1.6. wordt de literatuurstudie afgesloten door terug te koppelen naar de geponeerde onderzoeksvragen van het huidige onderzoek. Die onderzoeksvragen zijn vertrokken van de aanname van Lippi-Green (1997) dat Disneyfilms kinderen leren om te discrimineren door de kinderen bloot te stellen aan stereotypes die geassocieerd worden met taalvariëteiten. Daarbij gaat de onderzoekster er immers van uit dat die films kinderen zo leren om specifieke eigenschappen en levensstijlen te associëren met specifieke sociale groepen. De vraag rijst echter of dat wel het geval is. Uit de analyse van de Disneyfilms kan dan wel geconcludeerd worden dat die films kinderen blootstellen aan die associaties, maar niet dat het doelpubliek die associaties ook effectief percipieert of opslaat. Uit de literatuurstudie blijkt dat het proces waarbij het horen van een taalvariëteit de stereotypes oproept die ermee geassocieerd zijn opgedeeld kan worden in twee stappen. Als eerste stap deelt het individu op basis van die variëteit de spreker in een bepaalde sociale groep in en als tweede stap kent men de sociale kenmerken en sociale stereotypes van de leden van die groep toe aan de spreker die verondersteld wordt deel uit te maken van die groep (Garrett 2010:33; Knops 1987: 24; Kristiansen 2001: 142). Zo hoor je bijvoorbeeld op straat iemand spreken met een overduidelijk Antwerps dialect, wat ervoor zorgt dat je die persoon indeelt als een lid van de sociale groep “Antwerpenaar”. Met die groep wordt onder andere al eens het stereotype geassocieerd dat ze arrogant zijn, wat je dan ook aan de spreker toekent. Dat proces kan echter op twee manieren verstoord worden. Zo kan bij de eerste stap de herkenning van de variëteit fout gaan waardoor je die spreker bijvoorbeeld niet als lid van de sociale groep “Antwerpenaar” indeelt, maar als “West-Vlaming” of “Belg”. Door die foute indeling zal het stereotype arrogantie dan ook niet opgeroepen worden. Als tweede kan dat proces verstoord worden doordat het individu zich niet bewust is van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met de taalvariëteit. Dan kan het individu de spreker wel beschouwen als een “Antwerpenaar”, als het individu zich niet bewust is

van het stereotype dat daarmee geassocieerd wordt, zal dat stereotype ook niet opgeroepen worden. Het is bijgevolg mogelijk dat de taalvariëteiten waaraan kinderen blootgesteld worden in de Disneyfilms geen stereotypische associaties oproepen bij de kinderen aangezien ze de taalvariëteit niet herkennen en/of zich niet bewust zijn van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met die taalvariëteit.

Om na te gaan of dat al dan niet het geval is poneert de huidige studie de volgende onderzoeksvragen:

- (1) Welke sociale betekenissen kunnen er afgeleid worden uit de taalvariatie in de luisterverhalen de *Heerlijke Hoorspelen* van *Het Geluidshuis*?
- (2) Herkent het doelpubliek van de luisterverhalen de taalvariëteiten die aanwezig zijn in de audioverhalen en zijn de kinderen zich bewust van de sociale betekenissen die geassocieerd worden met die taalvariëteiten?

Die twee onderzoeksvragen vertalen zich naar twee verschillende methodes, waardoor het onderzoek opgesplitst wordt in casestudy 1 en casestudy 2. Casestudy 1 voert een societal treatment onderzoek uit om na te gaan welke sociale betekenissen afgeleid kunnen worden uit de taalvariatie in de luisterverhalen de *Heerlijke Hoorspelen* van *Het Geluidshuis*. Bij dat deel van het onderzoek wordt er eerst een algemeen beeld geschetst van hoe de taalvariëteiten zich tot elkaar verhouden in de luisterverhalen, waarna er bij bepaalde variëteiten gedetailleerd aan bod komt welke stereotypische kenmerken ermee geassocieerd worden in de luisterverhalen. De huidige studie hoopt zo een theoretische toevoeging aan de studie van Lippi-Green (1997) te realiseren door een gelijkaardig onderzoek uit te voeren enerzijds in het Vlaamse taalgebied en anderzijds bij luisterverhalen. De keuze om als materiaal daarbij luisterverhalen te nemen, en niet tekenfilms in navolging van Lippi-Green (1997), ligt in het feit dat bij luisterverhalen het visuele aspect volledig wegvalt. Daardoor is het aannemelijk dat de auditieve input, en meer specifiek de regionale variëteiten en vreemde accenten, een belangrijke rol spelen bij de karakterisering van de personages. Het genre lijkt dus uitermate geschikt te zijn om taalstereotypes en -attitudes te bestuderen.

Casestudy 2 heeft een experimenteel design om zo een antwoord te formuleren op de vraag of die stereotypische associaties kinderen effectief leren discrimineren. Meer bepaald staat er in die casestudy centraal of de kinderen de taalvariëteiten herkennen en of ze zich bewust zijn van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met die variëteiten. Hun bewustzijn van die sociale betekenis wordt enerzijds onderzocht aan de hand van een indirecte variant van een *free response*-experiment (Grondelaers en van Hout 2010). Normaal gezien krijgen de respondenten bij zo'n experiment de opdracht om de eerste drie adjectieven die bij hen opkomen op te schrijven wanneer ze bepaalde taallabels lezen, zoals West-Vlaams of standaardtaal. In het huidige experiment worden de respondenten echter geen taallabels als stimuli aangeboden maar een fragment uit de luisterverhalen, waarbij gepeild wordt naar hun evaluaties van de spreker van dat fragment en niet naar hun evaluaties van de taalvariëteit. Zo bevraagt zo'n *free response*-experiment de indirecte attitudes van de kinderen aangezien ze zich er niet van bewust zijn dat die vraag peilt naar hun attitudes ten opzichte van de taalvariëteit. Anderzijds wordt er een variant van een *matched guise*-experiment uitgevoerd, waarbij de algemeen aanvaarde vereisten van die methode uitgedaagd worden door geen gelijklopende fragmenten aan te bieden. Zo zijn die fragmenten uit de luisterverhalen genomen waardoor zowel de sprekerskenmerken als de inhoud niet constant gehouden zijn. Door die methodologische innovaties bij het *free response*-

experiment en bij het *matched guise*-experiment hoopt de huidige studie met casestudy 2 een methodologische bijdrage te leveren aan het taalattitudeonderzoek.

2. Casestudy 1: societal treatment onderzoek

Casestudy 1 voert een societal treatment onderzoek uit om na te gaan welke sociale betekenissen afgeleid kunnen worden uit de taalvariatie in de audioverhalen de *Heerlijke Hoorspelen* van *Het Geluidshuis*. In dit hoofdstuk worden eerst de geponeerde hypothesen behandeld. Daarna volgt een bespreking van het materiaal van de casestudy en wordt de gehanteerde methode besproken. Daarbij komt eerst het opschonen van de dataset aan bod, vervolgens de codering van de afhankelijke en onafhankelijke variabelen en de analyses die op die dataset toegepast zijn. Daarna volgt er een bespreking van de resultaten, wat zich opsplitst in twee verschillende delen. Eerst wordt er een algemeen beeld geschetst van hoe de taalvariëteiten zich tot elkaar verhouden in de luisterverhalen, waarna er bij bepaalde variëteiten gedetailleerd aan bod komt welke stereotypische kenmerken ermee geassocieerd worden in de luisterverhalen. Tot slot worden de belangrijkste bevindingen nog eens samengebracht in de conclusie, worden er nieuwe onderzoeksvragen geponeerd die behandeld zullen worden in casestudy 2 en komen de voornaamste tekortkomingen van casestudy 1 aan bod.

2.1. Hypotheses

In casestudy 1 staat de onderzoeksvraag centraal welke sociale betekenissen afgeleid kunnen worden uit de taalvariatie in de luisterverhalen de *Heerlijke Hoorspelen* van *Het Geluidshuis*. In deze sectie komen de hypothesen die geponeerd zijn aan bod, waarbij eerst de hypothesen voor tussentaal besproken worden, vervolgens voor standaardtaal en ten slotte voor de regionale variëteiten.

2.1.1. Tussentaal

- (1) De eerste hypothese die geformuleerd kan worden voor tussentaal is dat er aan de personages die tussentaal hanteren een hoge solidariteit toegekend zal worden in de luisterverhalen. Uit het onderzoek van Vandekerckhove en Cuvelier (2007) en de studie van Impe en Speelman (2008) blijkt immers dat Vlamingen aan tussentaal een hoge solidariteit toekennen.
- (2) Als tweede kan de hypothese geponeerd worden dat er aan de personages die tussentaal spreken, een dynamisch karakter toegekend zal worden. Die hypothese is gebaseerd op het onderzoek van Grondelaers en Lybaert (2017) en Impe en Speelman (2008), waaruit naar voren komt dat de Vlamingen in hun *covert* attitudes dynamisch prestige toekennen aan tussentaal.
- (3) Als laatste kan de hypothese gesteld worden dat tussentaal een prominente rol zal vervullen in de luisterverhalen. Aan de ene kant is die hypothese gebaseerd op het feit dat tussentaal een erg sterke positie verworven heeft in de gesproken taal van de Vlamingen (zie 1.5.2.). Voor de meeste Vlamingen is tussentaal immers de taal die ze hanteren voor alle situaties, behalve de meer formele (De Caluwe 2004). Daarnaast blijkt ook uit het onderzoek van Van Hoof (2015) dat in hedendaagse Vlaamse fictie op het scherm tussentaal sterk aanwezig is. Tussentaal blijkt immers de meest ongemarkeerde taalvariëteit te zijn voor de fictieve personages, waardoor Van Hoof dan ook concludeert dat tussentaal het “normale” taalgebruik is in Vlaamse fictie.

2.1.2. Standaardtaal

- (4) De eerste hypothese die geponeerd kan worden voor standaardtaal, is dat er aan de personages die standaardtaal spreken een hoge status toegekend zal worden. Uit de studies van van Impe en Speelman (2008), Lybaert (2017: 98) en Vandekerckhove en Cuvelier (2007) blijkt immers dat standaardtaal door de Vlamingen geëvalueerd wordt als een prestigieuze variëteit.
- (5) De tweede hypothese die geformuleerd kan worden voor standaardtaal is dat de personages die een beroep uitoefenen in de media de standaardtaal zullen hanteren. Die hypothese is gebaseerd op de resultaten van het onderzoek van Van Hoof (2015: 360-366), aangezien daaruit blijkt dat standaardtaal de voertaal is voor de informatieve mediacommunicatie in fictiereeksen op de Vlaamse openbare omroep.

2.1.3. Regionale variëteiten

- (6) De eerste hypothese die geponeerd kan worden voor de regionale variëteiten, is dat de personages die een regionale variëteit spreken een lage status toegekend zullen worden. Uit de studies van van Impe en Speelman (2008), Lybaert (2017: 98) en Vandekerckhove en Cuvelier (2007) blijkt immers dat de regionale variëteiten door de Vlamingen beoordeeld worden als weinig prestigieuze variëteiten.
- (7) De tweede hypothese die geformuleerd kan worden is dat de personages die regionale variëteiten hanteren een hoge solidariteit zullen hebben. Uit het onderzoek van Vandekerckhove en Cuvelier (2007) en de studie van Impe en Speelman (2008) blijkt immers dat er aan regionale variëteiten een hoge solidariteit toegekend wordt.
- (8) De derde hypothese die geponeerd kan worden, is dat de regionale variëteiten kunnen gelden als index van een lage sociale klasse, als index van ruraliteit en provincialiteit en als index van geringe verfijning, aangezien Van Hoof (2015) concludeert dat de regionale variëteiten in Vlaamse fictie die sociale betekenissen uitdrukken.
- (9) Als laatste kan ook de hypothese geformuleerd worden dat de regionale variëteiten ingezet zullen worden in de luisterverhalen om humor te creëren. Ook die hypothese is gebaseerd op het onderzoek Van Hoof (2015), aangezien ze beargumenteert dat in Vlaamse fictie de dialecten een hoog humoristisch potentieel hebben.

2.2. Materiaal

Nu de onderzoeksvragen en hypothesen duidelijk zijn, kan het materiaal en de methode behandeld worden. Het materiaal voor het societaal-treatmentonderzoek bestaat uit de eerste twaalf *Heerlijke Hoorspelen* van *Het Geluidshuis*. Dat zijn luisterverhalen voor kinderen, die uitgegeven zijn tussen 2007 en 2016. De titels die het onderwerp van de huidige studie vormen zijn: *De Nachtegaal*, *De Wilde Zwanen*, *De Mestkever*, *De Vlo en de Professor*, *De Reisgenoot*, *De Bremer Stadsmuzikanten*, *De Zevenmijlslaarzen*, *De Gouden Vogel*, *Het Meisje met de Gouden Glimlach*, *De Zevende Dienaar*, *De Storm* en *De Wereld Rond in 80 Dagen*. Uit die luisterverhalen is een inventaris afgeleid van alle 311 personages die meespelen. De distributie van die personages in de verschillende

luisterverhalen is te vinden in tabel 1. In die tabel is ook het jaar toegevoegd waarin de luisterverhalen uitgebracht zijn en de leeftijd van het doelpubliek van de verhalen.

<i>Heerlijk Hoorspel</i>	Uitgavedatum	Leeftijd doelpubliek	Aantal personages⁸
<i>De Nachtegaal</i>	2007	5+	23
<i>De Wilde Zwanen</i>	2007	6+	25
<i>De Mestkever</i>	2008	7+	20
<i>De Vlo en de Professor</i>	2009	7+	18
<i>De Reisgenoot</i>	2013	8+	25
<i>De Bremer Stadsmuzikanten</i>	2011	9+	34
<i>De Zevenmijlslaarzen</i>	2012	9+	26
<i>De Gouden Vogel</i>	2013	9+	22
<i>Het Meisje met de Gouden Glimlach</i>	2014	9+	33
<i>De Zevende Dienaar</i>	2014	9+	34
<i>De Storm</i>	2015	8+	23
<i>De Wereld rond in 80 Dagen</i>	2016	10+	37

Tabel 1. De uitgavedatum, de leeftijd van het doelpubliek en het aantal personages voor elk *Heerlijk Hoorspel*.

2.3. Methode

In de paragraaf over de methode komt als eerste het opschonen van de dataset aan bod, waarbij besproken wordt welke personages minder relevant bleken voor de huidige studie. Die personages zijn dan ook uit de dataset gehaald. Als tweede volgt er een bespreking van de afhankelijke en onafhankelijke variabelen waarvoor de personages uit de luisterverhalen zijn gecodeerd. Tot slot wordt behandeld hoe die dataset geanalyseerd is.

2.3.1. Dataset opschonen

Om een werkbare dataset te verkrijgen werden de personages verwijderd die niet relevant zijn voor de huidige studie. Aan de ene kant zijn dat personages waarvan de variëteit moeilijk te bepalen is. Die groep van personages kan in drie categorieën ingedeeld worden. Als eerste is het bij bepaalde personages moeilijk te verstaan wat ze zeggen doordat ze bijvoorbeeld lispelen, doordat het personage heel snel spreekt of doordat ze hoestend, grommend of zelfs blatend spreken. Dat is het geval bij zesentwintig personages. Als tweede zijn er eenentwintig personages uit de dataset gehaald die slechts een woord of een korte zin zeggen. Ze spreken immers zo weinig dat het niet mogelijk is om de variëteit te bepalen. Als laatste zijn er zesentwintig personages uit de dataset gehaald omdat er geen eensgezindheid bestond tussen drie beoordelaars over de taalvariëteit die het personage gebruikt. Hoe die beoordeling precies in zijn werk is gegaan zal in de methode nog gedetailleerd aan bod komen.

⁸ De opmerkelijke lezer merkt misschien dat de som van het aantal personages gelijk is aan 322 personages en niet 311. Dat komt omdat er elf personages zijn die zowel in *De Gouden Vogel* als in *Het Meisje met de Gouden Glimlach* meespelen. In de tabel zijn die personages dus voor beide luisterverhalen toegevoegd, maar in de analyse zijn ze maar één keer meegeteld als personage.

Ten tweede zijn er personages uit de dataset gehaald wanneer de taalvariëteit die het personage hanteert duidelijk een andere functie heeft dan de karaktertekening van dat personage onderstrepen. Zo zijn de personages uit de dataset verwijderd die een vreemd accent hanteren omdat ze in ander land wonen. In totaal zijn er daarom veertien personages met een plaatsgebonden accent uit de dataset gehaald. Duidelijke voorbeelden daarvan zijn de inwoners van de stad Bremen uit *De Bremer Stadsmuzikanten* die allemaal een Duits accent hebben omdat ze in een Duitse stad wonen. Daarnaast zijn ook personages uit de dataset verwijderd wanneer een bekend persoon als zichzelf opduikt in de verhalen, bijvoorbeeld Jan Becaus of Erik Van Looy in *De Reisgenoot*. Dat was het geval voor zeventien personages.

De uiteindelijke dataset bestaat zo uit 207 personages. De distributie van die personages in de verschillende luisterverhalen is te vinden in tabel 2.

<i>Heerlijk Hoorspel</i>	Aantal personages voor verwijdering	Aantal personages na verwijdering
<i>De Nachtegaal</i>	23	17
<i>De Wilde Zwanen</i>	25	18
<i>De Mestkever</i>	20	14
<i>De Vlo en de Professor</i>	18	10
<i>De Reisgenoot</i>	25	15
<i>De Bremer Stadsmuzikanten</i>	34	18
<i>De Zevenmijlslarzen</i>	26	19
<i>De Gouden Vogel</i>	22	19
<i>Het Meisje met de Gouden Glimlach</i>	33	25
<i>De Zevende Dienaar</i>	36	26
<i>De Storm</i>	23	14
<i>De Wereld rond in 80 Dagen</i>	37	22

Tabel 2. Het aantal personages voor elk *Heerlijk Hoorspel* voor en na de verwijdering van irrelevante personages.

2.3.2. Afhankelijke en onafhankelijke variabelen

Afhankelijke variabele

De afhankelijke variabele is de variëteit die het personage hanteert. Om die variëteit te bepalen is de hulp ingeroepen van dertig beoordelaars die allemaal ofwel de bachelor Taal- en Letterkunde afgerond hebben of die de bachelor in het academiejaar 2017-2018 volgen. Elke beoordelaar kreeg fragmenten te horen die representatief zijn voor de algemene spraak van de personages in heel het luisterverhaal. Daarbij moesten ze twee vragen beantwoorden. De eerste vraag peilde naar de saillante kenmerken van de variëteit door te vragen wat er opvalt in de spraak van die persoon (cp. Lybaert 2014). Bij de tweede vraag moesten de beoordelaars aangeven welke variëteit ze herkennen, waarbij ze de keuze kregen uit een vaste indeling. De variëteiten waaruit ze konden kiezen waren standaardtaal, tussentaal, Antwerps, Kempisch, Vlaams-Brabants, Limburgs, West-Vlaams, Oost-Vlaams, Nederlands Nederlands, Frans, Duits, Engels, Surinaams, Grieks, Indisch, Russisch, Spaans en “geen van alle”.

Het taalgebruik van elk personage is beoordeeld door drie beoordelaars, waarbij de uiteindelijke variëteit van het personage als volgt is vastgesteld. Als alle drie de

beoordelaars dezelfde variëteit aangeven, dan krijgt het personage die variëteit toegewezen. Zo is voor 116 personages de variëteit bepaald. Als daarentegen alle drie de beoordelaars het personage een andere variëteit geven, dan is het personage uit de dataset gehaald. Dat is voor 26 personages gebeurd. Als de taalvariëteit al voor mensen met voldoende ervaring onduidelijk is, dan is het aannemelijk dat die variëteit de karaktertekening van het personage niet onderstreept en is het dus niet interessant om die personages op te nemen voor de huidige studie. Als twee van de drie beoordelaars dezelfde variëteit aangeven, dan krijgt het personage die variëteit ook toegewezen. Dat was het geval voor 91 personages, waarin vier categorieën onderscheiden kunnen worden. In de grootste categorie, met 31 personages, twijfelen de beoordelaars tussen enerzijds tussentaal en anderzijds verschillende dialecten uit het Brabantse dialectgebied, namelijk Antwerps, Kempisch en Vlaams-Brabants. Aangezien de Brabants gekleurde tussentaal “de hoogste status en de breedste verspreiding” kent (De Caluwe 2004), is het niet onlogisch dat de beoordelaars de grens niet strikt kunnen trekken tussen die dialecten en tussentaal. In de tweede categorie, die bestaat uit 25 personages, twijfelen de beoordelaars tussen standaardtaal en tussentaal. Een mogelijke verklaring daarvoor is dat de saillante tussentaalkenmerken voor één bepaalde beoordelaar anders zijn dan voor een andere. In de derde categorie twijfelen de beoordelaars tussen Antwerps, Kempisch en Vlaams-Brabants, wat het geval is bij elf personages. Aangezien al die dialecten strikt genomen tot hetzelfde dialectgebied behoren, is het logisch dat de beoordelaars dat onderscheid niet scherp kunnen maken. Als laatste is er nog een restcategorie waarin geen duidelijke structuur naar voren komt en die bestaat uit vierentwintig personages.

Voor elk personage is er dus een variëteit bepaald op basis van een fragment dat representatief is voor de algemene spraak van dat personage in het luisterverhaal als geheel. Er is met andere woorden één label aan de spraak van dat personage toegekend zonder rekening te houden met *style shifts* binnen het taalgebruik van één spreker. Hoewel dat buiten beschouwing gelaten is in de huidige studie, leent het materiaal zich daar wel toe. Een voorbeeld daarvan is de accommodatie die Lady Wezembeek uit *Het Meisje met de Gouden Glimlach* toepast wanneer ze met Melocoton Mecanicas spreekt. Die man is een mogelijke huwelijkskandidaat voor haar dochter en heeft een aanzienlijk fortuin. In gesprek met hem schakelt ze over van haar basisvariëteit tussentaal naar een Frans accent. Een exhaustieve studie van de intrasprekervariatie in de *Heerlijke Hoorspelen* kan een interessante piste zijn voor vervolgonderzoek.

Onafhankelijke variabelen

Elk personage uit de dataset werd geannoteerd voor zeven variabelen. Die zullen in deze paragraaf een voor een aan bod komen, waarna er een overzichtstabel getoond wordt van de distributie van de personages binnen elke variabele. Als eerste is er voor elk personage een narratologisch kenmerk toegevoegd, namelijk om welk personagetype het gaat. Als basis daarvoor is de indeling die Propp (1997: 14) maakt voor het toversprookje overgenomen. Hij onderscheidt zeven soorten personages, namelijk de held, de onechte held, de tegenstander, het gezochte personage, de helper, de opdrachtgever en de schenker. Op basis van die indeling zijn alle personages ingedeeld, waaruit bleek dat voor de luisterverhalen de held, de tegenstander en de helper het meest relevant zijn. De resterende personages zijn aan een restcategorie toegevoegd. De uiteindelijke term die gekozen is voor de held van het verhaal is de algemenere term “protagonist”, aangezien de helden de hoofdpersonages zijn van het verhaal (van Bork et

al. 2012). De tegenstanders worden aangeduid met de algemenere term “antagonist” (van Bork et al. 2012). Daarnaast wordt de term “helpers” in de huidige studie rechtstreeks overgenomen van de indeling die Propp maakt, en krijgen de resterende personages de term “nevenpersonages” toegekend. In de databank zijn er 25 protagonisten, 15 antagonist, 11 helpers en 156 nevenpersonages.

Als tweede eigenschap werd er voor elk personage geannoteerd of het een dier is of niet. In totaal zijn 30 van de 207 personages dieren en blijkt die categorie erg divers te zijn. Zo zijn er nijlpaarden, katten, krabben, honden, maar ook een libel, een koe, een strontvlieg, een mestkever en een vlo.

Als derde variabele is het geslacht van het personage opgenomen, wat afgeleid is uit de stem van de spreker. In totaal zijn er 48 vrouwelijke stemmen in de luisterverhalen en 159 mannelijke.

Als vierde kenmerk is voor elk personage de objectieve status bepaald. Dat staat voor de status van het beroep of de functie van dat personage. Daarvoor zijn er drie waarden bepaald, namelijk een lage, hoge of neutrale objectieve status. Een personage heeft een hoge objectieve status wanneer de functie of het beroep van dat personage inhoudt dat het personage rijk, intelligent, verfijnd of van een hoge klasse is. Die indeling is gebaseerd op Grondelaers en Speelman (2013), die een onderscheid maken tussen status en competentie. Status definiëren ze als “this person comes from a rich family, likes classical music, is well-bred” en competentie als “this person gets good grades, is intelligent, would be a good manager”. In de huidige studie zijn die twee categorieën samengenomen tot één overkoepelende statusdimensie, wat een dimensie is die vaak terugkomt in taalattitudeonderzoek. In totaal zijn er 39 personages die een hoge objectieve status hebben, 110 met een neutrale objectieve status en 58 met een lage objectieve status. Een voorbeeld van een personage met een hoge objectieve status is de koning uit *De Gouden Vogel* en *Het Meisje met de Gouden Glimlach*. Zijn koningsfunctie impliceert immers dat hij van een hoge klasse is en dat hij rijk en verfijnd is. Voorbeelden van personages met een lage objectieve status daarentegen zijn de boer en de boerin uit *De Bremer Stadsmuzikanten*. Hun beroep impliceert immers dat ze van een lage klasse zijn en dat ze niet rijk en verfijnd zijn.

Die indeling doet echter tekort aan de eigenlijke complexiteit van de personages in de context van de luisterverhalen. Zo krijgen bijvoorbeeld de dokters uit *De Nachtegaal* een hoge objectieve status omdat hun beroep impliceert dat ze rijk en intelligent zijn, maar in het verhaal zelf worden ze gekarakteriseerd als incapabele dokters die elkaar heel de tijd tegenspreken. Daarom is er een vijfde variabele tot stand gekomen, namelijk de status in context, wat de status van het personage is zoals dat duidelijk wordt uit de karakterisering van het personage in het verhaal. Ook deze categorie heeft drie mogelijke waarden, namelijk een hoge, lage en neutrale status in context. In totaal zijn er 60 personages die een hoge status in context hebben, 95 met een neutrale status in context en 52 met een lage status in context. Er zijn tien personages die van een hoge objectieve status naar een lage status in context overgaan, zoals besproken voor de dokters uit *De Nachtegaal*. Er zijn geen personages die van een lage objectieve status naar een hoge status in context overgaan. Naast het merendeel van de personages waarbij de waarden over de twee dimensies heen constant blijven, zijn er ook twintig personages die van een neutrale objectieve status overgaan naar een hoge of lage status in context. Dat zijn personages die ofwel geen duidelijke functie of duidelijk beroep uitoefenen ofwel personages die een functie of beroep vervullen met een neutrale status, maar die in het verhaal wel gekarakteriseerd worden door een positieve of negatieve status. Gegeven het lage aantal verschuivingen tussen de

objectieve status en de status in context van het personage is er besloten om enkel de status in context van het personage op te nemen in de analyse.

Als zesde kenmerk is voor elk personage de solidariteit bepaald, wat ook een dimensie is die vaak terugkomt in attitudeonderzoek. Daarbij zijn er ook drie mogelijke waarden, namelijk een hoge, lage of neutrale solidariteit. Een personage heeft een hoge solidariteit wanneer het een aangenaam en populair persoon is en “wanneer het personage mijn vriend zou kunnen zijn”. Die indeling is gebaseerd op Grondelaers en Speelman (2013), waarbij ze solidariteit beschrijven als “this person is popular, entertaining, could be my friend”. In de praktijk vertaalt zich dat naar een hoge solidariteit voor de protagonisten, de helpers en de grappige personages. De antagonist en de agressieve of negatieve personages daarentegen hebben een lage solidariteit. In totaal zijn er 73 personages die een hoge solidariteit hebben, 97 met een neutrale solidariteit en 37 met een lage solidariteit. Een voorbeeld van een personage met een hoge solidariteit is de strontvlieg uit *De Mestkever*, een helper die het hoofdpersoonage bijstaat om de vader van zijn vriendinnetje te bevrijden uit gevangenschap. Een tekenend voorbeeld van een personage met een lage solidariteit is de boze stiefmoeder uit *De Wilde Zwanen*, die de antagonist is van dat verhaal. Over het algemeen is er een sterke associatie met het personagetype en de solidariteit die gegeven wordt aan het personage, aangezien alle protagonisten en helpers een hoge solidariteit krijgen en alle antagonist en een lage solidariteit. Een overzicht van de associatie tussen solidariteit en personagetype wordt gegeven in tabel 3. Uit die tabel valt één uitzondering op te merken, namelijk de protagonist Prospero uit *De Storm*. Aangezien hij voornamelijk als een negatief personage gekarakteriseerd wordt, heeft hij een lage solidariteit. Omwille van de grote overlap is de keuze gemaakt om die variabele niet op te nemen in de analyse.

	protagonist	helper	antagonist	nevenpersonage
Lage solidariteit	1	0	15	21
Neutrale solidariteit	0	0	0	97
Hoge solidariteit	24	11	0	38

Tabel 3. Een overzicht van de associatie tussen solidariteit en personagetype.

Als laatste kenmerk zijn er per personage bepaalde persoonlijkheidskenmerken opgenomen, bijvoorbeeld of het personage gemeen, onbeschaafd, grappig, hip, dom of slim is. Bepaalde kenmerken daarvan zijn sterk verbonden aan de status- en solidariteitsdimensies, zoals de grappige en gemene personages aan respectievelijk een hoge en lage solidariteitsscore en de slimme personages aan een hoge statusscore. Toch is ervoor gekozen om die kenmerken ook afzonderlijk te coderen zodat ze ook los van de bredere status- en solidariteitsdimensies bestudeerd kunnen worden. Een overzicht van de distributie van de personages voor elke onafhankelijke variabele is te vinden in tabel 4.

Variabelen	Verschillende levels met aantal personages			
"Personagetype"	protagonist	antagonist	helper	nevenpersonage
	25	15	11	156
"Dier"	dier	geen dier		
	30	177		
"Geslacht"	man	vrouw		
	159	48		
"Status Objectief"	laag	neutraal	hoog	
	39	110	58	
"Status In Context"	laag	neutraal	hoog	
	60	95	52	
"Solidariteit"	laag	neutraal	hoog	
	37	97	73	

Tabel 4. De verschillende onafhankelijke variabelen met de verschillende levels en hun respectievelijk aantal personages.

2.3.3. Analyse

De analyse van de hierboven geschetste dataset zal zich op twee niveaus van detail bevinden. Als eerste zal er een algemene analyse gemaakt worden waarin een globaal overzicht van de distributie van de variëteiten gegeven wordt. Die analyse wordt vanaf nu aangeduid als de telescopische analyse. Als eerste komt er daarbij een overzicht aan bod van de variëteiten die aanwezig zijn in de luisterverhalen. Vervolgens is er voor de types personages, namelijk protagonist, antagonist, helper en nevenpersonage, nagegaan welke variëteiten ze hanteren en hoe die variëteiten zich tot elkaar verhouden. Daarnaast komt ook de verhouding van de variëteiten bij de dieren aan bod. Tot slot is er ook voor de statusscores bekeken welke variëteiten aanwezig zijn voor de verschillende scores alsook welke variëteiten dominant zijn voor de verschillende scores.

Bij de microscopische analyse van de luisterverhalen daarentegen worden verschillende taalvariëteiten in meer detail behandeld. Concreet komen daarbij enkele vaak voorkomende associaties tussen taalvariëteiten en personagekenmerken aan bod. Als eerste stap werden er daarbij aan elk personage bepaalde kenmerken toegevoegd die dat personage typeren. Enkele voorbeelden daarvan zijn of het personage gemeen, onbeschaafd, grappig, hip, dom of slim is. De toekenning van die personagekenmerken is gebaseerd op verschillende elementen. Zo zijn ze afgeleid uit de beschrijving die andere personages of de verteller over hen geeft, de beschrijving van het personage in het boek, reflecties over hun eigen persoonlijkheid, hoe ze zich gedragen ten opzichte van andere mensen of wat hun beroep is. In 2.4.2. zal er per personage dat besproken wordt aan bod komen hoe die personagekenmerken precies toegekend zijn. Als tweede stap is er per variëteit bekeken welke soorten personages vaak terugkomen, bijvoorbeeld grappige of domme personages. De associaties tussen de taalvariëteit en de sociale kenmerken worden uitgelicht in 2.4.2. wanneer die personagekenmerken bij meer dan 30 procent van de personages voorkomen die de taalvariëteit spreken.

2.4. Resultaten

De beschrijving van de resultaten is opgedeeld in twee delen, namelijk de resultaten van de telescopische analyse en de microscopische analyse. Bij het telescopische perspectief wordt eerst een algemeen overzicht gegeven van de variëteiten. Daarna wordt de distributie van de variëteiten besproken bij de variabelen personagetype, dier en status

in context. Tot slot komt er een conclusie aan bod waarin nieuwe vragen worden gesteld die beantwoord zullen worden in de microscopische analyse. In de microscopische analyse wordt er voor verschillende variëteiten besproken welke personagekenmerken ermee geassocieerd worden in de luisterverhalen.

2.4.1. Telescopische analyse

Algemeen overzicht variëteiten

Uit tabel 5 blijkt dat de personages uit de luisterverhalen overwegend tussentaal spreken: maar liefst 45 procent van alle personages spreekt tussentaal. Het aantal personages dat standaardtaal spreekt, namelijk 21 procent, is aanzienlijk lager. Daaruit blijkt dat tussentaal, en dus niet standaardtaal, lijkt te gelden als referentievariëteit in de luisterverhalen.

Wat ook naar voren komt uit deze tabel is de grote verscheidenheid aan variëteiten die te vinden is in de *Heerlijke Hoorspelen*. Naast standaardtaal en tussentaal zijn er immers veertien variëteiten aanwezig in de luisterverhalen. Die variëteiten hebben bovendien een groot aandeel in het taalgebruik van de personages, aangezien 34,3 procent van alle personages een variëteit van het Nederlands spreekt die niet standaardtaal of tussentaal is. Regionale variëteiten en vreemde accenten vervullen dus een erg prominente rol in de luisterverhalen. Wat ook blijkt uit de tabel is dat vreemde talen niet aanwezig zijn en dat de taalvariëteiten in de luisterverhalen dus enkel variëteiten van het Nederlands zijn. De doelgroep bestaat dan ook uit Vlaamse kinderen, waardoor de makers inzetten op accentvariatie en niet op codeswitching.

Variëteit	Aantal personages (A)	Aantal personages (R)
Standaardtaal	43	20,8%
Tussentaal	93	44,9%
Regionale variëteiten	47	22,6%
Antwerps	21	10,1%
West-Vlaams	11	5,3%
Oost-Vlaams	6	2,9%
Vlaams-Brabants	4	1,9%
Kempisch	3	1,4%
Limburgs	2	1,0%
Nederlands	7	3,4%
Vreemde accenten	17	8,3%
Frans	7	3,4%
Engels	3	1,4%
Spaans	2	1,0%
Duits	1	0,5%
Etnolect	3	1,5%
Russisch	1	0,5%

Tabel 5. Overzicht van de verschillende variëteiten in de luisterverhalen met het aantal personages, zowel absoluut als relatief.

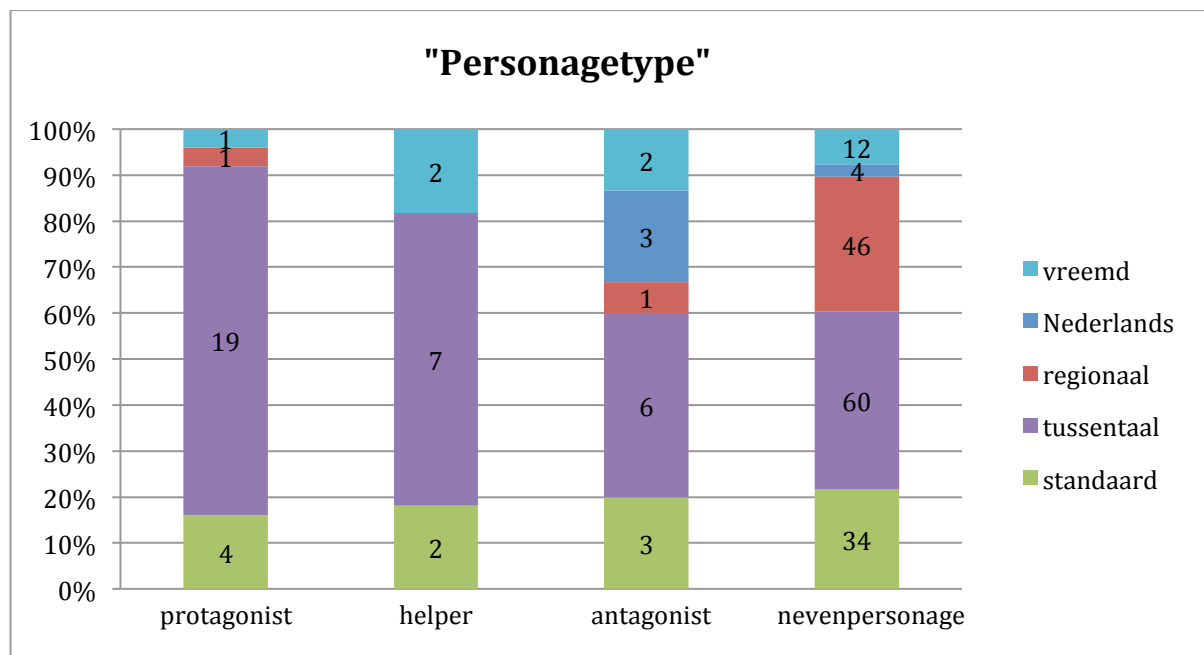
“Personagetype”

Figuur 1 toont de distributie van de variëteiten bij de variabele “personagetype” met op de x-as het type personage, op de y-as de relatieve waarden van de variëteiten en in de gekleurde balkjes de absolute waarden van de variëteiten. Uit die figuur blijkt dat

tussentaal de variëteit is die het meest gesproken wordt door alle personagetypes. Bovendien vervult tussentaal een erg dominante rol bij de protagonisten en de helpers, met respectievelijk 76 procent van de protagonisten en 58 procent tussentaal bij de helpers. Dat staat in contrast met 40 procent van de antagonististen en 39 procent van de nevenpersonages.

Ook komt uit figuur 1 naar voren dat de antagonististen in verhouding tot de andere personagetypes meer Nederlands Nederlands spreken. 20 procent van de antagonististen spreken immers die variëteit, in vergelijking tot 3 procent van de nevenpersonages en 0 procent van de protagonisten en helpers. Die conclusie moet echter met de nodige voorzichtigheid behandeld worden aangezien er slechts vijftien personages behoren tot de categorie van antagonististen.

Bovendien blijkt dat het taalgebruik van de nevenpersonages meer variatie vertoont dan dat van de andere personagetypes. De nevenpersonages spreken immers naast standaardtaal, tussentaal en Nederlands Nederlands tien verschillende variëteiten. De distributie daarvan is te vinden in tabel 6. Dat staat in contrast met de protagonisten, die naast standaardtaal en tussentaal enkel Antwerps en een etnolect spreken, met de helpers, die naast standaardtaal en tussentaal enkel Frans en een etnolect spreken, en met de antagonististen die naast standaardtaal, tussentaal en Nederlands Nederlands enkel Duits, Russisch en Vlaams-Brabants spreken. Die conclusie moet echter wel genuanceerd worden omdat het gebrek aan variatie bij de andere personagetypes zou kunnen liggen aan dataschaarste. Er zijn immers veel meer nevenpersonages dan protagonisten, antagonististen en helpers.

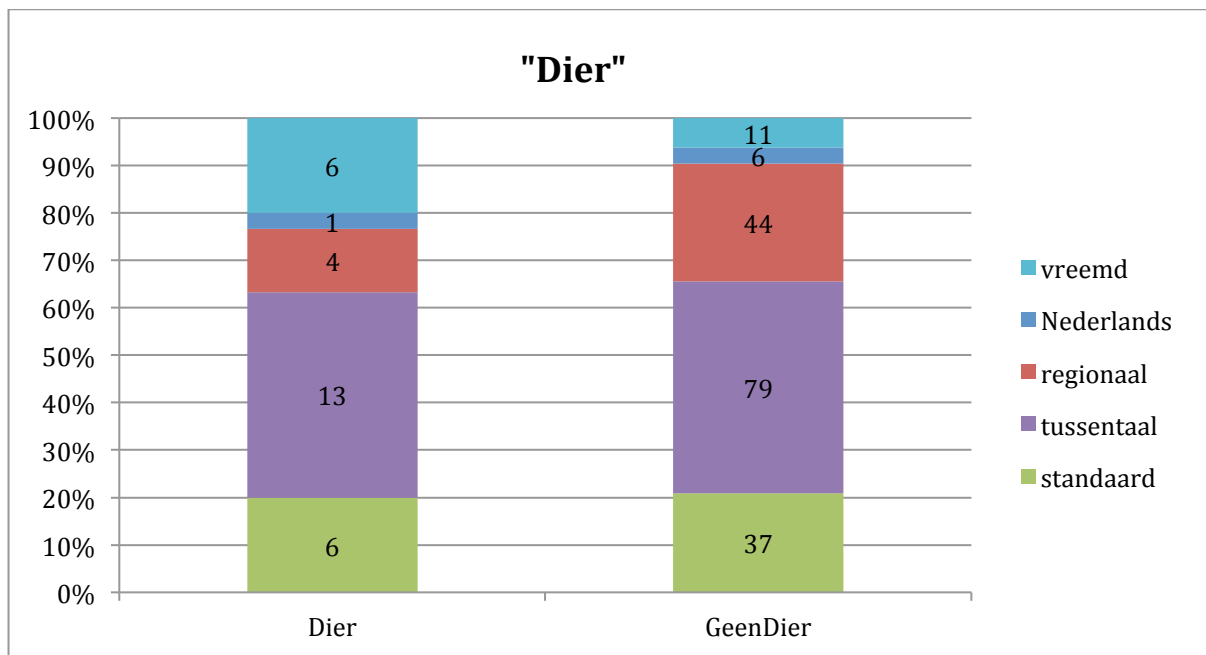
Figuur 1. Distributie van de variëteiten bij de variabele “personagetype”.

Regionale variëteiten	Aantal personages	Vreemde accenten	Aantal personages
Antwerps	20	Engels	3
Kempisch	3	Frans	6
Limburgs	2	Spaans	2
Oost-Vlaams	2	Etnolect	1
Vlaams-Brabants	3		
West-Vlaams	11		

Tabel 6. Distributie van de regionale variëteiten en vreemde accenten bij de nevenpersonages.

“Dier”

Uit figuur 2 komt naar voren dat de dierlijke personages meer vreemde variëteiten spreken dan de menselijke personages. Twintig procent van de dierlijke personages hanteren immers een vreemd accent, wat staat tegenover zes procent bij de niet-dierlijke personages. Zo zijn er drie personages die een etnolect spreken, twee die een Frans accent hebben en één personages met een Spaans accent. Omwille van de lage absolute cijfers is het echter moeilijk om conclusies te trekken.

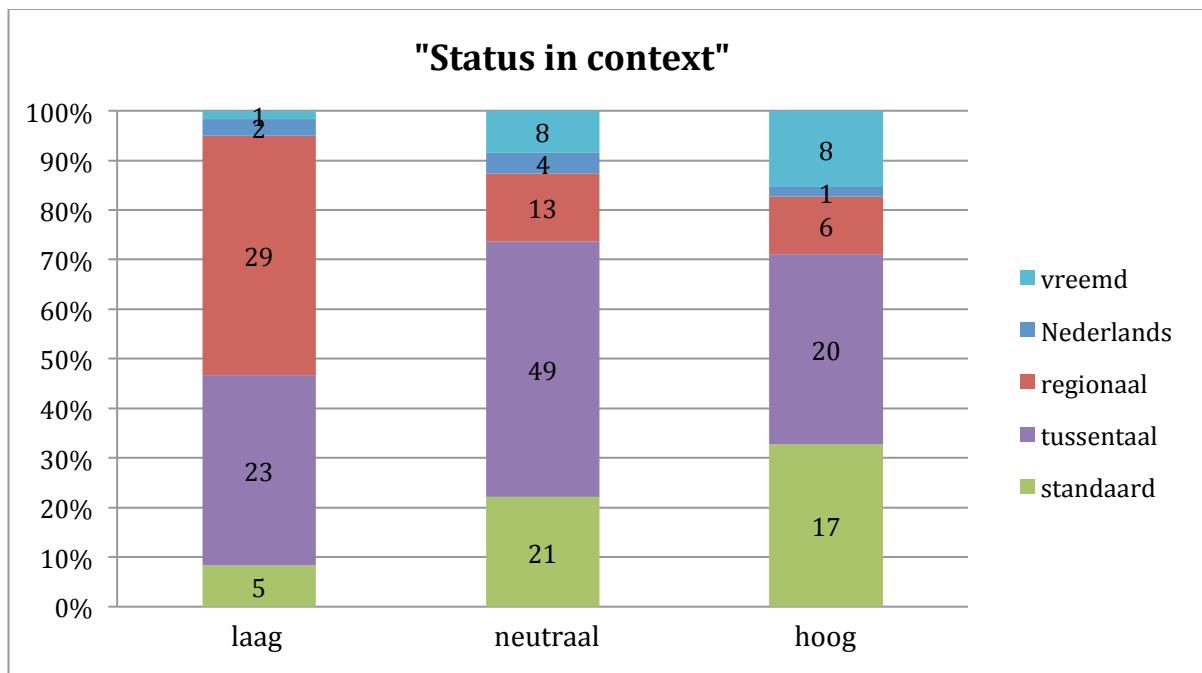

Figuur 2. Distributie van de variëteiten bij dierlijke personages en niet dierlijke personages.

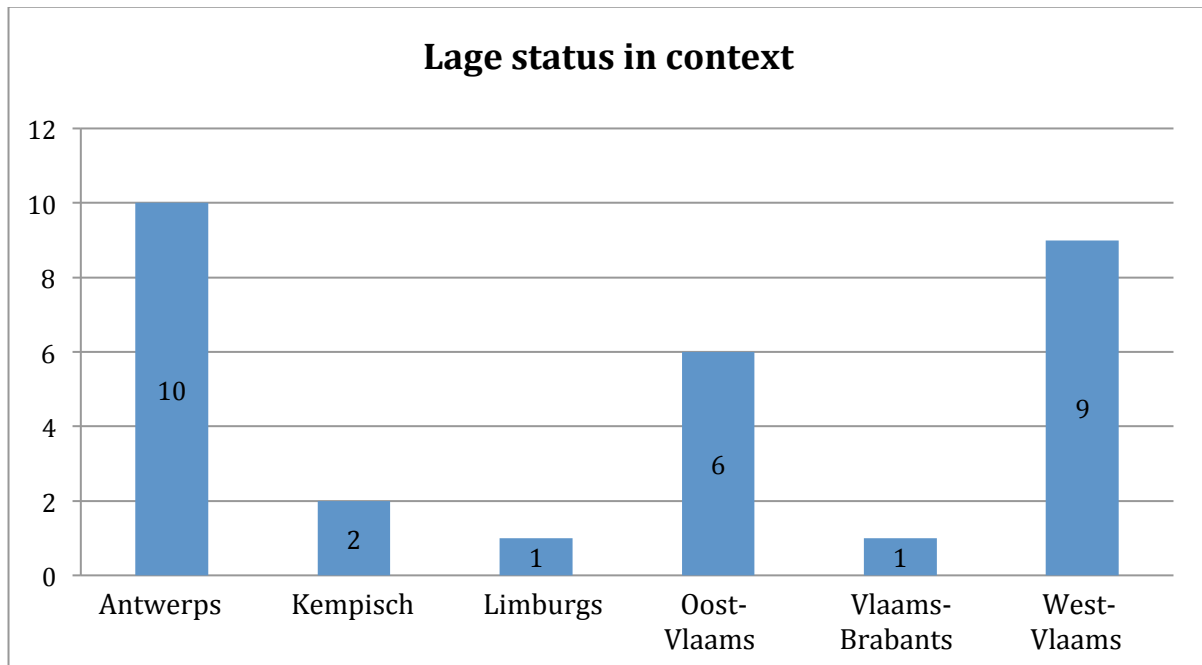
“Status in context”

Uit figuur 3, die de distributie van de variëteiten bij de variabele “status in context” toont, blijkt dat de regionale variëteiten bij de personages met een lage status de dominante variëteiten zijn. Een meer gedetailleerd beeld van de distributie van de regionale variëteiten bij een lage status is te zien in figuur 4, waaruit blijkt dat vooral het Antwerps, het West-Vlaams en het Oost-Vlaams vaak voorkomen bij personages met een lage status.

Daarnaast blijkt uit figuur 3 ook dat voornamelijk de personages met een hoge status, maar ook de personages met een neutrale status, aanzienlijk meer standaardtaal gebruiken dan de personages met een lage status.

Figuur 3. Distributie van de variëteiten bij de variabele "status in context".

Figuur 4. Distributie van de regionale variëteiten bij lage status in context.

Conclusies en nieuwe vraagstelling

Een eerste conclusie die getrokken kan worden uit de telescopische analyse is dat tussentaal geldt als de referentievariëteit in de luisterverhalen, en dus niet de standaardtaal. Vooral het feit dat de protagonisten overwegend tussentaal spreken wijst in die richting, aangezien die personages het meeste aan het woord zijn. Bovendien is tussentaal ook de meest gesproken variëteit voor alle andere personagetypes en spreekt maar liefst 45 procent van alle personages tussentaal. Dat tussentaal zo'n prominente rol vervult in de luisterverhalen hoeft niet te verbazen. Zoals al aangegeven in de literatuurstudie, heeft tussentaal immers een erg sterke positie verworven in de gesproken taal van de Vlamingen, ten koste van de standaardtaal. Ook in hedendaagse Vlaamse fictie op het scherm is tussentaal sterk aanwezig (Van Hoof 2015). Dat tussentaal de referentievariëteit is in het gesproken, fictieve genre van de *Heerlijke Hoorspelen* ligt dan ook in lijn met die tendensen.

Daarnaast kunnen ook enkele conclusies gemaakt worden met betrekking tot de status- en solidariteitsscores. Zo wordt er in de luisterverhalen aan de standaardtaal een hoge status toegekend en aan de Vlaamse regionale variëteiten een lage status. Die conclusies zijn in overeenstemming met voorgaand attitudeonderzoek in Vlaanderen (Impe en Speelman 2008; Lybaert 2017: 98; Vandekerckhove en Cuvelier 2007). Wat niet rechtstreeks onderzocht is in de huidige studie, is of het solidaire karakter van de dialecten en tussentaal aanwezig is in de *Heerlijke Hoorspelen* (Vandekerckhove en Cuvelier 2007; Impe en Speelman 2008), aangezien die dimensie niet opgenomen is in de analyse door de grote overlap met de variabele "personagetype". Uit de microscopische analyse, die in de volgende sectie besproken wordt, blijkt wel dat personages die dialect spreken vaak gekarakteriseerd worden als humoristische personages die dienen om de luisteraar te doen lachen. Daaruit kan voorzichtig geconcludeerd worden dat de dialecten toch een solidair karakter lijken te hebben in de luisterverhalen. Daarnaast blijkt ook uit de microscopische analyse, dat het Antwerpse dialect vaak opduikt bij arrogante personages in de luisterverhalen. Dat zou er dan weer op kunnen wijzen dat het Antwerps minder solidariteit toegekend wordt dan de andere Vlaamse dialecten. Verder onderzoek zal dat echter moeten uitwijzen. Met betrekking tot het dynamische prestige dat Vlamingen toekennen aan tussentaal in hun onbewuste attitudes (Grondelaers en Lybaert 2017), kan geconcludeerd worden dat het dynamisch prestigieus karakter van tussentaal weerspiegeld lijkt te zijn in het feit dat de protagonisten overwegend tussentaal spreken.

Een volgende conclusie die getrokken kan worden uit de analyse, is dat de luisterverhalen een grote verscheidenheid aan variëteiten hanteren en dat die variatie vooral merkbaar is bij de nevenpersonages. Een verklaring voor dat laatste kan gevonden worden in het feit dat in luisterverhalen taalvariatie een centrale rol inneemt bij de karakterisering van de personages. De makers kunnen immers geen beroep doen op visuele manieren om de personages te schetsen, zoals het geval is bij films en televisiereeksen (cp. Van Gijssel et al. 2008 voor reclamespots). Zo worden regionale variëteiten en vreemde accenten belangrijke elementen om op een snelle manier het karakter van een personage op te bouwen. Die techniek komt vooral goed van pas bij de nevenpersonages aangezien ze vaak maar heel kort aan het woord komen. Naast andere sprekerskenmerken zoals bijvoorbeeld het stemtimbre, het volume van de spraak of de stemhoogte, wordt dus ook de variëteit die de spreker hanteert cruciaal voor de karakterisering van het personage. Die conclusie moet echter wel genuanceerd worden omdat het gebrek aan variatie bij de andere personagetypes zou kunnen liggen aan

dataschaarste. Er zijn immers veel meer nevenpersonages dan protagonisten, antagonisten en helpers. Het zou bijgevolg interessant om die vaststelling te controleren in andere luisterverhalen.

Hoewel net al vermeld is dat regionale variëteiten en vreemde accenten ingezet kunnen worden voor de karakterisering van de personages, is het nog niet duidelijk hoe de *Heerlijke Hoorspelen* gebruikmaken van die techniek. Het volgende deel van de analyse poogt daarop een antwoord te geven door na te gaan welke taalvariëteiten toegewezen worden aan welke soorten personages. Daarbij wordt de telescopische analyse ingeruild voor de microscopische analyse omwille van de lage aantallen bij de personages die een Vlaamse regionale variëteit of een vreemd accent spreken.

2.4.2. Microscopische analyse

Bij de microscopische analyse komen enkele vaak voorkomende associaties tussen taalvariëteiten en personagekenmerken aan bod. Een eerste associatie die besproken wordt is die tussen arrogantie en het Frans en het Antwerps. Vervolgens komt het West-Vlaams en Oost-Vlaams aan bod als index van het kleine dorpsleven. Ook wordt de associatie tussen het Nederlands Nederlands en negatieve personages besproken, net zoals de associatie tussen etnolecten en hippe personages. Daarnaast volgt er nog een bespreking van enkele beroepen waarbij één bepaalde taalvariëteit vaak terugkomt. Tot slot blijken de regionale variëteiten in de luisterverhalen gebruikt te worden als een humoristisch hulpmiddel. De microscopische analyse wordt afgesloten met een discussie die de waargenomen tendensen interpreteert tegen de achtergrond van de Vlaamse taalsituatie.

Frans en Antwerps als index van arrogantie

Het Frans en het Antwerps duiken vaak op bij arrogante personages in de luisterverhalen. Zo worden immers drie van de zeven personages die een Frans accent hebben gekarakteriseerd als arrogante personen. Bij de personages met een Antwerps dialect is dat het geval bij zeven van de eenentwintig personages. Een duidelijk voorbeeld voor de Franse arrogantie is Libelle Rosita uit *De Mestkever*. Libelle Rosita wordt beschreven als “een rasechte snob” die zich goed bewust is van haar superioriteit. Zo is het voor haar heel moeilijk om een partner te vinden “met een even verfijnde smaak”, heeft ze het te “hoog in haren bol” voor vriendschap en plezier en voelt ze zich “eenzaam aan de top”. Een gelijkaardig personage is te vinden bij de Antwerps sprekende personages, namelijk Paris uit het luisterverhaal *De Mestkever*. Ook Paris is zich heel goed bewust van haar superioriteit, aangezien ze zichzelf een “exclusieveheersbeestje” noemt. Bovendien doet ze erg uit de hoogte als het over mode gaat aangezien ze zichzelf als een echte modekenner beschouwt. Ze bekritiseert dan ook voortdurend de mensen rondom haar heen. Een overzicht van de arrogante personages die Frans en Antwerps spreken is te vinden in tabel 7 steeds met argumentatie waarom ze als arrogant bestempeld zijn. De resterende Franse en Antwerpse personages zetten in op een verscheidenheid aan andere kenmerken die wel met die variëteiten geassocieerd kunnen worden, maar minder systematisch dan het geval is voor arrogantie.

Personage	Variëteit	Luisterboek	Argumentatie
Libelle Rosita	Frans	De Mestkever	Beschrijving in het boek: “een rasechte snob”
Graaf Kronenburg	Frans	De Reisgenoot	Hij doet erg uit de hoogte: “Ik ken een nijlpaard dat beter kan dansen.”
Roddelaarster 1	Frans	Het Meisje met de Gouden Glimlach	Ze roddelt en voelt zich beter dan de anderen.
Paris	Antwerps	De Mestkever	Beschrijving door andere personages: “hoog in haren bol”
Barman van de Blinde Beer	Antwerps	De Reisgenoot	Hij schept op over de dingen die hij al gedaan heeft, bijvoorbeeld “Ik heb met senators en ministers gezeverd en madam de koningin gedineerd.”
Baron	Antwerps	De Gouden Vogel	Niemand is goed genoeg om voor hem te werken.
Roddelaarster 2	Antwerps	Het Meisje met de Gouden Glimlach	Ze roddelt en voelt zich beter dan de anderen.
Thalis	Antwerps	De Zevende Dienaar	Hij doet erg neerbuigend over het kasteel van Francis.
Straatwandelaar	Antwerps	De Wereld rond in 80 Dagen	Hij doet uit de hoogte. Wanneer iemand schreeuwt van de pijn roept hij: “Schreeuw toch wat zachter man, we zijn toch geen barbaren.”
Huzaar	Antwerps	De Wereld rond in 80 Dagen	Hij doet neerbuigend ten opzichte van andere personages en weigert hen te helpen.

Tabel 7. Een overzicht van alle arrogante personages die Frans of Antwerps hanteren, met steeds de variëteit die het personage spreekt, het luisterboek waarin het personage voorkomt en de argumentatie waarom aan dat personage het kenmerk “arrogantie” gegeven is.

West- en Oost-Vlaams als index van het kleine dorpsleven

Heel wat personages die het West- en Oost-Vlaams hanteren worden gekarakteriseerd als personages van wie de leefruimte zich beperkt tot het dorp waarin ze wonen. Dat gebeurt op een expliciete manier bij Wéralène uit *De Vlo en De Professor* in de beschrijving van haar personage, waarvan een citaat is toegevoegd.

“Op haar zevende ging ze van huis weg: ze wou ‘iets van de wereld zien’. Na een lange reis rond de tuin, het erf van de burens en een bezoek aan het kippenhok van nonkel Fik, kwam ze terug thuis. Het was een ontroerend weerzien.”

Daarnaast komt de focus op het dorpsleven van die personages ook impliciet aan bod door de functie of het beroep van de personages. Zo zijn er heel wat personages die West- of Oost-Vlaams spreken en die als boer, boerin, of dorpling worden gekarakteriseerd. Bij de Oost-Vlaamse personages is dat het geval bij vijf van de zes personages. Bij de West-Vlaamse personages situeren er zich vijf van de elf personages

in het kleine dorpsleven. De resterende West-Vlaamse personages dienen voornamelijk om de luisteraar te doen lachen, wat verderop nog aan bod zal komen. Een overzicht van alle personages die West-Vlaams of Oost-Vlaams spreken waarbij die variëteit geldt als index van het kleine dorpsleven is te vinden in tabel 8.

Personage	Variëteit	Luisterboek	Argumentatie
Boerin	West-Vlaams	De Wilde Zwanen	Boer als beroep.
Wéralène	West-Vlaams	De Vlo en De professor	Beschrijving in het boek.
Dorpsvrouw 1	West-Vlaams	De Reisgenoot	Gekarakteriseerd als dorpeling.
Dorpsvrouw 2	West-Vlaams	De Reisgenoot	Gekarakteriseerd als dorpeling.
Blijde Burger 1	West-Vlaams	De Zevende Dienaar	Gekarakteriseerd als dorpeling.
Boer	Oost-Vlaams	De Bremer Stadsmuzikanten	Boer als beroep.
Boerin	Oost-Vlaams	De Bremer Stadsmuzikanten	Boer als beroep.
Boer	Oost-Vlaams	De Gouden Vogel	Boer als beroep.
Koper	Oost-Vlaams	Het Meisje met de Gouden Glimlach	Gekarakteriseerd als dorpeling.
Dorpsgenoot	Oost-Vlaams	Het Meisje met de Gouden Glimlach	Gekarakteriseerd als dorpeling.
Blijde Burger 2	Oost-Vlaams	De Zevende Dienaar	Gekarakteriseerd als dorpeling.

Tabel 8. Een overzicht van alle personages die West-Vlaams of Oost-Vlaams spreken, waarbij die variëteit geldt als index van het kleine dorpsleven. Daarbij is steeds de variëteit die het personage spreekt toegevoegd, net zoals het luisterboek waarin het personage voorkomt en de argumentatie waarom de leefruimte van dat personage zich beperkt tot het dorp waarin het woont.

Nederlanders als de slechteriken

De karakertekening van de personages die Nederlands Nederlands spreken is voornamelijk negatief in de luisterverhalen. Dat is het geval bij vijf van de zeven personages die Nederlands Nederlands spreken. Drie daarvan zijn antagonisten, die er allemaal voor zorgen dat het hoofdpersoon moeite heeft om zijn of haar doel te bereiken. Die personages zijn de boze stiefmoeder uit *De Wilde Zwanen*, Fritz Ritz uit *De Vlo en de Professor* en de trollenkoning uit *De Reisgenoot*. Daarnaast wordt een van de sprookjespotters uit *De Zevenmijlslaarzen* als een onbeleefd en negatief personage geportretteerd aangezien hij de gids voortdurend onderbreekt. Als laatste is er nog de conciërge van de fabriek uit *De Nachtegaal* die voortdurend vloekt en erg onbehulpzaam is.

Hippe etnolecten

Etnolecten met Surinaamse invloeden worden door drie personages gesproken in de luisterverhalen, die alle drie gekarakteriseerd worden als hippe, coole personages. Als eerste is er de strontvlieg uit *De Mestkever*. De strontvlieg is een enthousiast personage dat op de hoogte is van de nieuwste technologische snuffjes. Daarnaast is er ook nog het rappend nijlpaard uit *De Nachtegaal*, dat deel is van het hippe rapperscollectief “de rappende nijlpaarden”. Een speciale vermelding daarbij verdient de hippe Scat, de rastakat. In het etnolect dat hij spreekt zijn invloeden te vinden uit het Surinaams, de Nederlandse straattaal en een eerder Vlaams getinte straattaal, een mix die dus in feite niet bestaat.

Het vakjargon hanteren

Het is opmerkelijk dat personages die een bepaald beroep uitvoeren één specifieke taalvariëteit hanteren in de luisterverhalen. Dat komt duidelijk naar voren bij de personages die een job uitoefenen in de media, aangezien al die personages standaardtaal spreken. Zo zijn er drie sportcommentators, is er één stemacteur in een reclamespot, één presentatrice en één radio-omroepster. Een overzicht van die personages wordt gegeven in tabel 9. Een speciale vermelding verdient de verteller van de luisterverhalen, Warre Borgmans. Doorheen alle twaalf de *Heerlijke Hoorspelen* spreekt hij immers standaardtaal, met een enkele afwijking wanneer hij uit zijn rol als verteller valt. Een voorbeeld daarvan is te vinden op het einde van *De Gouden Vogel*. Na het slotlied probeert de verteller een einde te maken aan het verhaal wanneer hij onderbroken wordt door een personage dat zegt dat hij nog niet naar huis kan gaan. Op dat moment switcht hij van de standaardtaal naar tussentaal: “Hoe? Ik kan nog nie naar uis? Hoe? Is’t nog nie gedaan?”. Dat standaardtaal beschouwd wordt als dé mediataal is in overeenstemming met voorgaand onderzoek van Van Hoof (2015: 360-366). Uit haar analyse van het taalgebruik in fictiereeksen op de Vlaamse openbare omroep blijkt dat de rol van het Standaardnederlands als mediataal ook sterk aanwezig is. Uit het onderzoek van Van Hoof (2015) blijkt immers dat de standaardtaal een geschikte keuze is voor personages die zich situeren in informatieve, factuele en niet-fictionele media.

Daarnaast is er een duidelijke associatie tussen het West- en Oost-Vlaams en het beroep van de boeren en boerinnen. In totaal zijn er vier personages die dat beroep uitoefenen in de luisterverhalen en ze spreken allemaal West- of Oost-Vlaams. Dat is het geval bij de boerin uit *De Wilde Zwanen* die West-Vlaams spreekt, de boer en boerin uit *Bremer Stadsmuzikanten* die Oost-Vlaams spreken en de boer uit *De Gouden Vogel* die ook Oost-Vlaams spreekt.

Tot slot kan er nog een vergelijking gemaakt worden met Lippi-Green (1997). In dat artikel beargumenteert ze dat in de Engelse Disneyfilms er een duidelijke associatie bestaat tussen de personages die Frans spreken en die geassocieerd worden met de bereiding en presentatie van eten. Ook in de *Heerlijke Hoorspelen* is die associatie terug te vinden bij één personage, namelijk bij de bakker uit *De Zevende Dienaar*.

Personage	Variëteit	Luisterboek
Voetbalcommentator	standaardtaal	De Wilde Zwanen
Presentatrice <i>Royal Make over</i>	standaardtaal	De Wilde Zwanen
Bokscommentator	standaardtaal	De Bremer Stadsmuzikanten
Paardensport-commentator	standaardtaal	Het Meisje met de Gouden Glimach
Stemacteur reclamespot	standaardtaal	Het Meisje met de Gouden Glimach
Radio-omroepster	standaardtaal	De Storm
Verteller	standaardtaal	allemaal

Tabel 9. Een overzicht van alle personages die standaardtaal spreken en die een job uitoefenen in de media. Daarbij is steeds de variëteit die het personage spreekt toegevoegd, net zoals het luisterboek waarin het personage voorkomt.

Humoristische Vlamingen

Zoals al aangehaald in de literatuurstudie blijken regionale variëteiten en vreemde accenten dankbare middelen te zijn om humor tot stand te brengen (Bleichenbacher 2008: 26; Dobrow en Gidney 1998: 116; Van Hoof 2015: 252-255; Taavitsainen en Melchers 1999: 13). Ook in de luisterverhalen zijn er heel wat personages die een Vlaamse variëteit spreken die dienen om de luisteraar te doen lachen. De humor die gebruikt wordt in de luisterverhalen is voornamelijk platvloerse humor, waarbij er bijvoorbeeld liedjes worden gezongen over uitwerpselen door de boerin uit *De Wilde Zwanen* of waarbij een dronken man onzin uitkraamt zowel in *Het Meisje met de Gouden Glimlach* als in *De Storm*. Ook de betwifelbare intelligentie van veel dan die personages zorgt voor een komische noot in de luisterverhalen. Een tekenend voorbeeld daarvan zijn de hofjonkers uit *De Nachtegaal*. Wanneer immers aan de hofjonkers gevraagd wordt om de nachtegaal te zoeken, blijkt dat ze niet goed weten wat een nachtegaal is en duiden dan ook eerst een koe en daarna een kikker aan. Een humoristische inslag is te vinden bij 14 van de 43 personages die een Vlaamse variëteit hanteren. Vijf van de humoristische personages spreken Antwerps, vier spreken er West-Vlaams, drie spreken er Kempisch en twee spreken er Oost-Vlaams. Ook de personages die een vreemd accent hanteren dienen als een humoristisch hulpmiddel, hoewel dat in mindere mate gebeurt. Dat is het geval bij vier van de zeventien personages met een vreemd accent. Die conclusie moet echter wel genuanceerd worden, aangezien het zeker niet zo is dat personages met een humoristische insteek enkel voorkomen bij personages die een regionale variëteit of een vreemd accent hanteren. Zo worden 2 van de 43 personages die standaardtaal spreken en 22 van 93 personages die tussentaal spreken ook gekarakteriseerd als humoristische personages.

Discussie microscopische analyse

Uit de microscopische analyse blijkt dat de luisterverhalen gebruikmaken van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met regionale variëteiten en vreemde accenten voor de karakterisering van de personages. Zo zijn er immers enkele vaak voorkomende associaties op te merken tussen taalvariëteiten en personagekenmerken, namelijk het Frans en het Antwerps als index van arrogantie, het West-Vlaams en Oost-Vlaams als

index van het kleine dorpsleven en als meest geschikte variëteit voor boeren, de negatieve karakterisering van personages die Nederlands Nederlands spreken en de associatie van etnolecten met hippe personages. Die associaties worden in deze discussie geïnterpreteerd tegen de achtergrond van de Vlaamse taalsituatie.

Een eerste associatie die behandeld kan worden is het Frans en het Antwerps als index van arrogantie. Het arrogante karakter dat toegekend wordt aan het Antwerps lijkt zijn oorsprong te vinden in het chauvinistische karakter van de Antwerpenaren. Dat Antwerpenaren trots zijn op hun stad en dialect blijkt niet alleen uit de wijdverspreide zegswijze “Antwerpen stad, de rest is parking”, maar ook uit attitudeonderzoek van Speelman et al. (2013). Daarin wordt immers aangetoond dat de Antwerpse sprekers hun eigen variëteit verkiezen zowel boven de standaardtaal als de West-Vlaamse variëteit, terwijl bij de andere sprekers de standaardvariëteit het meest positief geëvalueerd wordt. De associatie van Antwerpenaren en arrogantie lijkt bovendien een associatie te zijn die in de Vlaamse maatschappij leeft. Zo wordt Antwerpen in de media onder andere beschreven als “haven voor arrogantie”⁹ en “arrogantwerp”¹⁰. Met betrekking tot de arrogantie van het Frans lijkt die associatie zijn oorsprong te vinden in het elitaire gehalte van het Frans in de Vlaamse maatschappij. Het Frans is immers lange tijd de taal van de elite geweest in Vlaanderen (zie 1.5.1.) en het kan beargumenteerd worden dat het vandaag de dag nog steeds een zeker elitair karakter heeft aangezien het Belgische koningshuis die variëteit voornamelijk hanteert.

Als tweede blijkt dat het West-Vlaams en Oost-Vlaams gelden als index van het kleine dorpsleven. Uit het onderzoek van Van Hoof (2015), waarbij ze het taalgebruik in Vlaamse fictiereeksen bestudeerd, blijkt echter dat die associatie niet alleen toegekend wordt aan het West-Vlaamse en Oost-Vlaamse dialect, maar aan het gebruik van dialecten in het algemeen. Van Hoof beargumenteert immers dat “dialect in fictie ook al snel connotaties van ruraliteit en provincialiteit” toegewezen krijgt. Dat in de luisterverhalen die associatie net bij het West- en Oost-Vlaams naar voren komt, en dus niet bij het Antwerps, Brabants, of Kempisch, ligt mogelijk aan het feit dat die variëteiten de meest gemarkeerde dialectische taalvariëteiten zijn voor de Vlamingen. De Brabantse dialecten zijn immers minder gemarkeerd aangezien de Brabants gekleurde tussentaal ondertussen een sterke positie verworven heeft in het Vlaamse taallandschap (zie 1.5.2). In overeenstemming met die argumentatie is de verwachting dat ook Limburgse personages gekarakteriseerd worden als personages van wie de leefruimte zich beperkt tot het dorp waarin ze wonen. In de luisterverhalen zijn er echter maar twee personages die Limburgs spreken, waarvan er één personage ook gekarakteriseerd kan worden als een dorpsvrouw. Die bevinding lijkt dus die argumentatie te ondersteunen.

Als derde kan de associatie tussen negatieve personages en het Nederlands Nederlands behandeld worden, wat mogelijks een neveneffect zou kunnen zijn van de standaardiseringsijver in de jaren 1950 tot 1980. Die ijver voor de overname van de Nederlandse standaardtaal werd voorgesteld als een “kwestie van volksverheffing”, waarbij de propagandisten Vlaanderen beschreven als een regio die zich cultureel moet ontwikkelen en waaraan beschaving bijgebracht moest worden (Van Hoof 2015: 44-45). Die Vlaamse inferieure “underdog attitude” lijkt de laatste decennia echter plaats gemaakt te hebben voor attitudes van zelfbewustzijn en superioriteit omwille van de

⁹ Smedts, Soukje. 10/09/2016. Waarom Antwerpenaren zo'n groot bakkes hebben. Haven voor arrogantie. *DeMorgen*.

¹⁰ Stickens, Kevin. 14/02/2016. Arrogant in Antwerpen. *Whatmatters. Wat mannen boeit*.

Vlaamse politieke onafhankelijkheid en het economische succes (Grondelaers et al. 2011: 201-205). De Vlamingen lijken zich dus af te zetten tegen de Nederlandse norm om zo hun eigen identiteit naar voren te schuiven, waarbij er beargumenteerd kan worden dat het mogelijk is dat er door die tendens een negatieve attitude ten opzichte de Nederlands Nederlandse variëteit ontstaan is.

Als vierde kan ook de associatie van het Surinaamse etnolect met de hippe of coole personages besproken worden, waaruit naar voren lijkt te komen dat in Vlaanderen het etnolect met Surinaamse invloeden gepercipieerd wordt als een dynamische variëteit. Die conclusie lijkt in overeenstemming te zijn met vorig attitudeonderzoek, aangezien uit onderzoek blijkt dat etnolecten vaak beoordeeld worden als hippe en dynamische variëteiten (zie bijvoorbeeld Marzo 2016: 517 voor Citétaal). Of dat voor het Surinaamse etnolect effectief het geval is, zal echter verder attitudeonderzoek duidelijk moeten maken.

2.5. Conclusie en nieuwe vraagstelling

Een algemene conclusie die getrokken kan worden uit de telescopische en microscopische analyse van de luisterverhalen is dat er wel degelijk sociale betekenissen uit de taalvariatie afgeleid kunnen worden. Zo blijkt uit de telescopische analyse dat tussentaal geldt als de referentievariëteit, dat er een hoge status toegekend wordt aan de standaardtaal, dat er een lage status toegekend wordt aan de Vlaamse regionale variëteiten en dat de resultaten mogelijks wijzen op het dynamisch prestige van tussentaal en de hoge solidariteit van de regionale variëteiten. Daarnaast komen er uit de microscopische analyse enkele stereotypische associaties naar voren, namelijk de associatie tussen het Frans en Antwerps en arrogantie, de associatie tussen het West-Vlaams en Oost-Vlaams en het kleine dorpsleven, de associatie tussen het Nederlands Nederlands en negatieve personages en de associatie tussen etnolecten en hippe personages. Ook blijkt uit die analyse dat de regionale variëteiten in de luisterverhalen gebruikt worden als een humoristisch hulpmiddel en dat er enkele beroepen zijn waarbij één bepaalde taalvariëteit vaak terugkomt, bijvoorbeeld mediaberoepen en de standaardtaal.

Over het algemeen blijkt dus dat de luisterverhalen sterk gebruikmaken van de sociale betekenissen die geassocieerd worden met regionale variëteiten en vreemde accenten. De makers kunnen immers geen beroep doen op visuele manieren om de personages te schetsen, zoals het geval is bij films en televisiereeksen (cp. Van Gijssel et al. 2008 voor reclamespots). Zo worden de stereotypische kenmerken die geassocieerd worden met de taalvariëteiten belangrijke elementen om op een snelle manier het karakter van een personage op te bouwen. Ook Lippi-Green (1997) toont in haar analyse van de taalvariatie in Disneyfilms aan dat die geanimeerde films gebruikmaken van de stereotypische associaties van taalvariëteiten voor de karakterisering van de personages. Daarbij maakt ze de maatschappelijk kritische opmerking dat die films kinderen zo leert om specifieke eigenschappen en levensstijlen te associëren met specifieke sociale groepen. Meer bepaald maakt ze de conclusie dat Disneyfilms kinderen leert om te discrimineren. De vraag rijst echter of dat wel het geval is: het is immers mogelijk dat het doelpubliek de verschillende sociale betekenissen die geassocieerd worden met taalvariatie niet gewaarwordt. Dat aspect wordt behandeld in casestudy 2, waarbij door middel van een experimentele toevoeging op het societal treatment onderzoek nagegaan wordt of kinderen zich wel bewust zijn van de taalvariatie en de sociale betekenis van die variatie in de luisterverhalen.

Voordat er echter verdergegaan kan worden met de bespreking van casestudy 2, moeten toch ook enkele tekortkomingen van casestudy 1 erkend worden. Hoewel de resultaten erop wijzen dat er in de luisterverhalen gebruikgemaakt wordt van de sociale betekenissen die geassocieerd worden met de taalvariëteiten om hun personages vorm te geven, is het onduidelijk of dat een bewuste redenering is die speelt bij de makers van de luisterverhalen. Het is immers niet bekend waarom de makers aan een bepaald personage een bepaalde variëteit toekennen. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk dat de makers zich eerder laten sturen door het repertoire van de acteur die gekozen is om het personage te vertolken dan door de sociale betekenis die met die variëteit geassocieerd wordt. Al bij al zou het dus erg interessant zijn om de productiekant van de luisterverhalen onder de loep te nemen en bij de makers na te gaan hoe de keuzes voor acteurs en variëteiten tot stand komen en of ze bewust spelen met de sociale betekenissen die geassocieerd worden met taalvariëteiten. Een tweede punt is dat de studie er baat bij zou hebben als de variabele “solidariteit” herwerkt wordt, zodat die variabele wel in de analyse opgenomen kan worden. Ook zou het gunstig zijn om een nieuwe variabele “dynamisch prestige” toe te voegen aan het onderzoek. Als die twee variabelen aanwezig zijn in de analyse van casestudy 1 kunnen de resultaten immers eenduidiger vergeleken worden met de conclusies van voorgaand attitudeonderzoek. Als laatste moet ook erkend worden dat er met de codering van de variabelen een zekere mate van subjectiviteit van de onderzoeker gepaard gaat. Het zou bijgevolg nuttig zijn om de geponeerde variabelen afzonderlijk te laten coderen door meerdere individuen, om zo een hogere graad van objectiviteit te bekomen.

3. Casestudy 2: experimenteel design

In casestudy 2 wordt er een experimentele toevoeging op het societal treatment onderzoek uitgevoerd. Daarbij wordt er gepoogd om een antwoord te formuleren op de vraag of de stereotypische associaties in de luisterverhalen kinderen leren te discrimineren. Lippi-Green (1997) beargumenteert immers dat die blootstelling aan associaties kinderen leert om specifieke eigenschappen en levensstijlen te associëren met specifieke sociale groepen. Hoewel de blootstelling aan die associatie duidelijk blijkt uit de analyse van Lippi-Green en ook uit het societal treatment onderzoek van de huidige studie, kan in vraag gesteld worden of dat dan ook effectief de kinderen bepaalde associaties leert. Om dat na te gaan wordt er in casestudy 2 geanalyseerd of het doelpubliek van de luisterverhalen zich bewust is van taalvariatie en van de sociale betekenis van taalvariatie in de luisterverhalen. Als eerste komen in dit hoofdstuk de onderzoeksvragen en de geponeerde hypothesen aan bod. Daarna volgt het materiaal en de methode, waarbij de gehanteerde stimuli besproken worden, gevolgd door de instrumentatie, een bespreking van de respondenten en de procedure van het experiment. De bespreking van het materiaal en de methode wordt afgesloten met een sectie over de gehanteerde analyses. Als volgt komen de resultaten aan bod voor de verschillende analyses, die vervolgens besproken en samengevat worden in de discussie.

3.1. Onderzoeksvragen en hypothesen

De onderzoeksvragen die centraal staan bij casestudy 2 zijn de volgende:

- (1) Is het doelpubliek van de *Heerlijke Hoorspelen* (kinderen van negen of tien jaar) zich bewust van de taalvariatie in de luisterverhalen?
- (2) Is het doelpubliek van de *Heerlijke Hoorspelen* zich bewust van de sociale betekenis van de taalvariatie in de luisterverhalen?

Met betrekking tot de eerste onderzoeksvraag kan de hypothese gesteld worden dat de correcte identificatie van variëteiten bij kinderen van negen of tien jaar nog geen hoge graad van precisie bereikt. Uit het onderzoek van Kristiansen (2010) blijkt immers dat kinderen pas vanaf twaalf of dertien jaar in staat zijn om variëteiten van elkaar te onderscheiden met een hoog niveau van precisie. Het is echter wel waarschijnlijk dat het doelpubliek van de luisterverhalen een onderscheid kan maken tussen hun eigen variëteit en andere regionale variëteiten of vreemde accenten. Uit het onderzoek van Beck (2017: 45) blijkt immers dat kinderen al een onderscheid kunnen maken tussen hun eigen variëteit en niet-eigen variëteiten van zodra ze tussen drie en vijf maanden oud zijn.

Met betrekking tot de tweede onderzoeksvraag kan de hypothese geformuleerd worden dat het doelpubliek eerder een rudimentair besef zal hebben van de sociale betekenis van taalvariatie die te vinden is in de luisterverhalen, waarbij ze zich slechts bij weinig variëteiten bewust zijn van de sociale betekenis ervan. Zo blijkt uit het onderzoek van De Vogelaer en Toye (2017) dat acht- tot tienjarigen eerder rudimentaire en ongestructureerde attitudes hebben ten opzicht van taalvariatie. Uit hun resultaten komt immers naar voren dat die leeftijdsgroep wel prestige toeschrijft aan de

standaardvariëteit, hoewel dat enkel linguïstisch prestige is. Sociaal prestige kennen de kinderen nog niet toe aan de standaardvariëteit en ze zijn zich bovendien ook nog niet bewust van het *covert* prestige van regionale variëteiten.

Daaraan gerelateerd stelt de huidige studie ook de hypothese dat het doelpubliek zich wel bewust zal zijn van het prestigieuze karakter van de standaardtaal. Zo blijkt uit de studies van Rosenthal (1974, in Day 1982) en Day (1980) dat kinderen al voordat ze formele scholing starten in staat zijn om de standaardvariëteit en hun eigen variëteit evaluatief te onderscheiden (Garrett 2010: 22). Ook het resultaat bij de acht- tot tienjarigen van het onderzoek van De Vogelaer en Tøye (2017) wijst in die richting, aangezien daaruit blijkt dat die leeftijdsgroep prestige toeschrijft aan de standaardvariëteit, hoewel dat enkel linguïstisch prestige is.

Bij die laatste twee hypothesen moet er echter ook rekening gehouden worden met de socio-demografische gegevens van de participanten, aangezien die persoonlijke gegevens hun bewustzijn van de sociale betekenis van taalvariatie kunnen beïnvloeden. Daarom zijn er dan ook bijkomende hypothesen geformuleerd over de elementen die hun sociaal bewustzijn kunnen beïnvloeden. Die hypothesen zijn hieronder toegevoegd:

- (1) De eerste bijkomende hypothese heeft betrekking tot het geslacht van de respondent. Het verwachte resultaat bij die variabele is dat het verschil in evaluatie van prestigevariëteiten en andere variëteiten groter is bij vrouwen dan bij mannen, aangezien uit sociolinguïstisch onderzoek blijkt dat vrouwen prestigegevoeliger zijn dan mannen (Tagliamonte 2012: 32).
- (2) De tweede hypothese heeft te maken met de woonplaats van de respondent. Daarbij is de verwachting dat de provincie waarin de kinderen wonen een effect heeft op hun taalattitudes, aangezien uit het onderzoek van Grondelaers en van Hout (2011: 221) blijkt dat taalattitudes verschillen afhankelijk van de regio waarin de participanten wonen.
- (3) De derde hypothese vertrekt van de vraag of de kinderen altijd in dezelfde provincie hebben gewoond, of ze eventueel verhuisd zijn vanuit een andere provincie. Aangezien uit het onderzoek van Grondelaers en van Hout (2011: 221) blijkt dat de regio een effect heeft op de attitudeoordelen, is het immers aannemelijk dat kinderen die eerst in een andere provincie gewoond hebben ook andere attitudes hebben in vergelijking met kinderen die altijd in dezelfde provincie hebben gewoond.
- (4) Als vierde wordt er een hypothese geponeerd voor de allochtone of autochtone afkomst van de kinderen. De verwachting daarbij is dat allochtone kinderen aan de vreemde accenten hogere solidariteitsscores zullen toekennen, aangezien ze meer vertrouwd zijn met vreemde accenten in hun directe omgeving.
- (5) De vijfde hypothese heeft betrekking tot de socio-economische status van de kinderen. De algemene hypothese voor die variabele is dat het verschil in evaluatie van prestigevariëteiten en andere variëteiten groter is bij kinderen met een hoge socio-economische status dan bij kinderen met een lage socio-economische status. Het is immers waarschijnlijk dat kinderen met een hoge socio-economische status meer in contact komen met de standaardvariëteit en daardoor meer prestigegevoelig zijn.
- (6) De zesde hypothese vertrekt van de vraag of de kinderen (een van) de *Heerlijke Hoorspelen* kennen. De verwachting daarbij is dat kinderen die kennis hebben van de luisterverhalen de fragmenten positiever zullen beoordelen op de solidariteitsschalen, enerzijds omdat ze vertrouwd zijn met het beluisteren van

audiofragmenten en anderzijds omdat ze ook meer vertrouwd zijn met de variatie die in de luisterverhalen te vinden zijn.

3.2. Materiaal en methode

Nu de onderzoeksvragen en hypothesen duidelijk zijn, kan het materiaal en de methode behandeld worden. Het uitgevoerde experiment kan opgesplitst worden in drie delen. In het eerste deel van het experiment krijgen de kinderen geluidsfragmenten uit de luisterverhalen aangeboden als stimuli. Daarbij voeren ze zowel een indirecte variant van een *free response*-experiment uit als een variant van een *matched guise*-experiment. In het tweede deel krijgen ze opnieuw die fragmenten te horen en vullen ze vragen in die peilen naar de herkenning van de variëteit en de herkenning van het personage of de stemacteur. Tot slot vullen ze nog een vragenlijst in die peilt naar hun persoonlijke gegevens. In deze methodologische sectie worden eerst de aangeboden stimuli besproken. Daarna komen de drie onderdelen van het experiment in detail aan bod alsook een bespreking van de respondenten. Vervolgens wordt de procedure van het experiment behandeld en tot slot komt aan bod hoe die experimentele data geanalyseerd zijn.

3.2.1. Stimuli

De kinderen krijgen als stimuli zes geluidsfragmenten aangeboden die uit de luisterverhalen geselecteerd zijn. Daarbij is elk fragment in een andere variëteit ingesproken alsook door een andere stemacteur. De keuze van de variëteiten is gebaseerd op de resultaten van casestudy 1, waarbij enkel variëteiten in aanmerking komen als stimuli wanneer die een duidelijke associatie hebben met een bepaald personagekenmerk. De uiteindelijke variëteiten die gekozen zijn voor het experiment zijn standaardtaal, tussentaal, Antwerps, West-Vlaams, Frans en etnolect.

Een belangrijke opmerking is dat de stimuli om verschillende redenen niet voldoen aan de typische vereisten van een traditioneel *matched guise*-experiment (Garrett 2005; 2010; Giles et al. 1988; McKenzie 2010; Vandermeeren 2005). Ten eerste is de inhoud niet constant gehouden over de verschillende fragmenten heen. Bovendien is de inhoud minder neutraal dan het geval zou zijn bij een typisch *matched guise*-experiment. Aangezien de fragmenten geselecteerd zijn uit de luisterverhalen, was het immers niet mogelijk om een “neutraal” fragment te gebruiken, zoals een routebeschrijving. Om het effect van de inhoud toch zo veel mogelijk te neutraliseren is ervoor gekozen om de fragmenten erg kort te houden, namelijk drie tot zes seconden. Bovendien is die keuze ook gemaakt in de hoop dat de fragmenten kort genoeg zijn dat kinderen de personages van de luisterverhalen niet herkennen. Om daar zeker van te zijn is er als startpunt van de analyse ook een manipulatiecheck uitgevoerd (zie 1.4.2.). Ten tweede zijn de sprekerskenmerken niet constant gehouden. Zo is elk fragment door een andere stemacteur ingesproken en verschilt dan ook de stemkleur, de stemhoogte, het spreektempo en de intonatie per fragment. Wel is erop gelet dat elk fragment gesproken wordt door een mannelijke volwassen stemacteur, dat de personages niet zingen, roepen of fluisteren en dat er zo weinig mogelijk achtergrondgeluid aanwezig is. Hoewel het gebruik van fragmenten uit de luisterverhalen heel wat methodologische moeilijkheden met zich meebrengt, is er toch gekozen voor die stimuli om zo de onbewuste associaties te proberen te evenaren die opgeroepen worden wanneer de kinderen naar de luisterverhalen luisteren. Daarnaast bewijst het onderzoek van Grondelaers et al. (2010) dat het mogelijk is om een valide onderzoek uit te voeren

waarbij de sprekerskenmerken en de inhoud niet constant gehouden worden. In die studie bieden de onderzoekers de respondenten immers fragmenten uit verschillende sociolinguïstische interviews aan als stimuli.

Voor de bepaling van de fragmenten is er in eerste instantie op zoek gegaan naar een fragment voor elke variëteit bij de protagonisten, antagonist en helpers. Zij zijn immers het meeste aan het woord waardoor er dus meer kans is om een neutraal en bruikbaar fragment te vinden. Voor sommige taalvariëteiten, zoals het West-Vlaams of Antwerps, was dat echter geen optie aangezien voornamelijk nevenpersonages die variëteit spreken¹¹. De fragmenten die uiteindelijk gekozen zijn, worden hieronder behandeld samen met een beschrijving van het karakter van het personage en de mogelijke link met de stereotypische associaties van de variëteit.

Antwerps

Voor het Antwerps is er een fragment genomen van de barman van de Blinde Beer uit *De Reisgenoot*, die vertolkt wordt door Tom Barman. Uit de analyse van de luisterverhalen blijkt dat het Antwerps typisch geassocieerd wordt met een lage status en arrogantie. Die associaties blijken ook terug te komen bij het personage van de barman. Omwille van zijn job als barman krijgt hij immers een laag objectief prestige en prestige in context toegekend. Bovendien kan het personage ook gekarakteriseerd worden als een arrogant personage omdat hij in een liedje opschept over de dingen die hij bereikt heeft. Zo heeft hij “met madam de koningin gedineerd”, “geld en gouden bergen bezeten” en is hij “welkom op menig deftig feest”. Dan concludeert hij echter dat zijn “wilde dagen” nu voorbij zijn. Hij laat zich niet meer in met “prinsessen en helden”, maar prefereert nu de “zattemansklap” van “dwazen en zotten”. Daaruit blijkt dat hij een stuk volksier is geworden, hoewel een deel van die arrogantie nog wel aanwezig blijft in zijn personage. Het hele verhaal van *De Reisgenoot* draait om de prinses, die zo mooi is dat alle jongemannen verliefd worden op haar. De barman is echter blind en kan de prinses dus niet zien en dus ook niet verliefd worden op haar omwille van haar uiterlijk. Hij doet dan ook neerbuigend ten opzichte van de jongemannen die wel verliefd worden op de prinses. Daarnaast reageert de barman arrogant wanneer een van de personages hem complimenteert met zijn zangkunsten. In plaats van hem normaal te bedanken zegt hij “Joa, ‘k weet et ze. Enfin merci.”. Het gekozen fragment is hieronder getranscribeerd en kan beluisterd worden via deze link: <https://tinyurl.com/Barman-Antwerps>

Fragment 1: Barman uit *De Reisgenoot* (5s)

Barman: Van alle schone venten die de loatste moanden zen langs geweest (.) was er genen ene die 't antwoord op de eerste vraag wiest.

¹¹ Er is wel één Antwerpse protagonist, maar dat personage wordt vertolkt door een kind, waardoor dat personage niet geschikt is als stimulus voor het huidige experiment.

gekozen fragment van de strontvlieg is hieronder getranscribeerd en kan beluisterd worden via deze link: <https://tinyurl.com/Strontvlieg-Etnolect>

Fragment 4: Strontvlieg uit *De Mestkever* (5s)

Strontvlieg: Alleen maar omdat wij toevallig onze eitjes in verse pardemest leggen. En nu is mest fo jou een lekkernij?

Standaardtaal

Voor de standaardtaal is er een fragment genomen van de reisgenoot uit *De Reisgenoot*, die vertolkt wordt door Koen De Bouw. Uit de analyse van de luisterverhalen blijkt dat standaardtaal geassocieerd wordt met een hoge status en dat de standaardtaal de meest geschikte variëteit blijkt te zijn wanneer een personage een job uitvoert in de media. Die associaties komen echter niet terug bij de reisgenoot, omdat dat personage enerzijds een neutraal prestige heeft, zowel objectief als in context. Anderzijds voert de reisgenoot geen job uit die zich in het medialandschap bevindt. Het fragment van de reisgenoot dat gekozen is om aan te bieden aan de kinderen is hieronder getranscribeerd en kan beluisterd worden via deze link: <https://tinyurl.com/Reisgenoot-Standaardtaal>

Fragment 5: De reisgenoot uit *De Reisgenoot* (3s)

De reisgenoot: Bent u alleen op stap? (.) Wilt u anders in mijn gezelschap reizen?

Tussentaal

Voor tussentaal is er een fragment geselecteerd van de magische vos van het bos. Dat personage speelt zowel mee in *De Gouden Vogel* als in *Het Meisje met de Gouden Glimlach*, wordt vertolkt door Bart De Pauw en wordt gekarakteriseerd als een behulpzaam en wijs personage. Uit de analyse van de luisterverhalen komt naar voren dat er met tussentaal geen duidelijk sociale betekenis geassocieerd wordt, maar dat die variëteit eerder geldt als de referentievoriëteit. Daardoor kan een vergelijking met de analyse van de luisterverhalen niet gemaakt worden. Het fragment van de magische vos van het bos dat gekozen is als stimulus is hieronder getranscribeerd en kan beluisterd worden via deze link: <https://tinyurl.com/Vos-Tussentaal>

Fragment 6: De magische vos van het bos uit *De Gouden Vogel* en *Het Meisje met de Gouden Glimlach* (5s)

De magische vos van het bos: Ge staat aan de kant van de weg. En aan den overkant ziet g' een lekkere noot ligge. Wa doet ge?

3.2.2. Instrumentatie

Nadat de verschillende stimuli zijn vastgesteld, is het driedelige experiment opgesteld. In het eerste deel moeten de kinderen op basis van de fragmenten zowel een indirecte variant van een *free response*-experiment (Grondelaers en van Hout 2010) uitvoeren alsook tien Likertschalen met vijf antwoordmogelijkheden invullen. In het tweede deel van het experiment krijgen ze de fragmenten nog eens te horen en vullen ze daarbij vragen in die peilen naar de herkenning van de taalvariëteit en van het personage. Tot slot vullen ze nog een vragenlijst in over hun persoonsgegevens. Om na te gaan of het experiment loopt zoals verwacht, is er voorafgaand aan het uiteindelijk experiment zowel een pretest als een pilootstudie uitgevoerd bij drie meisjes van negen en tien jaar. In de pretest hebben de kinderen enkele opdrachten moeten uitvoeren (cf. infra) zodat het experiment opgesteld kon worden, terwijl in de pilootstudie de meisjes het uiteindelijk experiment uitgevoerd hebben. Het definitief experiment is klassikaal en schriftelijk afgenomen in drie klassen en duurt in totaal ongeveer 45 minuten. De verschillende delen van het experiment worden in deze sectie beschreven en zijn ook in hun geheel terug te vinden als bijlage.

In het eerste deel van het experiment krijgen de kinderen de zes audiofragmenten aangeboden. Als eerste stap daarbij voeren ze een indirecte variant van een *free response*-experiment (Grondelaers en van Hout 2010) uit. Normaal gezien krijgen de respondenten bij zo'n experiment de opdracht om de eerste drie adjectieven die bij hen opkomen op te schrijven wanneer ze bepaalde taallabels lezen, zoals West-Vlaams of standaardtaal. In het huidige experiment worden de respondenten echter geen taallabels als stimuli aangeboden maar een van de fragmenten. Daarbij krijgen de kinderen de opdracht om op te schrijven wat ze van die persoon vinden, en dus niet wat ze van die taalvariëteit vinden ("Je krijgt een geluidsfragmentje te horen. Wat vind je van deze persoon? Schrijf drie woorden op."). Ze zijn er zich bijgevolg niet van bewust dat die vraag peilt naar hun attitudes ten opzichte van de taalvariëteit. Bovendien is de opdracht aangepast aan de grammaticakennis van de kinderen: in plaats van te vragen naar drie adjectieven wordt er gevraagd naar drie woorden.

Als tweede stap vullen de kinderen tien Likertschalen met vijf antwoordmogelijkheden in die peilen naar de persoonlijkheid van de spreker. Daarbij wordt er een onderscheid gemaakt tussen solidariteits- en prestigeschalen, die beiden gebaseerd zijn op de beschrijving die Grondelaers en Speelman (2013) geven voor solidariteit en prestige. Zij beschrijven solidariteit als "this person is popular, entertaining, could be my friend". Hoewel de solidariteitsschalen op die beschrijving zijn gebaseerd, zijn ze wel aangepast aan de leefwereld van de kinderen. In totaal zijn er zo vijf solidariteitsschalen opgenomen, die te vinden zijn in tabel 10. Met betrekking tot prestige maken Grondelaers en Speelman (2013) een onderscheid tussen status en competentie, met als respectievelijke waarden "this person comes from a rich family, likes classical music, is well-bred" en "this person gets good grades, is intelligent, would be a good manager". De huidige prestigeschalen zijn gebaseerd op zowel status als competentie en zijn ook aangepast aan de leefwereld van de kinderen. In totaal zijn er zo vijf prestigeschalen opgenomen, die ook te vinden zijn in tabel 10.

Solidariteitsschalen	Prestigeschalen
Deze persoon heeft veel vrienden.	Deze persoon draagt dure kleren.
Deze persoon is vriendelijk.	Deze persoon is slim.
Ik wil deze persoon uitnodigen op mijn verjaardagsfeestje.	Deze persoon heeft veel geld.
Ik wil mijn koekjes delen met deze persoon.	Deze persoon is een dokter.
Ik wil naast deze persoon zitten in de klas.	Deze persoon is een meester of juf.

Tabel 10: De solidariteits- en prestigeschalen.

Bij elke schaal duiden de kinderen aan op een Likertschaal of ze “helemaal niet akkoord”, “niet akkoord”, “neutraal”, “akkoord” of “helemaal akkoord” zijn. Aangezien er verwacht werd dat negen- en tienjarigen moeite zouden hebben met de term “neutraal”, is ervoor gekozen om smileys toe te voegen om die term toegankelijker te maken. Hoe dat concreet eruit ziet is te zien in figuur 5. Om na te gaan of het smileysysteem duidelijk is, hebben de kinderen in de pretest voor tien voor de hand liggende stellingen de schalen moeten invullen. Enkele voorbeelden zijn “Ik vind het leuk dat mijn mama en papa vanavond mijn lievelingseten maken.” en “Ik vind het leuk dat ik ben gevallen en mij pijn heb gedaan.”. De kinderen vulden de schalen naar verwachting in, waardoor geconcludeerd werd dat de Likertschalen met de smileys begrijpelijk zijn voor de kinderen. Een belangrijke opmerking daarbij is wel dat uit onderzoek blijkt dat een smiley verschillende betekenissen kan uitdrukken (Crystal 2006: 39). Er kan dus niet eenvoudig van uitgegaan worden dat die smileys ook effectief de bedoelde connotaties uitdrukken voor alle kinderen. In het beste geval was er in de pretest nagegaan hoe de kinderen de smileys interpreteren, waarbij de kinderen ze bijvoorbeeld moeten ranken van helemaal niet blij naar heel blij.

Figuur 5. De gehanteerde Likertschalen.

Ten slotte is er voor de drie klassen willekeurig een aparte volgorde van fragmenten bepaald, zodat het effect van de volgorde in de statistische analyse opgenomen kan worden. De algemene distributie van de volgordes van de fragmenten is te vinden in tabel 11. Bovendien zijn er ook willekeurig drie aparte volgordes van de prestige- en solidariteitsschalen bepaald. De algemene distributie van de volgorde van de prestige- en solidariteitsschalen is te vinden in tabel 12.

Volgorde fragmenten	Aantal kinderen
Volgorde 1:	18
West-Vlaams etnolect tussentaal Antwerps standaardtaal Frans	
Volgorde 2:	20
Frans Antwerps tussentaal etnolect standaardtaal West-Vlaams	
Volgorde 3:	16
Antwerps tussentaal Frans West-Vlaams etnolect standaardtaal	

Tabel 11: De distributie van de volgordes van de fragmenten.

Volgorde prestige- en solidariteitsschalen	Aantal kinderen
Volgorde A:	18
Deze persoon is een dokter. Deze persoon heeft veel vrienden. Deze persoon draagt dure kleren. Deze persoon is slim. Ik wil deze persoon uitnodigen op mijn verjaardagsfeestje. Deze persoon is vriendelijk. Ik wil mijn koekjes delen met deze persoon. Deze persoon heeft veel geld. Ik wil naast deze persoon zitten in de klas. Deze persoon is een meester of juf.	
Volgorde B:	18
Deze persoon heeft veel geld. Deze persoon draagt dure kleren. Deze persoon is een meester of juf. Deze persoon heeft veel vrienden. Deze persoon is slim. Ik wil mijn koekjes delen met deze persoon. Ik wil deze persoon uitnodigen op mijn verjaardagsfeestje. Deze persoon is een dokter. Ik wil naast deze persoon zitten in de klas. Deze persoon is vriendelijk.	

- Ik wil naast deze persoon zitten in de klas.
- Deze persoon is een dokter.
- Deze persoon draagt dure kleren.
- Deze persoon is slim.
- Ik wil mijn koekjes delen met deze persoon.
- Ik wil deze persoon uitnodigen op mijn verjaardagsfeestje.
- Deze persoon heeft veel vrienden.
- Deze persoon heeft veel geld.
- Deze persoon is een meester of juf.
- Deze persoon is vriendelijk.

Tabel 12: De distributie van de volgordes van de prestige- en solidariteitsvragen.

In het tweede deel van het experiment wordt er nagegaan of de kinderen de variëteit herkennen en wordt ook de manipulatiecheck uitgevoerd waarbij de kinderen moeten aangeven of ze het personage of de acteur herkennen. Die laatste vraag is cruciaal om de kinderen eruit te filteren die de personages of de acteur herkennen aangezien zij zich laten leiden door hun beoordeling van dat personage of die acteur en niet zozeer door hun beoordeling van de variëteit. Als eerste krijgen de kinderen de vraag waar ze denken dat die persoon woont. Die vraag mogen ze beantwoorden op het niveau van detail waarmee ze zich het meest comfortabel voelen. Daarbij worden er drie niveaus onderscheiden, namelijk het niveau van het land, het niveau van de provincie en het niveau van stad of dorp. Als tweede beantwoorden ze de vraag “Wie ken je die nog zo spreekt?”, wat gebaseerd is op het onderzoek van Kristiansen (2010). Uit die studie bleek immers dat kinderen kennis verwerven over taalvariëteiten onder meer door hun persoonlijke ervaringen met mensen die ze kennen. De huidige studie stelt de hypothese dat als de kinderen daar iemand invullen, dat ze dan meer vertrouwd zijn met het accent en dat ze beter in staat zijn om die variëteit correct te identificeren dan iemand die daar niks invult. Als derde vullen ze de vraag “Wie is deze persoon?” in. Die vraag dient om na te gaan of de kinderen enerzijds het personage herkennen en anderzijds of ze de acteur herkennen.

Als laatste deel van het experiment krijgen de kinderen nog een vragenlijst die peilt naar hun persoonlijke gegevens en hun kennis van *Het Geluidshuis* of de *Heerlijke Hoorspelen*. Daarbij wordt er gevraagd naar hun geslacht, hun leeftijd en hun woonplaats, om zo na te kunnen gaan of die sociale variabelen een invloed hebben op hun attitudeoordelen. Daarnaast moeten de kinderen ook aangeven of ze verhuisd zijn en zo ja, waar ze vroeger gewoond hebben. Die vraag is toegevoegd zodat nagegaan kan worden of de kinderen vroeger in een andere provincie gewoond hebben. Uit het onderzoek van Grondelaers en van Hout (2011: 221) blijkt immers dat taalattitudes verschillen afhankelijk van de regionale herkomst van de participanten. Vervolgens worden er twee vragen gesteld die dienen om na te gaan of het kind een allochtone achtergrond heeft, namelijk “Welke talen spreek je met jouw ouders thuis?” en “Zijn jouw ouders of grootouders in België geboren?”. Tot slot wordt er ook gevraagd naar het beroep van hun ouders, om zo de socio-economische stand van de kinderen in te kunnen schatten (Connelly et al. 2016). Ten slotte peilen enkele vragen naar hun kennis van de luisterverhalen. Als eerste krijgen ze de vraag of ze *Het Geluidshuis* kennen. Vervolgens is er een opsomming toegevoegd van alle luisterverhalen, waarbij de kinderen de opdracht krijgen om de luisterverhalen te omcirkelen als ze het verhaal al eens

beluisterd hebben. Daarbij moeten ze bovendien omcirkelen of ze nooit, soms of vaak naar (een van) de luisterverhalen luisteren.

3.2.3. Respondenten

Uit het laatste deel van het experiment kan er heel wat informatie over de respondenten afgeleid worden, wat in deze sectie besproken wordt. Het experiment is uitgevoerd bij 54 kinderen van negen of tien jaar, die allemaal in het vierde leerjaar zitten. Die leeftijdsgroep is enerzijds gekozen omdat ze behoort tot het doelpubliek van alle luisterverhalen. Anderzijds krijgen de kinderen van het vierde leerjaar les over taalvariatie en zouden ze op de hoogte moeten zijn van de termen standaardtaal, dialect en vreemde taal¹³. Alle respondenten gaan naar scholen in de gemeente Laakdal, wat zich bevindt in de provincie Antwerpen en dus ook in het Brabants dialectgebied. Meer bepaald spreekt men in die regio een Kempisch dialect. Bijna alle kinderen wonen in een straal van 20 kilometer rond Laakdal. Daarbij zijn er drie kinderen buiten beschouwing gelaten. Bij twee respondenten was de woonplaats immers niet leesbaar. Daarnaast heeft er één kind China ingevuld als woonplaats. Dat is praktisch onmogelijk en wordt dus niet opgenomen als een valide antwoord. 47 kinderen wonen in de provincie Antwerpen en vier kinderen in de provincie Limburg¹⁴. Daarnaast blijkt dat 22 van die kinderen jongens zijn, 31 zijn meisjes en er is één kind dat zijn of haar geslacht niet heeft ingevuld. Ook blijkt dat vier kinderen van de 54 een allochtone achtergrond hebben. Met betrekking tot hun kennis van de luisterverhalen geven 10 kinderen aan dat ze *Het Geluidshuis* kennen en 21 kinderen kennen minstens één van de luisterverhalen van de *Heerlijke Hoorspelen*.

Als laatste kan de socio-economische status van de kinderen besproken worden, hoewel dat wat meer uitleg vraagt aangezien die status eerst berekend moest worden. De socio-economische status van de kinderen is gebaseerd op de antwoorden die de kinderen geven over het beroep van hun ouders. Om die informatie relevant te maken voor de statistische analyse zijn er twee stappen uitgevoerd. Als eerste zijn alle beroepen ingedeeld in de gestandaardiseerde lijst van beroepen van de *International Standard Classification of Occupations* (ISCO) (Connelly et al. 2016). Als tweede stap is er op basis van de ISCO-indeling voor elk beroep de universele *International Socio-Economic Index*-score (ISEI-score) bepaald (Ganzeboom et al. 1992). Die index is een “social stratification scale”, waarbij men alle beroepen die te vinden zijn in de ISCO-indeling op een schaal plaatst die gaat van een lagere socio-economische status naar een hogere socio-economische status (Connelly et al. 2016). Om die indeling te bepalen baseert de ISEI zich op het inkomen van de beroepen alsook op de academische kwalificaties die de beroepen veronderstellen (Ganzeboom et al. 1992). Nadat de ISEI-scores voor beide ouders zijn bepaald is er een gemiddelde score van die twee waarden

¹³ Die informatie is gebaseerd op de leerplannen Nederlands voor het vierde leerjaar in het katholiek onderwijs (<https://leerplannen.katholiekonderwijs.vlaanderen/leerplannen/app>; geraadpleegd 22/05/2018) en het GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap (<http://pro.g-o.be/pedagogische-begeleiding/leerplannen/leerplannen-bao/nederlands/doelenlijsten-uit-het-leerplan-nederlands>; geraadpleegd 22/05/2018).

¹⁴ Wanneer kinderen met gescheiden ouders zowel in provincie Antwerpen als provincie Limburg wonen zijn ze voor de huidige studie bij provincie Limburg geteld. Bovendien is het niet zo opmerkelijk dat enkele kinderen in Limburg wonen, aangezien Laakdal aan provincie Limburg grenst.

berekend, wat in de huidige studie als representatief genomen wordt voor de socio-economische status van het kind. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat het niet eenvoudig was om voor alle kinderen een ISEI-score te berekenen. Aan de ene kant blijkt dat kinderen vaak niet precies weten wat het beroep is van hun ouders waardoor ze ofwel niets invullen ofwel een vage beschrijving geven zoals “iets met cijfertjes”. Aan de andere kant bleek het voor enkele beroepen moeilijk te zijn om die in te delen in de ISCO-indeling, zoals bij zelfstandigen of werklozen. Wanneer er twijfel was over de scores, zijn die scores niet opgenomen in de analyses waardoor er voor 16 van de 54 kinderen geen ISEI-score is berekend. Uiteindelijk is die schaal, die gaat van 10 tot 90, herleid tot een variabele met twee waarden, namelijk een hoge en een lage socio-economische status. Een lage socio-economische status bestaat uit alle waarden kleiner dan 50, terwijl een hoge socio-economische status alle waarden groter dan 50 inhoudt. Zo blijkt uiteindelijk dat 24 kinderen een lage socio-economische status hebben, dat 14 kinderen een hoge status hebben en dat bij 16 kinderen de socio-economische status niet berekend kon worden.

3.2.4. Procedure

In deze sectie wordt het concrete verloop van het experiment behandeld. In het eerste deel van het onderzoek krijgen de kinderen eerst een paar minuten de tijd om de opdracht voor het *free response*-experiment te lezen en om de prestige- en solidariteitsschalen te lezen. Daarna krijgen de kinderen een oefenfragment te horen, omdat uit de pilootstudie bleek dat de kinderen in het begin verward waren over hoe het experiment precies uitgevoerd moet worden. Dat fragment is niet uit de luisterverhalen genomen, maar is ingesproken door een mannelijke spreker met een Duits accent. In het fragment, dat hieronder getranscribeerd is, geeft die spreker een wegbeschrijving. Dat fragment kan beluisterd worden via deze link: <https://tinyurl.com/Duits-oefenronde>

Oefenfragment

Het is hier rechtdoor en dan bij een grote supermarkt rechtsaf. Wandel dan een stukje verder totdat je bij een groot plein komt. Steek dat plein schuin over en dan ligt de apotheek aan de rechterkant.

Nadat de kinderen de vragen opgelost hebben voor het oefenfragment wordt hun gevraagd of er iemand nog vragen heeft over het experiment. Ze krijgen dan ook de instructie om voor het verdere verloop van het experiment hun vinger op steken wanneer ze vragen hebben, zodat ze de andere kinderen niet storen. Bovendien is er ook aan de kinderen gevraagd om bij elk fragment eerst de drie woorden neer te schrijven en dan pas te beginnen aan de Likertschalen. Na de instructies beluisteren de kinderen de zes fragmenten van de variëteiten een voor een, waarbij ze elk fragment drie keer te horen krijgen.

Bij de aanvang van het tweede deel van het onderzoek worden alle vragen klassikaal voorgelezen, zodat er wat meer informatie kan worden gegeven bij de vragen. Zo komt er bij de vraag over de woonplaats van de spreker aan bod dat de kinderen zelf mogen kiezen op welk niveau van detail ze die vraag willen beantwoorden. Daarbij zijn de drie niveaus mondeling toegelicht, die steeds geïllustreerd zijn met voorbeelden. Zo worden als voorbeelden voor het niveau van het land België, Nederland, Frankrijk en Engeland genoemd. Voor het niveau van de provincie worden alle Vlaamse provincies

opgenoemd als voorbeelden en voor het niveau van stad of dorp worden Gent, Brugge, Antwerpen, Hasselt, Laakdal, Geel en Tessenderlo gegeven als voorbeelden. Bij de tweede vraag, die peilt naar gelijkaardige sprekers, worden ook enkele voorbeelden gegeven, zoals vader, meester, oom en grootvader. Nadat de vragen overlopen zijn, krijgen de kinderen eerst het oefenfragment te horen, waarna er gevraagd wordt of ze de opdracht begrijpen. Vervolgens krijgen de kinderen de zes fragmenten één keer te horen, waarbij ze telkens de drie vragen invullen. Wanneer de kinderen klaar zijn met het tweede deel mogen ze starten met de persoonlijke vragenlijst in te vullen.

3.2.5. Analyse

Nadat het experiment uitgevoerd is bij de drie klassen zijn die experimentele data op verschillende manieren geanalyseerd. De eerste onderzoeksvraag wordt behandeld door na te gaan of de kinderen de variëteiten correct kunnen identificeren. Het materiaal voor die analyse is de woonplaats die de kinderen toeschrijven aan de sprekers van de fragmenten, waarbij voor elk fragment geanalyseerd wordt hoeveel kinderen de variëteit correct identificeren en hoe de incorrecte oordelen gegroepeerd kunnen worden. Die resultaten zijn te vinden in 3.2.1.

De tweede onderzoeksvraag wordt behandeld door twee verschillende analyses. Het materiaal voor die eerste analyse bestaat uit de oordelen die de kinderen geven bij het *free response*-experiment, waarbij nagegaan wordt of die oordelen overeenkomen met de stereotypische associaties uit de luisterverhalen. Al de evaluaties van de kinderen zijn ingedeeld in de overkoepelende categorieën die Grondelaers en van Hout (2010) onderscheiden. In die studie voeren de onderzoekers een traditioneel *free response*-experiment uit, waarbij ze aan de respondenten vragen om de eerste drie adjectieven die in hun opkomen op te schrijven wanneer ze een taallabel aangeboden krijgen. Die oordelen classificeren ze vervolgens in vier categorieën, namelijk de status van de spreker, de aantrekkelijkheid van de spreker, de status van de uitspraak en de aantrekkelijkheid van de uitspraak. Onder de statuscategorieën delen ze alle adjectieven in die te maken hebben met de competentie, superioriteit en het dynamisme van de spreker of de uitspraak. Onder de aantrekkelijkheids categorieën brengen ze zowel solidariteits- als integriteitsadjectieven onder. Daarnaast onderscheiden ze nog een vijfde en zesde categorie voor de adjectieven die op de status en aantrekkelijkheid van zowel de uitspraak als de spreker kunnen slaan. Bij die classificatie maken ze de belangrijke opmerking dat die status- en aantrekkelijkheidsdimensie ook teruggevonden kunnen worden bij de factoranalyses van *speaker evaluation*-experimenten, waardoor de onderzoekers concluderen dat een *speaker evaluation*-experiment en een *free response*-experiment gelijklopende onderliggende attitudes bestuderen (Grondelaers en van Hout 2010: 97). Het grote voordeel van die onderverdeling van Grondelaers en van Hout (2010) over te nemen is te vinden in het feit dat er een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de oordelen over de spreker en de variëteit en ook de oordelen over status/prestige en aantrekkelijkheid. Aan de hand van die indeling kan er immers sneller opgemerkt worden of de kinderen een link maken met de variëteit of niet, en of ze prestige- of aantrekkelijkheidsassociaties maken. Specifieke voorbeelden van de zes grote categorieën kunnen gevonden worden in tabel 13. In de huidige studie wordt die onderverdeling overgenomen, mits enkele aanpassingen. Als eerste is er een fijnmazigere opdeling toegevoegd bij status en aantrekkelijkheid, waarbij er een onderscheid gemaakt wordt tussen een positieve en negatieve status en een positieve en negatieve aantrekkelijkheid. Daarnaast zijn er ook

drie onderverdelingen toegevoegd, namelijk een algemene categorie bij spreker, een algemene categorie bij uitspraak en een algemene categorie bij spreker/uitspraak. Die categorieën waren nodig omdat, in tegenstelling tot de studie van Grondelaers en van Hout (2010), de huidige studie audiofragmenten als stimuli heeft, en geen taallabels. Daardoor worden er ook algemene oordelen gegeven die niet zozeer evaluatief van aard zijn, maar eerder observerend, zoals *mannelijk* of *snel*. Die fijnmazigere opdeling en die nieuwe algemene categorieën zijn opgenomen in tabel 13, waarbij de huidige toevoegingen aan de oorspronkelijke indeling van Grondelaers en van Hout (2010) vetgedrukt zijn. Als laatste is er ook een restcategorie toegevoegd die bestaat uit zowel inhoudelijke verwijzingen als onduidelijke oordelen. Bij de inhoudelijke verwijzingen worden er vier categorieën onderscheiden, namelijk een letterlijke herhaling van de inhoud, eigenschappen van de spreker die afgeleid zijn uit de inhoud, oordelen die de context van het fragment behandelen en antwoorden op een vraag die gesteld wordt in het fragment. Van die vier categorieën zijn voorbeelden te vinden in tabel 13, wat allemaal geattesteerde oordelen van de respondenten zijn voor het tussentalige fragment. Dat fragment is voor de duidelijkheid hieronder herhaald.

Fragment 6 (herhaling): De magische vos van het bos uit *De Gouden Vogel* en *Het Meisje met de Gouden Glimlach* (5s)

De magische vos van het bos: Ge staat aan de kant van de weg. En aan den overkant ziet g' een lekkere noot ligge. Wa doet ge?

Nadat per fragment alle oordelen ingedeeld zijn in die onderverdeling, wordt er nagegaan of de associaties van de kinderen overeenkomen met de associaties die uit het societal treatment onderzoek naar voren komen. De resultaten van die analyse zijn te vinden in 3.2.2.

Categorieën		Voorbeelden	
Spreker			
Status	Positief	<i>Slim</i>	
	Negatief	<i>Dom</i>	
Aantrekkelijkheid	Positief	<i>Vriendelijk</i>	
	Negatief	<i>Onvriendelijk</i>	
Algemeen		<i>Mannelijk</i>	
Uitspraak			
Status	Positief	<i>Duidelijk</i>	
	Negatief	<i>Onduidelijk</i>	
	Algemeen	<i>Gewoon</i>	
Aantrekkelijkheid	Positief	<i>Mooi</i>	
	Negatief	<i>Lelijk</i>	
Algemeen		<i>Snel</i>	
Spreker/ uitspraak			
Status	Positief	<i>Goed</i>	
	Negatief	<i>Raar</i>	
	Algemeen	<i>Gewoon</i>	
Aantrekkelijkheid	Positief	<i>Leuk</i>	
	Negatief	<i>Stom</i>	
Algemeen		<i>Groot</i>	
Rest			
Inhoudelijke verwijzingen	Letterlijke herhalingen	<i>Noot</i>	
	Eigenschappen spreker afgeleid uit inhoud	<i>Eekhoorns</i>	
	Oordelen die context fragment behandelen	<i>Natuur</i>	
	Antwoorden op een vraag	<i>Opeten</i>	
Onduidelijk			

Tabel 13: De onderverdeling van Grondelaers en Van Hout (2010), aangevuld met de nieuwe categorieën (die in het vet zijn aangeduid).

De tweede analyse focust zich op de vraag of de prestigeoordelen van de kinderen in overeenstemming zijn met de attitudes die in de luisterverhalen te bemerken zijn. Het materiaal voor die analyse bestaat uit de oordelen van de kinderen op de Likertschalen. Als eerste stap in de analyse is er een factoranalyse uitgevoerd op de data, om zo de onderliggende dimensies te weten te komen. Als tweede stap zijn de data geanalyseerd met een lineair *mixed-effects* regressiemodel¹⁵, waarbij zowel *random* als *fixed* effecten zijn opgenomen. Zo zijn er drie *random* effecten opgenomen in het model, namelijk het uniek nummer van de participant, de volgorde van de fragmenten en de volgorde van de vragen. Daarnaast zijn er, naast de variëteit van het fragment, zes *fixed* effecten opgenomen, gebaseerd op de bijkomende hypotheses die geformuleerd zijn in 3.1.. De *fixed* effecten die zijn opgenomen zijn het geslacht van de respondent, de woonplaats van de respondent, of de respondent altijd in dezelfde provincie heeft gewoond, de allochtone of autochtone afkomst van de respondent, de socio-

¹⁵ Er werd gebruikgemaakt van de functie `lmer` uit het pakket `LmerTest` in R (R Core Team 2014).

economische status van de respondent en de kennis van de *Heerlijke Hoorspelen* van de respondent. Tabel 14 toont de absolute cijfers van het aantal respondenten bij elke onderverdeling van de bijkomende *fixed* effecten.

Fixed effecten	Absoluut aantal respondenten
Geslacht respondent	
Vrouw	31
Man	22
Niet opgenomen	1
Woonplaats respondent	
Provincie Antwerpen	47
Provincie Limburg	4
Niet opgenomen	3
Verhuisgedrag respondent	
Niet verhuisd buiten provincie	54
Verhuisd buiten provincie	0
Afkomst respondent	
Autochtoon	50
Allochtoon	4
Socio-economische status respondent	
Lage status	24
Hoge status	14
Niet opgenomen	16
Kennis <i>Heerlijke Hoorspelen</i>	
Geen kennis	33
Kennis	21

Tabel 14: De absolute cijfers van het aantal respondenten bij elke onderverdeling van de bijkomende *fixed* effecten

Merk daarbij op dat er bij enkele variabelen een erg scheve verdeling op te merken is, waardoor bepaalde variabelen niet opgenomen zijn in de analyse. Het is immers niet aangewezen om een regressieanalyse uit te voeren met zo'n scheve verdeling. Zo is de woonplaats van de respondent buiten beschouwing gelaten in de analyse aangezien slechts 4 van de 54 kinderen in Limburg wonen. Ook het effect van de allochtone of autochtone afkomst van de kinderen is buiten beschouwing gelaten omdat slechts 4 van de 54 kinderen van allochtone afkomst zijn. Daarnaast is ook de variabele die peilt naar het effect van het verhuisgedrag van kinderen uit het model gehaald. Alle kinderen die verhuisd zijn, zijn immers verhuisd binnen hun eigen provincie waardoor die variabele niet relevant is om de huidige data te verklaren. Uiteindelijk zijn er vier variabelen opgenomen als *fixed* effect in het model, namelijk de variëteit van het fragment, het geslacht van de respondent, de socio-economische status en de kennis van de luisterverhalen. De resultaten van die regressieanalyse zijn te vinden in 3.2.3.

Voordat alle analyses echter uitgevoerd zijn, is er eerst een manipulatiecheck verricht die nagaat of de kinderen de personages herkennen. Die check is voornamelijk gebaseerd op de vraag "Wie is deze persoon?", maar ook de oordelen van het *free response*-experiment zijn bekeken om af te leiden of de kinderen het personage herkennen. Wanneer dat het geval is, zijn de oordelen van die kinderen niet opgenomen in de analyses. In tabel 15 is er voor elk fragment toegevoegd hoeveel kinderen het personage herkennen. Die manipulatiecheck toont dat de korte duur van de fragmenten

een effectieve strategie is om ervoor te zorgen dat de kinderen het personage niet herkennen. Per variëteit zijn er immers maximum twee kinderen die het personage uit het fragment kunnen afleiden.

Variëteit	Personage	Aantal kinderen dat het personage herkent
Antwerps	Barman	1
West-Vlaams	Hofjonker	1
Frans	Passepartout	2
Etnolect	Strontvlieg	2
Standaardtaal	Reisgenoot	2
Tussentaal	Magische vos van het bos	2

Tabel 15: Een overzicht hoeveel kinderen het personage van de fragmenten herkennen.

3.3. Resultaten

In de resultatensectie komen eerst de resultaten voor de correcte identificatie aan bod in 3.2.1. In 3.2.2. worden de resultaten besproken van de analyse van het *free response*-experiment en tot slot komen in 3.2.3. de resultaten van de factoranalyse en de regressieanalyse aan bod.

3.3.1. Correcte identificatie

Om na te gaan of de kinderen de variëteiten correct identificeren baseert de analyse zich op de antwoorden die ze geven op de vraag “Waar woont deze spreker?”. Daarbij zijn enkel plaatsnamen opgenomen in de analyse, waardoor “bos”, “boerderij”, “aan de kust” en dergelijke buiten beschouwing zijn gelaten. Die zijn in de analyses onderverdeeld bij “onduidelijk”. Daarnaast zijn de meest specifieke oordelen, zoals een stad of gemeente, als correct beschouwd voor de regio waarin die stad of gemeente zich bevindt, ook al is het niet duidelijk wat het correcte antwoord op dat erg specifieke niveau zou zijn. Zo zal bijvoorbeeld de stad *Bornem* voor het Antwerpse fragment bekeken worden als een correct antwoord op het niveau van de regio Antwerpen. Per fragment wordt er in deze sectie een overzicht gegeven van de plaatsen waarmee de kinderen de variëteiten associëren. Als eerste komen de regionale variëteiten aan bod, namelijk het Antwerpse en West-Vlaamse fragment. Vervolgens volgt er een bespreking van het Franse fragment, het fragment van het etnolect, het fragment van standaardtaal en het fragment tussentaal, wat afgesloten wordt met een conclusie.

Antwerps

In totaal zijn er 53 oordelen voor het Antwerpse fragment opgenomen in de analyse, aangezien één oordeel buiten beschouwing is gelaten omdat het kind het personage herkent. Uit tabel 16 blijkt dat eenentwintig kinderen de variëteit correct identificeren, wat neerkomt op veertig procent. Het antwoord van vier van die kinderen bevindt zich op het regionale niveau, aangezien ze aangeven dat de spreker in Antwerpen of Bornem woont. Het is opmerkelijk dat één van de kinderen de gedetailleerde plaats Bornem als woonplaats van de spreker aangeeft. Uit het onderzoek van Kristiansen (2010) blijkt dat de kennis van taalvariëteiten van kinderen gebaseerd is op hun persoonlijke ervaringen

met de mensen die ze kennen alsook de personages en personen die ze kennen uit de media. Dat lijkt hier het geval te zijn aangezien de respondent aangeeft dat de spreker van het fragment spreekt zoals zijn grootvader, die waarschijnlijk in Bornem woont. Die correcte identificatie lijkt dus beïnvloed te zijn door de persoonlijke ervaringen die het kind heeft met mensen in zijn omgeving. Merk daarnaast op dat “Antwerpen” als antwoord dubbelzinnig is: het kan immers zowel de provincie Antwerpen inhouden als de stad Antwerpen. De overige zeventien kinderen identificeren de variëteit correct op het niveau van het land.

De oordelen van de kinderen die de variëteit niet correct identificeren kunnen in drie overkoepelende groepen ingedeeld worden. Als eerste duiden twee kinderen die variëteit aan als hun eigen variëteit en twee als een Vlaams-Brabantse variëteit. Dat is niet zo opmerkelijk, aangezien zowel de Antwerpse regio, als Laakdal, als de Vlaams-Brabantse regio zich in hetzelfde dialectgebied bevinden. Daarnaast bleek ook al uit casestudy 1 dat het zelfs voor beoordelaars die voldoende ervaring hebben met taalvariatie moeilijk is om een onderscheid te maken tussen die variëteiten. Als tweede delen vijftien kinderen het Antwerpse fragment in bij een ander dialectgebied dan het Brabantse gebied. Als derde zijn er zeven kinderen die aangeven dat de spreker van het fragment in Nederland woont en als laatste zijn er vier kinderen die het fragment aanduiden als een vreemd accent. Daarnaast zijn er twee kinderen die geen antwoord geven.

Over het algemeen blijkt dat 76 procent van de kinderen aangeeft dat de spreker in Vlaanderen of België woont. 21 procent geeft daarentegen aan dat de spreker ofwel in een ander land dan België woont ofwel in Wallonië woont.

Antwoorden	Geaggregeerde opdeling	Aantal respondenten	Cumulatieve proporties
Antwerpen/Bornem	Antwerpen	4	0,075
België	België	17	0,396
Laakdal/Oosterlo	Endogeen, hetzelfde dialectgebied	2	0,434
Vlaams-Brabant/Leuven	Exogeen VL, hetzelfde dialectgebied	2	0,472
Limburg	Exogeen VL, ander dialectgebied	9	0,642
West-Vlaanderen		3	0,698
Oost-Vlaanderen/Gent/Lokeren		3	0,755
Nederland	Exogeen Nederland	7	0,887
Duitsland	Exogeen vreemd	1	0,906
Frans: Frankrijk/Namen		2	0,943
Engeland		1	0,962
Geen antwoord		2	1,000

Tabel 16: Overzicht van de identificatie van het Antwerpse fragment.

West-Vlaams

In totaal zijn er 53 oordelen voor het West-Vlaamse fragment opgenomen in de analyse, aangezien één oordeel buiten beschouwing is gelaten omdat het kind het personage herkent. Uit tabel 17 blijkt dat zestien kinderen de variëteit correct identificeren, wat neerkomt op dertig procent. Het antwoord van acht van die kinderen bevindt zich op een specifiek niveau, aangezien ze aangeven dat de spreker in Brugge of in de provincie West-Vlaanderen woont. Ook hier is het opmerkelijk dat één van de kinderen de gedetailleerde plaats Brugge als woonplaats van de spreker aangeeft. Hoe het kind bij Brugge uitkomt is echter onduidelijk, aangezien het kind niks invult bij “Wie ken je die nog zo spreekt?”. De overige acht kinderen identificeren de variëteit correct op het niveau van het land.

De oordelen van de kinderen die de variëteit niet correct identificeren kunnen in vier groepen ingedeeld worden. Als eerste geven vijf kinderen aan dat de spreker van het fragment uit Oost-Vlaanderen komt. Als tweede zijn er negen kinderen die aangeven dat de spreker van het fragment in een andere Vlaamse regio woont dan West- of Oost-Vlaanderen. Zo vinden vijf kinderen dat de spreker in hun eigen regio woont, twee dat de spreker in Vlaams-Brabant woont en vier die vinden dat de spreker in Limburg woont. Als derde geven tien kinderen aan dat het fragment gesproken wordt door een Nederlandse spreker. Als vierde zijn er zes kinderen die het fragment aanduiden als een vreemd accent. Daarnaast zijn er twee kinderen die een onduidelijk antwoord geven en twee die geen antwoord geven.

Over het algemeen blijkt dat 57 procent van de kinderen aangeeft dat de spreker in Vlaanderen of België woont. 30 procent geeft daarentegen aan dat de spreker in een ander land dan België woont.

Antwoorden	Geaggregeerde opdeling	Aantal respondenten	Cumulatieve proporties
West-Vlaanderen/ Brugge	West-Vlaanderen	8	0,151
België	België	8	0,302
Oost-Vlaanderen/Gent	Exogeen Vlaanderen, dichtbij W-VL	5	0,396
Antwerpen	Endogeen, ver van W-VL	3	0,453
Vlaams-Brabant	Exogeen Vlaanderen, ver van W-VL	2	0,491
Limburg/Genk		4	0,566
Nederland	Exogeen Nederland	10	0,755
Engeland	Exogeen vreemd	1	0,774
Frankrijk		4	0,849
Afrika		1	0,868
Onduidelijk		2	0,906
Geen antwoord		5	1,000

Tabel 17: Overzicht van de identificatie van het West-Vlaamse fragment.

Frans

In totaal zijn er 52 oordelen voor het Franse fragment opgenomen in de analyse, aangezien twee oordelen buiten beschouwing zijn gelaten omdat de kinderen het personage herkennen. Uit tabel 18 blijkt dat twintig kinderen de variëteit correct identificeren, wat neerkomt op 39 procent. De antwoorden van de kinderen bevinden zich op verschillende niveaus van detail. Zo geven drie kinderen aan dat het personage in een Franssprekende stad woont, namelijk in Brussel of Waver. Bij één van de kinderen lijkt dat hoog niveau van detail verklaard te kunnen worden door de personen die het kind kent uit de media. Het meisje geeft immers aan dat de spreker hetzelfde taalgebruik hanteert als de koning, die in Brussel woont. Hoe de andere kinderen bij Brussel en Waver uitkomen is echter onduidelijk, aangezien ze niks invullen bij “Wie ken je die nog zo spreekt?”. Op het niveau van de provincie duidt één kind de spreker aan als een Waals-Brabantse spreker. Daarnaast is er één kind dat de spreker identificeert als een spreker uit Wallonië en tot slot geven vijftien kinderen aan dat de spreker uit Frankrijk komt.

De oordelen van de kinderen die de variëteit niet correct identificeren kunnen in vier groepen ingedeeld worden. Als eerste geven twintig kinderen aan dat de spreker een vreemd accent hanteert, waarbij vijftien kinderen de spreker identificeren als afkomstig uit Duitsland, vier als afkomstig uit Engeland en één als afkomstig uit China. Als tweede bestempelen drie kinderen het Franse fragment als een Nederlands Nederlandse variëteit. Als derde vinden vier kinderen dat de spreker in België woont en ten slotte geeft één kind aan dat hij of zij vindt dat de spreker in Antwerpen woont. Daarnaast zijn er vier kinderen die geen antwoord geven.

Over het algemeen blijkt dat 83 procent van de kinderen aangeeft dat de spreker ofwel in een ander land dan België woont ofwel in Wallonië woont. 10 procent geeft daarentegen aan dat de spreker in Vlaanderen of België woont.

Antwoorden	Geaggreerde opdeling	Aantal respondenten	Cumulatieve proporties
Waver/Brussel	Frans	3	0,058
Waals-Brabant		1	0,077
Wallonië		1	0,096
Frankrijk		15	0,385
Duitsland	Exogeen vreemd	15	0,673
Engeland		4	0,750
China		1	0,769
Nederland	Exogeen Nederland	3	0,827
België	België	4	0,904
Antwerpen	Endogeen	1	0,923
Geen antwoord		4	1,000

Tabel 18: Overzicht van de identificatie van het Franse fragment.

Etnolect

In totaal zijn er 52 oordelen voor het fragment van het etnolect opgenomen in de analyse, aangezien twee oordelen buiten beschouwing zijn gelaten omdat de kinderen het personage herkennen. Uit tabel 19 blijkt dat niemand aangeeft dat de spreker uit

Suriname afkomstig is en dat dus geen enkel kind de variëteit correct identificeert. Wat vooral naar voren komt uit de analyse is dat 22 kinderen aangeven dat de spreker van het fragment afkomstig is uit Nederland, wat neerkomt op 42 procent. Het lijkt dus het geval te zijn dat de kinderen wel enig besef hebben van die variëteit, aangezien dat etnolect met Surinaamse invloeden voornamelijk gesproken wordt in Nederland (Cornips 2005). Hun kennis van die variëteit is echter rudimentair aangezien geen van de kinderen die variëteit ook effectief als Surinaams identificeren. Een mogelijke verklaring daarvoor is dat de kinderen niet vertrouwd zijn met die variëteit aangezien ze er nog niet of nauwelijks mee in aanraking gekomen zijn. De overige oordelen van de kinderen die de variëteit niet correct identificeren kunnen in drie categorieën ingedeeld worden. Als eerste duiden zes kinderen die variëteit aan als een ander vreemd accent. Als tweede bestempelen drie kinderen de woonplaats van de spreker als België. Daarmee aansluitend duiden vijftien kinderen een regionale plaats in Vlaanderen aan als woonplaats van de spreker, waarvan er twee kinderen vinden dat de spreker in hun regio woont. Daarnaast zijn er vier kinderen die een onduidelijk antwoord geven en drie kinderen die geen antwoord geven.

Over het algemeen blijkt dat 54 procent van de kinderen aangeeft dat de spreker ofwel in een ander land dan België woont ofwel in Wallonië woont. 33 procent geeft daarentegen aan dat de spreker in Vlaanderen of België woont.

Antwoorden	Geaggregeerde opdeling	Aantal respondenten	Cumulatieve proporties
Nederland	Exogeen Nederland	22	0,423
Duitsland	Exogeen vreemd	2	0,462
Engeland		1	0,481
Luxemburg		1	0,500
Frans: Waals-Brabant/Namen		2	0,538
België	België	3	0,596
West-Vlaanderen	Exogeen Vlaanderen	8	0,750
Limburg		3	0,808
Oost-Vlaanderen		1	0,827
Antwerpen/Geel	Endogeen	2	0,865
Onduidelijk		4	0,942
Geen antwoord		3	1,000

Tabel 19: Overzicht van de identificatie van het fragment van het etnolect.

Standaardtaal

In totaal zijn er 52 oordelen voor standaardtaal opgenomen in de analyse, aangezien twee oordelen buiten beschouwing zijn gelaten omdat de kinderen het personage herkennen. Als correct antwoord voor de herkomst van de standaardtalige spreker neemt de huidige studie “België”. Uit tabel 20 blijkt dat 22 kinderen correct identificeren dat de spreker uit België afkomstig is, wat neerkomt op 42 procent. Een belangrijke opmerking daarbij is echter wel dat de aanduiding voor een “correcte” variëteit voor standaardtaal eerder problematisch is aangezien die variëteit net geen regionale invloeden vertoont.

De overige antwoorden kunnen onderverdeeld worden in vier categorieën. Als eerste geven negen kinderen aan dat de spreker in hun eigen regio woont, namelijk in provincie of stad Antwerpen en Laakdal. Daarnaast duiden vijf kinderen een andere regionale plaats in Vlaanderen aan als woonplaats van de spreker. Als derde identificeren drie kinderen de spreker als afkomstig uit Nederland. Als laatste geven tien kinderen aan dat de spreker een vreemd accent hanteert. Daarnaast zijn er twee kinderen die een onduidelijk antwoord geven en een kind dat geen antwoord geeft.

Over het algemeen blijkt dat 69 procent van de kinderen aangeeft dat de spreker in Vlaanderen of België woont. 25 procent geeft daarentegen aan dat de spreker ofwel in een ander land dan België woont ofwel in Wallonië woont.

Antwoorden	Geaggregeerde opdeling	Aantal respondenten	Cumulatieve proporties
België	België	22	0,423
Antwerpen	Endofoon	8	0,577
Laakdal		1	0,596
Vlaams-Brabant	Exofoon Vlaanderen	1	0,615
Limburg		2	0,654
Oost-Vlaanderen		1	0,673
West-Vlaanderen		1	0,692
Nederland	Exofoon Nederland	3	0,750
Frans: Luik/Namen	Exofoon vreemd	3	0,808
Amerika/Engeland		3	0,865
Italië		1	0,885
Luxemburg		1	0,904
Duitsland		2	0,942
Onduidelijk		2	0,981
Geen antwoord		1	1,000

Tabel 20: Overzicht van de identificatie van het fragment van de standaardtaal.

Tussentaal

In totaal zijn er 52 oordelen voor tussentaal opgenomen in de analyse, aangezien twee oordelen buiten beschouwing zijn gelaten omdat de kinderen het personage herkennen. De aanduiding voor een “correcte” variëteit voor tussentaal is echter problematisch: er bestaat immers niet zoiets als één tussentaal. Elke taal die zich op het continuüm bevindt tussen dialect en standaardtaal kan immers gekarakteriseerd worden als tussentaal (De Caluwe 2009; Grondelaers et al. 2011; Plevoets et al. 2007; Plevoets 2009; Vandekerckhove 2009; Van Gijssel et al. 2008; Willemyns 2005). Daarnaast blijkt wel dat Brabants gekleurde tussentaal de meeste dominante vorm van tussentaal is (De Caluwe 2009). Aangezien het fragment ook geanalyseerd kan worden als Brabants gekleurde tussentaal, worden voor de huidige analyse zowel alle plaatsnamen die zich bevinden in het Brabantse dialectgebied goedgekeurd, als België. Uit tabel 21 blijkt dat 35 kinderen de variëteit correct identificeren, wat neerkomt op 67 procent. 25 van die kinderen doen dat op het niveau van het land, vijf op het niveau van de provincie of stad Antwerpen en vijf op het niveau van hun eigen gemeente.

De oordelen van de kinderen die de variëteit niet correct identificeren kunnen in drie categorieën ingedeeld worden. Als eerste vinden tien kinderen dat de spreker in

een andere Vlaamse regio dan de provincie Antwerpen woont. Als tweede geven vier kinderen aan dat de spreker uit Nederland afkomstig is en als derde blijkt dat één kind vindt dat de spreker uit Engeland komt. Daarnaast geeft één kind een onduidelijk antwoord en één kind geeft geen antwoord.

Over het algemeen blijkt dat 87 procent van de kinderen aangeeft dat de spreker in Vlaanderen of België woont. 10 procent geeft daarentegen aan dat de spreker in een ander land dan België woont.

Antwoorden	Geaggregeerde opdeling	Aantal respondenten	Cumulatieve proporties
België	België	25	0,481
Antwerpen	Endogeen	5	0,577
Laakdal		5	0,673
Limburg/Hasselt	Exogeen Vlaanderen	5	0,769
Oost-Vlaanderen/Gent		4	0,846
West-Vlaanderen		1	0,865
Nederland	Exogeen Nederland	4	0,942
Engeland	Exogeen vreemd	1	0,962
Onduidelijk		1	0,981
Geen antwoord		1	1,000

Tabel 21: Overzicht van de identificatie van het fragment van tussentaal.

Conclusie

Over het algemeen blijkt dat de correcte identificatie van de variëteiten wel bij een aantal kinderen slaagt, maar dat het oordeel van de kinderen nog geen hoge graad van precisie bereikt. Bij de meeste fragmenten zijn immers slechts 30 à 40 procent van de kinderen in staat om de variëteiten correct te identificeren. Zo associeert 30 procent van de kinderen het West-Vlaamse fragment met West-Vlaanderen of België, 39 procent van de kinderen het Franse fragment met Franssprekende regio's, 40 procent van de kinderen het Antwerpse fragment met Antwerpen of België, 42 procent van de kinderen het etnolectische fragment met Nederland en 42 procent van de kinderen het standaardtalige fragment met België.

Een uitzondering op dat patroon is echter het fragment van tussentaal, aangezien 67 procent van de kinderen correct aangeeft dat die spreker of in het Brabantse dialectgebied woont of in België. Dat de kinderen in staat zijn om net die variëteit zo goed te identificeren, zou mogelijks te wijten zijn aan het feit dat het de variëteit is die ze het meest horen in hun omgeving. Zoals al aangehaald in de literatuurstudie blijkt immers dat tussentaal voor de meeste Vlamingen de taal is die ze hanteren voor alle situaties, behalve de meer formele (De Caluwe 2004). Daarnaast is het aannemelijk dat tussentaal door de kinderen als "eigen variëteit" beschouwd wordt, aangezien uit onderzoek blijkt dat die variëteit hét talig uitgangspunt is voor Vlaamse jongeren (De Caluwe 2009; De Decker en Vandekerckhove 2012). Die conclusie moet echter wel genuanceerd worden aangezien het grote aantal van correcte identificaties bij het tussentalige fragment ook ligt aan het feit dat zowel alle plaatsnamen die zich bevinden in het Brabantse dialectgebied als België als een correct antwoord wordt beschouwd voor tussentaal.

Hoewel de correcte identificatie van de variëteiten nog geen hoge graad van precisie bereikt, komt naar voren dat de kinderen wel een duidelijk besef hebben van welke variëteiten gesproken worden in Vlaanderen en welke variëteiten niet. Zo blijkt dat het merendeel van de kinderen aangeeft dat de sprekers van de regionale variëteiten in Vlaanderen of in België wonen. Dat is het geval bij 76 procent van de kinderen voor het Antwerpse fragment en voor 57 procent van de kinderen voor het West-Vlaamse fragment. Met betrekking tot de vreemde accenten blijkt dat het merendeel van de kinderen aangeeft dat die sprekers ofwel in een ander land dan België wonen ofwel in Wallonië wonen. Dat is het geval voor 83 procent van de kinderen voor het Franse fragment en 54 procent voor het fragment van het etnolect.

Hoewel de kinderen dus wel enig bewustzijn van taalvariatie lijken te vertonen, is dat eerder een rudimentair besef van taalvariatie. Die conclusie is in overeenstemming met het onderzoek van Kristiansen (2010) aangezien uit haar resultaten naar voren komt dat kinderen pas vanaf twaalf of dertien jaar in staat zijn om variëteiten van elkaar te onderscheiden met een hoog niveau van precisie.

Bij deze analyse moet wel opgemerkt worden dat het mogelijk is dat de fragmenten te kort zijn voor de kinderen om de variëteit te kunnen identificeren, aangezien de fragmenten slechts tussen de drie en zes seconden lang zijn. Het zou interessant zijn om het experiment opnieuw uit te voeren met langere fragmenten om zo na te gaan of de kinderen daardoor de variëteiten beter kunnen identificeren. Een andere suggestie voor verder onderzoek is om een regressieanalyse uit te voeren met de huidige data, om zo de factoren te kunnen bepalen die de juiste identificatie beïnvloeden. Zo'n analyse zou dan als afhankelijke variabele kunnen nemen of de kinderen de variëteit juist of fout geïdentificeerd hebben en als onafhankelijke variabelen bijvoorbeeld het geslacht van de respondent, de socio-economische status van het kind en of het kind al dan niet iets ingevuld heeft bij "Wie ken je die nog zo spreekt?".

3.3.2. Free response-experiment

Bij de analyse van het *free response*-experiment staat de vraag centraal welke associaties de variëteiten oproepen bij de kinderen. Meer bepaald wordt er bestudeerd of de associaties die opgeroepen worden bij de kinderen in overeenstemming zijn met de stereotypische associaties die uit de analyse van de luisterverhalen blijken. Om die onderzoeksvraag te beantwoorden worden de oordelen van de kinderen per variëteit geclassificeerd in de aangepaste versie van de indeling die Grondelaers en van Hout (2010) hanteren in hun *free response*-experiment. Daarbij wordt er steeds een vergelijking gemaakt tussen de associaties die uit het societal treatmentonderzoek blijken en de kenmerken waarmee de kinderen die variëteit associëren. De resultaten van het *free response*-experiment worden besproken in deze sectie.

Antwerps

Het materiaal voor het Antwerpse fragment bestaat uit 144 oordelen, die onderverdeeld zijn in de verschillende categorieën in tabel 22. Uit die onderverdeling blijkt dat de resultaten van het *free response*-experiment niet compatibel lijken te zijn met de stereotypische associaties die aanwezig zijn in de luisterverhalen. Als eerste blijkt uit het societal treatmentonderzoek dat de Antwerpse personages voornamelijk personages zijn die een lage status hebben. De oordelen die de kinderen geven in het *free response*-

experiment suggereren echter dat ze eerder een positieve status toekennen aan de spreker van het fragment dan een negatieve, aangezien de kinderen zestien oordelen geven die duiden op de positieve status van de spreker tegenover zeven die de spreker een negatieve status toekennen. Bij die conclusie moet echter de opmerking gemaakt worden dat die evaluaties beïnvloed lijken te zijn door de inhoud van het fragment, dat hieronder herhaald is.

Fragment 1 (herhaling): Barman uit *De Reisgenoot* (5s)

Barman: Van alle schone venten die de laatste maanden zen langs geweest (.) was er genen ene die 't antwoord op de eerste vraag wiest.

Wanneer de inhoud van het fragment in beschouwing genomen wordt, is het op zich niet opmerkelijk dat de kinderen zestien oordelen geven die aan de spreker een positieve status toekennen, zoals *slim* of *een leerkracht*. Zo kan de beschrijving van de spreker als *leerkracht* toegeschreven worden aan het feit dat het fragment gaat over de juiste antwoorden geven op vragen, wat de kinderen voornamelijk zullen associëren met de klascontext. Dat ze de spreker bovendien als *slim* karakteriseren is in overeenstemming met die associatie, aangezien het aannemelijk is dat de kinderen een leerkracht als een intelligent persoon beschouwen. Het is dus onduidelijk of de kinderen die oordelen geven omdat ze die variëteit associëren met een hoge status, of omdat hun oordelen gekleurd zijn door de inhoud van het fragment. Er kan dan ook geen duidelijke conclusie gemaakt worden over het al dan niet prestigieuze karakter van het Antwerps. Als tweede blijkt uit de analyse van de luisterverhalen dat het Antwerps lijkt te gelden als een index voor arrogantie. In het *free response*-experiment beoordeelt echter niemand de spreker van het fragment als een arrogant persoon, hoewel er wel één kind is dat de spreker als *zelfverzekerd* evalueert. Dat is natuurlijk niet hetzelfde als arrogantie: een zelfverzekerd persoon heeft immers een positievere connotatie dan een arrogant persoon. Toch lijken de betekenissen van beide adjectieven dicht bij elkaar te liggen aangezien er bij allebei vanuit gegaan wordt dat die persoon overtuigd is van zijn of haar kunnen. Zelfs als de evaluatie van de spreker als *zelfverzekerd* bekeken wordt als een associatie die overeenstemt met arrogantie, is dat maar één oordeel van de 144 oordelen.

Over het algemeen kan dus geconcludeerd worden dat de stereotypische associaties van het Antwerps die te vinden zijn in de luisterverhalen niet of slechts heel beperkt terugkomen in de oordelen van de kinderen. Die conclusie kan echter niet hard gemaakt worden aangezien het blijkt dat de oordelen van de kinderen sterk gekleurd zijn door de inhoud van het fragment. Dat is al aangehaald voor de evaluaties die gecategoriseerd zijn onder positieve status van de spreker, maar dat komt nog explicieter naar voren wanneer de kinderen letterlijk woorden herhalen uit het fragment. Zo zijn er zeven oordelen gevonden voor het Antwerpse fragment, zoals bijvoorbeeld *vraag*, *laatste* en *antwoorden op*. Ook bij de andere categorieën beïnvloedt de inhoud van het fragment de evaluaties van de kinderen. Dat lijkt het geval te zijn voor de categorie met het hoogste aantal oordelen, namelijk de negatieve aantrekkelijkheid van de spreker. Daarbij geven de kinderen oordelen zoals *boos*, *niet blij*, *teleurgesteld*, *verbaasd* en *geschrokken*. Die evaluaties lijken gebaseerd te zijn op de inhoud van het fragment, aangezien men uit dat fragment kan afleiden dat de spreker zich zo voelt omdat niemand in staat was om het antwoord op de eerste vraag te geven. Het blijkt dus

dat de oordelen van de kinderen sterk gekleurd zijn door de inhoud van het fragment, waardoor het twijfelachtig is of de resultaten van het *free response*-experiment wel effectief de attitudes ten opzichte van de taalvariëteiten weerspiegelen.

Spreker	Aantal
Status	23
Positief	16
Slim	7
Meester/leerkracht	5
Cool	2
Een beetje rijk	1
Zelfverzekerd	1
Negatief	7
Streng	4
Onbeleefd/bot	3
Aantrekkelijkheid	39
Positief	13
Vriendelijk	6
Lief	4
Blij/vrolijk	2
Gerust	1
Negatief	26
Boos/kwaad	7
Gek	5
Verbaasd	2
Niet blij	2
Teleurgesteld	2
Onvriendelijk	1
Eng	1
Dronken	1
Niet lief	1
Een <i>gabber</i>	1
Ik krijg er de kriebels van	1
Verdrietig	1
Geschrokken	1
Algemeen	4
Meneer/man	2
Oud/ oudere meneer	2
Uitspraak	
Status	12
Negatief	2
Platte taal	1
Onduidelijk	1
Algemeen	10
Dialect	8
West-Vlaams	1
Taal	1

Aantrekkelijkheid	1
Positief	1
Leuk accent	1
Algemeen	7
Doorvertellend, praat, mededelend	3
Snel	2
Zwaar	1
Iemand die hoest	1
Spreker/Uitspraak	
Status	25
Negatief	22
Raar/vreemd	19
Slordig	2
Slecht	1
Algemeen	3
Normaal	1
Gewoon	1
Neutraal	1
Aantrekkelijkheid	15
Positief	14
Grappig	8
(Soms) leuk	6
Negatief	1
Niet leuk	1
Rest	
Inhoudelijke verwijzingen	7
Letterlijke herhalingen/parafrases	7
Vragen, nog, niemand, vraagstuk, iemand, antwoorden op, laatste	
Onduidelijk	4

Tabel 22: Een overzicht van de oordelen die de kinderen geven aan het Antwerpse fragment.

West-Vlaams

Het materiaal voor het West-Vlaamse fragment bestaat uit 144 oordelen, die onderverdeeld zijn in de verschillende categorieën in tabel 23. Uit die onderverdeling blijkt dat de associaties van het West-Vlaams die naar voren komen uit de analyse van de luisterverhalen weerspiegeld lijken te zijn in de evaluaties van de kinderen. Als eerste blijkt uit de analyse van de luisterverhalen dat de West-Vlaamse personages voornamelijk personages zijn die een lage status hebben. Die associatie lijkt weerspiegeld te zijn in de oordelen van de kinderen, aangezien de kinderen zes oordelen geven die duiden op de negatieve status van de spreker tegenover één oordeel dat de spreker een positieve status toekent. Een belangrijke opmerking daarbij is echter dat de oordelen die ondergebracht zijn bij de negatieve status van de spreker, namelijk *boer*, *onbeleefd* en *minder rijk*, gekleurd kunnen zijn door de inhoud van het fragment, dat hieronder herhaald is.

Spreker	Aantal
Status	7
Positief	1
Slim	1
Negatief	6
Boerig	3
Onbeleefd	2
Minder rijk	1
Aantrekkelijkheid	29
Positief	15
Vriendelijk	5
Lief	5
Gelukkig/tevreden/blij	4
Gerust	1
Negatief	14
Gek/zot/getikt	6
(Super) boos	2
Ondeugend	1
Misschien dik	1
Onhandig	1
Ongeduldig	1
Verbaasd	1
Luidruchtig	1
Algemeen	9
Meneer/man/vake	6
Oud	3
Uitspraak	
Status	21
Positief	1
Duidelijk	1
Negatief	5
Onduidelijk	3
Platte taal	1
Rare stem	1
Algemeen	15
(Een beetje) dialect	4
West-Vlaams	3
Frans	2
Nederlands	2
Accent	1
Een ander accent	1
Andere taal	1
Lokers	1
Aantrekkelijkheid	2
Positief	2
Mooi	2
Algemeen	10
Zware stem	6

Krachtige stem	2
Luid	1
Roept	1
Spreker/Uitspraak	
Status	22
Positief	1
Goed	1
Negatief	21
Raar/vreemd	21
Aantrekkelijkheid	26
Positief	19
Grappig/hilarisch	15
(Soms) leuk	4
Negatief	7
Stom	4
Zever	2
Niet leuk	1
Algemeen	1
Groot	1
Rest	
Inhoudelijke verwijzingen	12
Letterlijke herhalingen	6
Vogel, kracht, zang	
Eigenschappen spreker afgeleid uit de inhoud	4
Natuurmens, lief voor dieren, vogelmens, weet veel over vogels	
Oordelen die de context van het fragment behandelen	2
Natuur	
Onduidelijk	5

Tabel 23: Een overzicht van de oordelen die de kinderen geven aan het West-Vlaamse fragment.

	Antwerps	West-Vlaams	Frans	Etnolect	Standaardtaal	Tussentaal
<i>grappig/</i>	8	15	14	13	6	14
<i>hilarisch</i>	6%	10%	10%	9%	5%	11%

Tabel 24: Absolute en relatieve cijfers voor de humoristische evaluaties bij de verschillende variëteiten.

Frans

Het materiaal voor het Franse fragment bestaat uit 144 oordelen, die onderverdeeld zijn in de verschillende categorieën in tabel 25. Uit die onderverdeling blijkt dat de resultaten van het *free response*-experiment niet compatibel lijken te zijn met de stereotypische associaties die aanwezig zijn in de luisterverhalen. Uit de analyse van de luisterverhalen blijkt immers dat het Frans geldt als een index van arrogantie, wat niet naar voren komt uit de oordelen van de kinderen voor het Franse fragment, aangezien

niemand de spreker van het fragment beoordeelt als een arrogant persoon. Wel evalueert één kind de spreker als *zelfverzekerd*. Zoals al aangehaald bij het Antwerpse fragment liggen de betekenissen van *arrogant* en *zelfverzekerd* dicht bij elkaar aangezien er bij beide adjectieven vanuit gegaan wordt dat die persoon overtuigd is van zijn of haar kunnen. Een zelfverzekerd persoon heeft echter een positievere connotatie dan een arrogant persoon. Al bij al moet dus geconcludeerd worden dat die associatie slechts heel beperkt terug te vinden is in de oordelen van de kinderen, aangezien dat slechts één evaluatie van de 144 oordelen is.

Bovendien blijkt ook bij het Franse fragment dat de kinderen zich laten sturen door de inhoud van het fragment, wat hieronder herhaald is.

Fragment 3 (herhaling): Passepartout uit *De Wereld rond in 80 Dagen* (6s)

Passepartout: Keen kleine stof (.) keen kader die skeef hang (.) keen bloem die kaduk hang (.) elke tapijt koed kekam.

Dat de inhoud van het fragment een duidelijke invloed heeft op de oordelen van de kinderen komt het meest expliciet naar voren bij de zeventien inhoudelijke verwijzingen die de kinderen als antwoord geven. Daarnaast blijkt ook uit de overige oordelen dat de inhoud van het fragment de oordelen van de kinderen beïnvloedt. Dat lijkt het geval te zijn voor de categorie met hoogste aantal oordelen, namelijk de positieve aantrekkelijkheid van de spreker. De kinderen evalueren de spreker als *gelukkig*, *blij*, *tevreden* en *ordelijk*. Die evaluaties lijken gebaseerd te zijn op de inhoud van het fragment, aangezien men uit dat fragment kan afleiden dat de spreker zich zo voelt omdat alles net en ordelijk is. Ook het feit dat de kinderen als antwoord *heel net*, *netjes* en *te perfect* geven lijkt gekleurd te zijn door de inhoud van het fragment. Bij het Franse fragment moet dus ook de conclusie gemaakt worden dat het onduidelijk is of de evaluaties van de kinderen wel effectief hun attitudes ten opzichte van de taalvariëteiten weerspiegelen aangezien het blijkt dat de kinderen zich sterk laten leiden door de inhoud van het fragment.

Spreker	Aantal
Status	14
Positief	10
Rijk	4
Slim	4
Cool	1
Beleefd	1
Zelfverzekerd	1
Negatief	3
Streng	2
Dom	1
Aantrekkelijkheid	32
Positief	25
Blij/gelukkig/content/tevreden	9
Lief	8
Vriendelijk/aardig	6
Ordelijk	1
Fijn	1

Negatief	7
Ongelukkig	1
Ik krijg er de kriebels van	1
Gek	1
Naar	1
Zweterig	1
Boos	1
Eng	1
Algemeen	4
Man/meneer	3
Iemand die reclame maakt	1
Uitspraak	
Status	20
Negatief	8
Rare stem/ raar om te horen	3
Rare taal	3
Onduidelijk/onverstaanbaar	2
Algemeen	12
Frans	4
Andere taal/anderstalig	3
Duits	2
Dialect	1
Zegt de g anders	1
Italiaans	1
Aantrekkelijkheid	1
Negatief	1
Lelijk	1
Algemeen	1
Spreekt zwaar	1
Spreker/Uitspraak	
Status	20
Positief	4
Heel net/netjes	2
Te perfect	1
Goed	1
Negatief	16
Raar/vreemd	15
Slecht	1
Aantrekkelijkheid	24
Positief	22
Grappig	14
(Soms) leuk	8
Negatief	2
Niet leuk	1
Stom	1
Rest	
Inhoudelijke verwijzingen	17
Letterlijke herhalingen	3

Kader, tapijt, kleine stof	
Eigenschappen spreker afgeleid uit de inhoud (Tapijt)verkoper, poetser, houdt van mooi, huishouding, dienaar	9
Oordelen die de context van het fragment behandelen Winkel, toilet, gesprek, veel hulp, hij praat over kuisspullen	5
Onduidelijk	5

Tabel 25: Een overzicht van de oordelen die de kinderen geven aan het Franse fragment.

Etnolect

Het materiaal voor het etnolectische fragment bestaat uit 139 oordelen, die onderverdeeld zijn in de verschillende categorieën in tabel 26. Uit de analyse van de luisterverhalen komt naar voren dat de personages die een etnolect spreken gekarakteriseerd worden als hippe en coole personages. Die associatie is echter niet terug te vinden in de evaluaties van de kinderen.

Ook bij het etnolect moet echter opnieuw opgemerkt worden dat de oordelen van de kinderen gekleurd zijn door de inhoud van het fragment, wat hieronder herhaald is.

Fragment 4 (herhaling): Strontvlieg uit *De Mestkever* (5s)

Strontvlieg: Alleen maar omdat wij toevallig onze eitjes in verse pardemest leggen. En nu is mest fo jou een lekkernij?

Dat de inhoud van het fragment een duidelijke invloed heeft op de oordelen van de kinderen komt het meest expliciet naar voren bij de 21 inhoudelijke verwijzingen die de kinderen als antwoord geven. Daarnaast blijkt ook uit de overige oordelen dat de inhoud van het fragment de evaluaties van de kinderen beïnvloedt. Dat lijkt het geval te zijn voor de negatieve status van de spreker, waarbij een kind de spreker als *boer* beoordeelt. In dat fragment gaat het immers over paardenmest, wat suggereert dat het fragment zich op het platteland afspeelt. Het is dan ook mogelijk dat het kind zich daardoor heeft laten sturen in zijn of haar evaluatie van de spreker als *boer*. Bovendien evalueert een kind de spreker of de uitspraak ook als *niet erg netjes*. Ook bij die evaluatie is het aannemelijk dat het kind zich baseert op de inhoud van het fragment, aangezien het praten over *mest* doorgaans beschouwd wordt als iets *niet erg netjes*. Algemeen lijkt het dus het geval te zijn dat de kinderen zich ook bij het etnolectische fragment laten sturen door de inhoud van het fragment in hun evaluaties.

Spreker	Aantal
Status	14
Positief	3
Rijk	2
Slim	1
Negatief	11
Rare man/iemand raar	4
Streng	3
Stom	1

Niet veel geld	1
Boer	1
Aantrekkelijkheid	35
Positief	16
Vriendelijk/aardig	6
Lief	6
Blij/vrolijk/plezier	4
Negatief	19
Boos	6
Gek	3
Niet blij/ongelukkig	2
Onvriendelijk	1
Niet lief	1
Eng	1
Lui	1
Niet gerust	1
Niet tevreden	1
Ik krijg er kriebels van	1
Verbaasd	1
Algemeen	4
Meneer/man/jongen	3
Jong	1
Uitspraak	
Status	14
Positief	1
Duidelijk	1
Negatief	4
Rare stem/raar accent/spreekt raar	3
Onduidelijk	1
Algemeen	9
Nederlands	6
Dialect	1
Accent	1
Duits	1
Aantrekkelijkheid	4
Positief	2
Leuke stem	1
Mooi	1
Negatief	2
Rare stem	1
Rare taal	1
Algemeen	1
Luid	1
Spreker/Uitspraak	
Status	25
Positief	1
Goed	1
Negatief	24

Raar/vreemd	23
Niet erg netjes	1
Aantrekkelijkheid	19
Positief	18
(Heel) grappig	13
Leuk	5
Rest	
Inhoudelijke verwijzingen	21
Letterlijke herhalingen	12
(Paarden)mest, eieren	
Eigenschappen spreker afgeleid uit de inhoud	7
Kok, kip, verkoper	
Oordelen die de context van het fragment behandelen	2
Eten, deelt	
Onduidelijk	2

Tabel 26: Een overzicht van de oordelen die de kinderen geven aan het etnolectische fragment.

Standaardtaal

Het materiaal voor het standaardtalige fragment bestaat uit 121 oordelen, die onderverdeeld zijn in de verschillende categorieën in tabel 27. Enerzijds blijkt uit de resultaten van het societaal treatmentonderzoek dat de standaardtaal de meest geschikte variëteit blijkt te zijn wanneer een personage een job uitvoert in de media. Die associatie met de media is echter niet terug te vinden in de oordelen van de kinderen. Anderzijds blijkt uit de analyse van de luisterverhalen dat de personages die standaardtaal spreken gekarakteriseerd worden als personages met een hoge status. Dat prestigieuze karakter van de standaardtaal is deels terug te vinden in de evaluaties van de kinderen aangezien twee kinderen de spreker beoordelen als *slim*. Die conclusie moet echter genuanceerd worden aangezien er ook twee kinderen de spreker evalueren als *arm*, wat dan weer negatief prestige suggereert. Met betrekking tot de status van de standaardtaal kan dus geconcludeerd worden dat die associatie slechts beperkt naar voren komt uit de evaluaties van de kinderen. Die conclusie moet echter genuanceerd worden aangezien ook bij het fragment van de standaardtaal blijkt dat de oordelen van de kinderen beïnvloed zijn door de inhoud van het fragment, wat hieronder herhaald is.

Fragment 5 (herhaling): De reisgenoot uit *De Reisgenoot* (3s)

De reisgenoot: Bent u alleen op stap? (.) Wilt u anders in mijn gezelschap reizen?

Dat de inhoud van het fragment een duidelijke invloed heeft op de oordelen van de kinderen komt het meest expliciet naar voren bij de achttien inhoudelijke verwijzingen die de kinderen als antwoord geven. Daarnaast blijkt ook uit de overige oordelen dat de inhoud van het fragment de evaluaties van de kinderen beïnvloedt. Dat lijkt vooral het geval te zijn voor de categorie met het hoogste aantal oordelen, namelijk de positieve aantrekkelijkheid van de spreker. Daarbij geven de kinderen oordelen zoals *vriendelijk*, *aardig*, *attent* en *behulpzaam*. Het is aannemelijk dat die evaluaties gebaseerd zijn op de

inhoud van het fragment, waarbij de spreker als vriendelijk beschouwd kan worden omdat hij voorstelt om samen te reizen. Algemeen lijkt het dus het geval te zijn dat de kinderen zich ook bij het standaardtalige fragment laten sturen door de inhoud van het fragment in hun evaluaties.

Spreker	Aantal
Status	7
Positief	4
Slim	2
Cool	2
Negatief	3
Arm	2
Streng	1
Aantrekkelijkheid	40
Positief	36
Vriendelijk/aardig	16
Lief	13
Blij	2
Hulpvaardig	1
Attent	1
Gezellig	1
Eerlijk	1
Romantisch	1
Negatief	4
Triest	1
Eng	1
Boos	1
Gek	1
Algemeen	4
Meneer/man	2
Oud	2
Uitspraak	
Status	2
Positief	1
Duidelijk	1
Algemeen	1
Leuk	1
Algemeen	4
Snel	1
Zware stem	1
Grote stem	1
Spreekt op dezelfde toon	1
Spreker/Uitspraak	
Status	21
Positief	1
Goed	1
Negatief	18
Raar	18

Algemeen	2
Gewoon	2
Aantrekkelijkheid	18
Positief	16
(Soms) leuk	9
Grappig	6
Zacht	1
Negatief	2
Niet zo leuk	1
Flauw	1
Rest	
Inhoudelijke verwijzingen	18
Letterlijke herhalingen	14
Reizen, gezelschap, op stap, alleen	
Eigenschappen spreker afgeleid uit de inhoud	3
Wandelaar, reiziger, gezelschapshouder	
Antwoorden op een vraag	1
Oké dan	
Onduidelijk	7

Tabel 27: Een overzicht van de oordelen die de kinderen geven aan het standaardtalige fragment.

Tussentaal

Het materiaal voor het tussentalige fragment bestaat uit 131 oordelen, die onderverdeeld zijn in de verschillende categorieën in tabel 28. Uit het societaal-treatmentonderzoek blijkt dat tussentaal geldt als de referentievariëteit in de luisterverhalen. Als tussentaal ook voor de kinderen zou gelden als referentievariëteit kan er verwacht worden dat de kinderen het taalgebruik van de tussentalige spreker zullen bestempelen als *gewoon* of *normaal*. Slechts één kind geeft echter als antwoord *normaal*, waarbij het bovendien onduidelijk is of dat oordeel een evaluatie is van de uitspraak of van de spreker. Met betrekking tot de referentiewaarde van tussentaal kan dus geconcludeerd worden dat die associatie slechts beperkt aanwezig is in de oordelen van de kinderen. Ook bij tussentaal moet de conclusie echter genuanceerd worden aangezien ook bij dat fragment blijkt dat de oordelen van de kinderen beïnvloed zijn door de inhoud van het fragment, wat hieronder herhaald is.

Fragment 6 (herhaling): De magische vos van het bos uit *De Gouden Vogel* en *Het Meisje met de Gouden Glimlach* (5s)

De magische vos van het bos: Ge staat aan de kant van de weg. En aan den overkant ziet g' een lekkere noot ligge. Wa doet ge?

Dat de inhoud van het fragment een duidelijke invloed heeft op de oordelen van de kinderen komt het meest expliciet naar voren bij de 22 inhoudelijke verwijzingen die de kinderen als antwoord geven. Daarnaast blijkt ook uit de overige oordelen dat de inhoud van het fragment de evaluaties van de kinderen beïnvloedt. Dat lijkt vooral het geval te

zijn bij de positieve status van de spreker. Daarbij geeft een kind aan dat hij of zij de spreker beschouwt als *informatief*, wat geassocieerd kan worden met het feit dat de spreker een duidelijke situatieschets geeft. Ook geeft een kind aan dat de spreker *nieuwsgierig* is, wat dan weer gelinkt kan worden aan het feit dat het fragment afgesloten wordt met een vraag. Algemeen lijkt het dus het geval te zijn dat de kinderen zich ook bij het tussentalige fragment laten sturen door de inhoud van het fragment in hun evaluaties.

Spreker	Aantal
Status	10
Positief	7
Slim	3
Burger	1
Meester	1
Informatief	1
Nieuwsgierig	1
Negatief	3
Niet cool	1
Bazig	1
Streng	1
Aantrekkelijkheid	32
Positief	27
Vriendelijk/aardig	12
Lief	6
Blij	4
Gerust	1
Handig	1
Relax	1
Hulpvaardig	1
Bangelijk	1
Negatief	5
Verbaasd	2
Gek	1
Eng	1
Hebberig	1
Algemeen	7
Meneer/man/jongen	6
Iemand die reclame maakt	1
Uitspraak	
Status	3
Positief	2
Duidelijk	2
Algemeen	1
België	1
Aantrekkelijkheid	1
Positief	1
Leuke stem	1
Algemeen	2

Snel	1
Zware stem	1
Spreker/Uitspraak	
Status	23
Negatief	21
(Heel) raar/ vreemd	20
Een beetje slordig	1
Algemeen	2
Normaal	1
Oké	1
Aantrekkelijkheid	27
Positief	26
Grappig/grapjas	14
(Soms) leuk	12
Negatief	1
Niet leuk	1
Rest	
Inhoudelijke verwijzingen	22
Letterlijke herhalingen	5
Noten, voor hem ligt een noot	
Eigenschappen spreker afgeleid uit de inhoud	9
Eekhoorns, uitlegger, vrager/vragensteller, een gids, verkeersmeester, kan goed raadsels verzinnen, houdt veel van eten, hongerig	
Oordelen die de context van het fragment behandelen	6
Vraag, praat, natuur, noterig	
Antwoorden op een vraag	2
Opeten, ga hem halen	
Onduidelijk	4

Tabel 28: Een overzicht van de oordelen die de kinderen geven aan het tussentalige fragment.

Conclusie

Uit de resultaten van het *free response*-experiment blijkt dat de stereotypische associaties die te vinden zijn in de luisterverhalen bij de meeste variëteiten niet of slechts beperkt weerspiegeld worden in de oordelen van de kinderen. Als eerste toont de analyse immers aan dat de kinderen aan de spreker van het Antwerpse fragment eerder een positieve status toekennen in plaats van een negatieve status. Daarnaast blijkt dat zowel bij het Antwerpse als het Franse fragment de associatie van arrogantie enkel deels terug te vinden is in de evaluatie van de spreker als *zelfverzekerd*. De betekenissen van *arrogant* en *zelfverzekerd* liggen immers dicht bij elkaar omdat er bij beide adjectieven vanuit gegaan wordt dat die persoon overtuigd is van zijn of haar kunnen. Toch moet geconcludeerd worden dat die associatie slechts beperkt voorkomt aangezien zowel bij het Franse als Antwerpse fragment maar één kind de spreker karakteriseert als *zelfverzekerd*. Als derde blijkt uit de analyse dat de hippe en coole associatie van het etnolect niet aanwezig is in de evaluatie van de sprekers. Vervolgens vertonen de resultaten voor het standaardtalige fragment geen eenduidig tendens met

betrekking tot de hoge status van die variëteit. Zo blijkt immers dat de kinderen aan de spreker van het standaardtalige fragment evenzeer een positieve als een negatieve status toekennen. Als laatste lijkt ook de referentiewaarde van tussentaal slechts beperkt voor te komen in de evaluaties van de kinderen aangezien slechts één kind de spreker karakteriseert als *normaal*. De enige variëteit waarbij de associaties die te vinden zijn in de luisterverhalen wel weerspiegeld lijken te zijn in de evaluaties van de kinderen is het West-Vlaams. Uit de analyse van de oordelen van de kinderen blijkt immers dat zowel de lage status van die variëteit als de associatie met het kleine dorpsleven terugkomt. Op basis van die resultaten zou geconcludeerd kunnen worden dat de kinderen zich slechts beperkt bewust lijken te zijn van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met taalvariëteiten.

Die conclusie kan echter niet hard gemaakt worden omdat het blijkt dat de kinderen zich sterk laten sturen door de inhoud van de fragmenten in hun oordelen. Daardoor is het dan ook twijfelachtig of de oordelen die de kinderen geven wel effectief de attitudes ten opzichte van de taalvariëteiten weerspiegelen. Hoewel ervoor gezorgd is dat de fragmenten erg kort zijn en zo neutraal mogelijk, blijkt dat er toch nog te veel inhoudelijke elementen aanwezig zijn die de kinderen kunnen sturen in hun oordelen. De methodologische conclusie die dan ook gemaakt moet worden is dat als men de indirecte attitudes ten opzichte van de variëteiten wil blootleggen met behulp van een *free response*-experiment, dat de neutraliteit van de inhoud van de stimuli een cruciaal aspect is.

3.3.3. Regressieanalyse

Bij de regressieanalyse staat de vraag centraal of de attitudeoordelen van de kinderen overeenstemmen met de attitudes die in de luisterverhalen te bemerken zijn. Zo blijkt uit het societaltreatmentonderzoek dat er in de luisterverhalen aan de standaardtaal een hoge status toegekend wordt en aan de Vlaamse regionale variëteiten een lage status. Om na te gaan of de kinderen die sociale betekenis ook gewaarworden, zijn de oordelen van de kinderen op de Likertschalen onderzocht door middel van een regressieanalyse.

Als eerste stap in de analyse is er een factoranalyse uitgevoerd op de data, om zo de onderliggende dimensies te weten te komen. Uit die analyse komen drie factoren naar voren, die samen 65 procent van de variatie verklaren. In tabel 29 zijn de resultaten van de factoranalyse te vinden, waarbij een schaal hoog laadt voor een van de factoren wanneer die hoger laadt dan 0,4. De schalen die hoog laden zijn in het vet aangeduid in de tabel. Merk daarbij op dat er van de tien oorspronkelijke schalen nog zeven in het model zitten. Zo zijn de schalen “Deze persoon is een dokter.” en “Deze persoon is een leerkracht.” uit het model gehaald omdat zij op geen enkele factor hoger laden dan 0,4. Daarnaast is ook “Deze persoon is slim.” uit het model gehaald omdat die op zowel factor 2 als factor 3 rond 0,4 laadt. Alle schalen die in de uiteindelijke factoranalyse opgenomen zijn hebben een uniekheidsscore die lager is dan 0,5, behalve “Deze persoon heeft veel vrienden.”, wat als uniekheidsscore 0,713 heeft. Die schaal zal dan ook minder in beschouwing genomen worden bij de naamgeving van factor 2. Merk daarnaast op dat zowel factor 2 als factor 3 slechts uit twee schalen bestaan. Hoewel dat geen ideale situatie is, is er toch voor gekozen de factors te behouden.

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
Deze persoon heeft veel vrienden.	0.163	0.463	0.214
Deze persoon draagt dure kleren.	0.204	0.119	0.779
Ik wil deze persoon uitnodigen op mijn verjaardagsfeestje.	0.892	0.149	
Deze persoon is vriendelijk.	0.266	0.960	
Ik wil mijn koekjes delen met deze persoon.	0.726	0.205	0.206
Deze persoon heeft veel geld.		0.139	0.734
Ik wil naast deze persoon zitten in de klas.	0.657	0.296	0.219

Tabel 29: Resultaten factoranalyse.

De driedeling die uit de factoranalyse blijkt correspondeert met de driedeling van *sociale aantrekkelijkheid*, *persoonlijke integriteit* en *prestige*, die onder meer Impe en Speelman (2008) hanteren in hun attitudeonderzoek. *Sociale aantrekkelijkheid* draait daarbij om de humor en populariteit van de spreker (Lybaert 2014: 42) en is dus een geschikte term voor factor 1, die bestaat uit “Ik wil deze persoon uitnodigen op mijn verjaardagsfeestje.”, “Ik wil mijn koekjes delen met deze persoon.” en “Ik wil naast deze persoon zitten in de klas”. Bij de dimensie *persoonlijke integriteit* staan de kenmerken behulpzaamheid, solidariteit, intimiteit en betrouwbaarheid centraal (Lybaert 2014: 42), die terug te vinden zijn in de schalen die hoog laden op factor 2. Die factor bestaat uit “Deze persoon is vriendelijk.” en “Deze persoon heeft veel vrienden.”, waarbij die laatste schaal minder in beschouwing is genomen bij de naamgeving aangezien die een uniekheidscore heeft die hoger is dan 0,5. Als laatste draait *prestige* om de superioriteit, macht en invloed van de spreker (Lybaert 2014: 42), wat goed past bij factor 3. Die factor bestaat immers uit “Deze persoon draagt dure kleren.” en “Deze persoon heeft veel geld.”. Over het algemeen blijkt dus dat de oorspronkelijke solidariteitsschalen opgesplitst worden in *sociale aantrekkelijkheid* en *persoonlijke integriteit* en dat de prestigeschalen hoog scoren op de dimensie *prestige*.

Als tweede stap is het uiteindelijke regressiemodel bepaald voor elke onafhankelijke variabele, namelijk de factor sociale aantrekkelijkheid, de factor persoonlijke integriteit en de factor prestige. De *random* effecten die opgenomen zijn in het statistisch model zijn het uniek nummer van de participant, de volgorde van de fragmenten en de volgorde van de vragen. Om voor elke onafhankelijke variabele het uiteindelijk regressiemodel te bepalen is er voor elke mogelijke combinatie van *fixed* effecten nagegaan hoeveel significante patronen naar voren komen. Het model met de meeste significante patronen is gekozen als uiteindelijk regressiemodel. Wanneer er echter meerdere modellen zijn die evenveel significante patronen vertonen is er voor die modellen de determinatiecoëfficiënt R^2 berekend, wat aangeeft hoeveel procent van de variatie in de data het huidige model verklaart (Field et al. 2013). Het model met het hoogste percentage voor R^2 is dan gekozen als uiteindelijk regressiemodel.

De resultaten van de regressieanalyse zullen in drie delen besproken worden, waarbij eerst de sociale aantrekkelijkheidsscores als responsvariabele worden genomen, als tweede de persoonlijke integriteitsscores als responsvariabele en als laatste de prestigescores als responsvariabele. Tot slot volgt er nog een discussie en conclusie waarbij de resultaten geïnterpreteerd en samengevat worden.

Sociale aantrekkelijkheid

Het uiteindelijk regressiemodel voor de onafhankelijke variabele sociale aantrekkelijkheid heeft als *random* effecten het uniek nummer van de participant en de volgorde van de vragen. De volgorde van de fragmenten is niet opgenomen in het model omdat er geen aanpassingen gemaakt worden voor die variabele zowel in het huidige model als in het model zonder *random* of *fixed* effecten. Als *fixed* effect is enkel de variëteit van het fragment opgenomen. Om de kracht van het uiteindelijke model te evalueren is de determinatiecoëfficiënt R^2 berekend, waaruit blijkt dat het model 55 procent van de variatie in de data verklaart.¹⁶

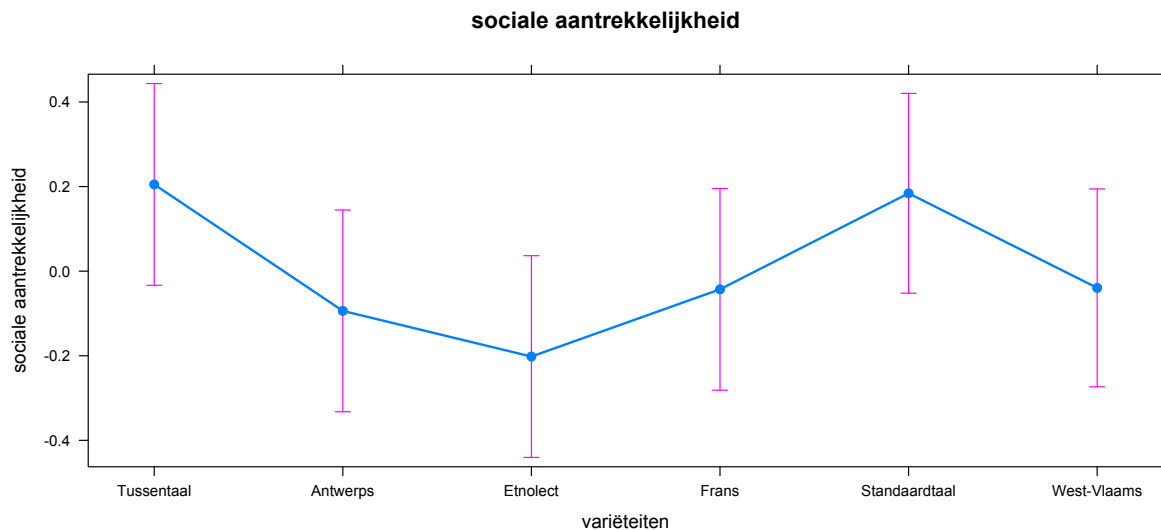
Tabel 30 toont de resultaten van het regressiemodel van sociale aantrekkelijkheid voor het *fixed* effect variëteit van het fragment. Voor de interpretatie van de resultaten zijn de tweede en de laatste kolom het meest relevant. De tweede kolom toont de *estimates*, die het gedrag van de waarden van die variabele beschrijven in vergelijking met een referentiewaarde. De referentiewaarde voor de variabele variëteit van het fragment is tussentaal om zo een parallel te kunnen trekken met de analyse van de luisterverhalen. Daaruit bleek immers dat in de audioboeken tussentaal lijkt te gelden als referentievariëteit. Meer bepaald beschrijven de *estimates* in deze tabel het gedrag van elke variëteit in vergelijking met tussentaal. Een negatieve *estimate* betekent dat die variëteit lager scoort op sociale aantrekkelijkheid in vergelijking met de referentiewaarde tussentaal en een positieve *estimate* betekent dat die variëteit hoger scoort dan tussentaal. De laatste kolom toont de p-waardes, waaruit afgeleid kan worden of er een significant effect waar te nemen is of niet. Wanneer de p-waarde kleiner is dan 0,05 wordt aangenomen dat het effect significant is en wanneer die waarde zich bevindt tussen 0,05 en 0,1 is het effect borderline significant. Enkel de significante resultaten worden besproken, die in de tabel ook vetgedrukt zijn.

Uit de resultaten blijken vier significante patronen, aangezien bij vier waarden van de variabele variëteit van het fragment een p-waarde kleiner dan 0,05 op te merken is. Zo blijkt dat het Antwerpse, West-Vlaamse, Franse en etnolectische fragment significant lager scoren op sociale aantrekkelijkheid dan tussentaal, aangezien die variëteiten een negatieve *estimate* hebben. Het sterkste effect is op te merken bij het etnolectische fragment aangezien de *estimate* bij die variëteit de grootste negatieve waarde heeft. Figuur 6 visualiseert de resultaten van de regressieanalyse voor sociale aantrekkelijkheid.

¹⁶ Merk daarbij op dat bij een determinatiecoëfficiënt het gecombineerde effect van *fixed* en *random* variabelen wordt weergegeven, waardoor het onduidelijk is welk aandeel van de variatie verklaard wordt door de *fixed* effecten en welk aandeel door de *random* effecten.

	Estimate	Std. Err.	t-value	Pr(> t)
Intercept	0,205	0,159	1,286	0,278
Antwerps	-0,299	0,117	-2,550	0,011
West-Vlaams	-0,245	0,117	-2,089	0,038
Frans	-0,248	0,118	-2,104	0,036
Etnolect	-0,407	0,117	-3,471	0,001
Standaardtaal	-0,021	0,117	-0,179	0,858

Tabel 30: Resultaten van de regressieanalyse voor sociale aantrekkelijkheid, waarbij de significante resultaten vetgedrukt zijn.

Figuur 6: Effect plot van de regressieanalyse voor sociale aantrekkelijkheid.

Persoonlijke integriteit

Het uiteindelijk regressiemodel voor de onafhankelijke variabele persoonlijke integriteit heeft als *random* effecten het uniek nummer van de participant en de volgorde van de fragmenten. De volgorde van de vragen is niet opgenomen in het model omdat er geen aanpassingen gemaakt worden voor die variabele zowel in het huidige model als in het model zonder *random* of *fixed* effecten. Met betrekking tot de *fixed* effecten is de interactie opgenomen tussen de variëteit van het fragment en de socio-economische status van de kinderen. Om de kracht van het uiteindelijk model te evalueren is de determinatiecoëfficiënt R^2 berekend, waaruit blijkt dat het model 38 procent van de variatie in de data verklaart.

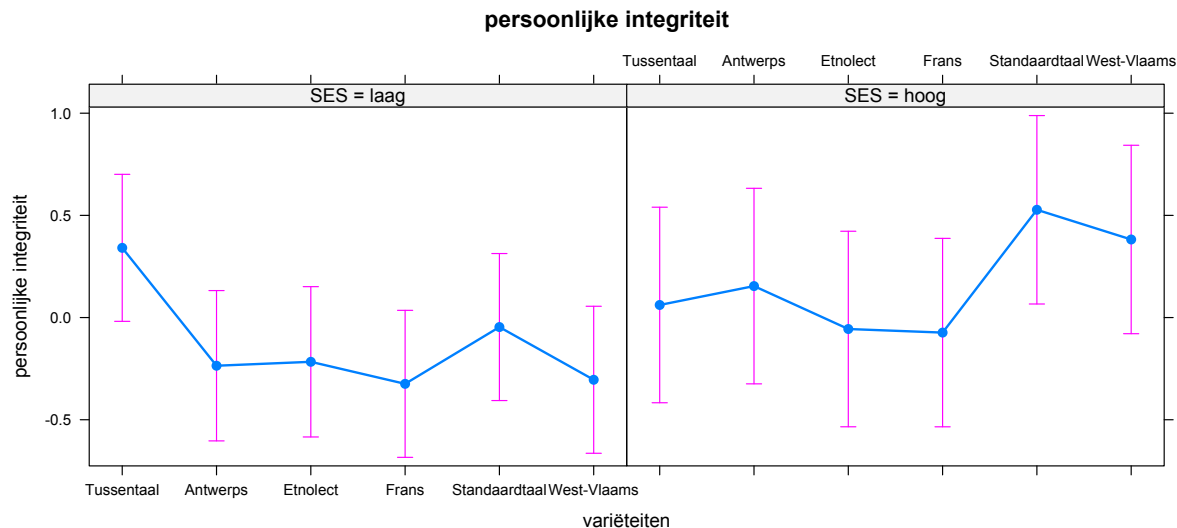
Tabel 31 toont de resultaten van het regressiemodel van persoonlijke integriteit voor het *fixed* effect variëteit van het fragment, het *fixed* effect socio-economische status van het kind en de interactie tussen beide *fixed* effecten. De referentiewaarde voor de variabele variëteit van het fragment is bij dit model opnieuw tussentaal waardoor de *estimates* ook hier het gedrag van elke variëteit in vergelijking met tussentaal beschrijven. Een negatieve *estimate* betekent dat die variëteit lager scoort op persoonlijke integriteit in vergelijking met de referentiewaarde tussentaal en een positieve *estimate* betekent dat die variëteit hoger scoort dan tussentaal. Daarnaast toont die tabel ook de resultaten voor de variabele van de socio-economische status van het kind. De referentiewaarde is daarbij een lage socio-economische status, waardoor de *estimate* het gedrag van kinderen met een hoge socio-economische status beschrijft in

vergelijking met het gedrag van kinderen met een lage socio-economische status. Een negatieve *estimate* betekent dat kinderen met een hoge socio-economische status lagere scores geven op persoonlijke integriteit dan kinderen met een lage socio-economische status en een positieve *estimate* betekent dat kinderen met een hoge socio-economische status hogere scores geven dan kinderen met een lage socio-economische status. Als laatste toont die tabel ook de resultaten voor de interactie tussen de socio-economische status van het kind en variëteit van het fragment. Een positieve *estimate* betekent daarbij dat kinderen met een hoge socio-economische status aan die variëteit een hogere score toekennen op persoonlijke integriteit dan kinderen met een lage socio-economische status. Een negatieve *estimate* betekent dan dat kinderen met een hoge socio-economische status aan die variëteit een lagere score toekennen op persoonlijke integriteit dan kinderen met een lage socio-economische status. Uit de laatste kolom kunnen opnieuw de significanties afgeleid worden. Enkel de significante en borderline significante resultaten worden besproken, die in de tabel respectievelijk vetgedrukt en schuingedrukt zijn.

Uit de resultaten komen zes significante patronen naar voren, aangezien bij zes waarden een p-waarde kleiner dan 0,05 op te merken is. Als eerste blijkt dat het Antwerpse, West-Vlaamse, Franse en etnolectische fragment significant lager scores op persoonlijke integriteit dan tussentaal, aangezien die variëteiten een negatieve *estimate* hebben. Het sterkste effect is op te merken bij het Franse fragment aangezien de *estimate* bij die variëteit de grootste negatieve waarde heeft. Met betrekking tot het standaardtalige fragment komt naar voren dat standaardtaal lager scoort op persoonlijke integriteit in vergelijking met tussentaal aangezien het ook een negatieve *estimate* heeft. Dat effect is echter slechts borderline significant, met een p-waarde = 0,071. Als tweede blijkt dat kinderen met een hoge socio-economische status aan het West-Vlaams en aan de standaardtaal een hogere score toekennen op persoonlijke integriteit dan kinderen met een lage socio-economische status, aangezien de *estimate* een positieve waarde heeft. Het sterkste effect is op te merken bij het West-Vlaamse fragment aangezien de *estimate* bij die interactie de grootste positieve waarde heeft. Figuur 7 visualiseert de resultaten van de regressieanalyse voor persoonlijke integriteit.

	Estimate	Std. Err.	t-value	Pr(> t)
Intercept	0,341	0,186	1,831	0,081
Antwerps	-0,577	0,216	-2,672	0,008
West-Vlaams	-0,646	0,213	-3,029	0,003
Frans	-0,666	0,213	-3,123	0,002
Etnolect	-0,558	0,216	-2,583	0,011
Standaardtaal	-0,388	0,213	-1,819	0,071
SEShoog	-0,280	0,301	-0,927	0,355
Antwerps * hoge socio-economische status	0,670	0,358	1,872	0,063
West-Vlaams * hoge socio-economische status	0,966	0,351	2,751	0,007
Frans * hoge socio-economische status	0,530	0,351	1,510	0,133
Etnolect * hoge socio-economische status	0,440	0,358	1,231	0,220
Standaardtaal * hoge socio-economische status	0,853	0,351	2,430	0,016

Tabel 31: Resultaten van de regressieanalyse voor persoonlijke integriteit, waarbij de significante resultaten vetgedrukt zijn en de borderline significante resultaten schuingedrukt.

Figuur 7: Effect plot van de regressieanalyse voor persoonlijke integriteit.

Prestige

Het uiteindelijk regressiemodel voor de onafhankelijke variabele prestige heeft als *random* effecten het uniek nummer van de participant, de volgorde van de fragmenten en de volgorde van de vragen. Als *fixed* effect is enkel de variëteit van het fragment opgenomen. Om de kracht van het uiteindelijk model te evalueren is de

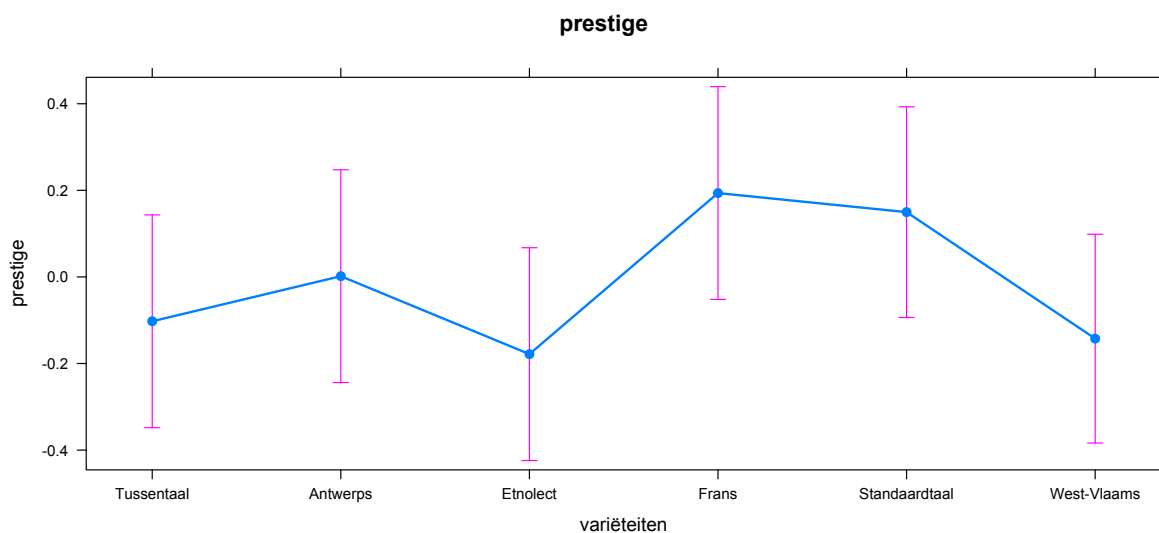
determinatiecoëfficiënt R^2 berekend, waaruit blijkt dat het model 36 procent van de variatie in de data verklaart.

Tabel 32 toont de resultaten van het regressiemodel van prestige voor het *fixed* effect variëteit van het fragment. De referentiewaarde voor die variabele is opnieuw tussentaal, waardoor de *estimates* in die tabel het gedrag van elke variëteit in vergelijking met tussentaal beschrijven. Een negatieve *estimate* betekent dat die variëteit lager scoort op prestige in vergelijking met de referentiewaarde tussentaal en een positieve estimate betekent dat die variëteit hoger scoort dan tussentaal. Uit de laatste kolom kunnen opnieuw de significanties afgeleid worden. Enkel de significante en borderline significante resultaten worden besproken, die in de tabel respectievelijk vetgedrukt en schuingedrukt zijn.

Uit de resultaten komt één significant patroon naar voren, namelijk dat het Franse fragment significant hoger scoort op prestige dan tussentaal, aangezien die variëteit een positieve *estimate* heeft. Daarnaast blijkt dat het standaardtalige fragment ook hoger scoort op prestige dan tussentaal, hoewel die tendens slechts borderline significant is met een p-waarde = 0,079. Figuur 8 visualiseert de resultaten van de regressieanalyse voor prestige.

	Estimate	Std. Err.	t-value	Pr(> t)
Intercept	-0,102	0,163	-0,629	0,562
Antwerps	0,104	0,144	0,723	0,470
West-Vlaams	-0,040	0,143	-0,281	0,779
Frans	0,296	0,144	2,059	0,041
Etnolect	-0,076	0,144	-0,526	0,599
Standaardtaal	0,252	0,143	1,762	<i>0,079</i>

Tabel 32: Resultaten van de regressieanalyse voor prestige, waarbij de significante resultaten vetgedrukt zijn en de borderline significante resultaten schuingedrukt.

Figuur 8: Effect plot van de regressieanalyse voor prestige.

Discussie regressieanalyse

Uit de regressieanalyses voor sociale aantrekkelijkheid en persoonlijke integriteit komt naar voren dat die resultaten grotendeels dezelfde patronen vertonen. Zo blijkt immers dat voor beide afhankelijke variabelen het tussentalige fragment significant hoger scoort dan de Antwerpse, West-Vlaamse, Franse en etnolectische fragmenten. Die hoge score voor tussentaal op sociale aantrekkelijkheid en persoonlijke integriteit is in overeenstemming met voorgaand attitudeonderzoek in Vlaanderen. Vandekerckhove en Cuvelier (2007) en Impe en Speelman (2008) tonen immers aan dat Vlamingen tussentaal als persoonlijk en sociaal aantrekkelijk evalueren in hun onbewuste attitudes. Daarnaast blijkt ook uit de analyse voor persoonlijke integriteit dat standaardtaal borderline significant lager scoort dan tussentaal op persoonlijke integriteit. Ook dat resultaat strookt met de verwachtingen aangezien er aan standaardtaal doorgaans een lage persoonlijke aantrekkelijkheid toegekend wordt (Vandekerckhove en Cuvelier 2007; Impe en Speelman 2008). Voor persoonlijke integriteit en sociale aantrekkelijkheid kan er geen vergelijking gemaakt worden met de resultaten van de luisterverhalen, aangezien die dimensies niet opgenomen zijn in de analyse van de audioverhalen. Als laatste kan de interactie met de socio-economische status bij persoonlijke integriteit besproken worden. Uit de regressieanalyse blijkt dat kinderen met een hoge socio-economische status de standaardtaal een hogere score toekennen op persoonlijke integriteit dan kinderen met een lage socio-economische status. Dat resultaat is mogelijks te wijten aan het feit dat kinderen met een hoge socio-economische status meer in contact komen met de standaardvariëteit, en daardoor die variëteit positiever beoordelen. Daarnaast blijkt uit de regressieanalyse voor persoonlijke integriteit dat kinderen met een hoge socio-economische status het West-Vlaams een hogere score toekennen op persoonlijke integriteit dan kinderen met een lage socio-economische status. De verklaring daarvoor zal echter verder onderzoek moeten uitwijzen.

Met betrekking tot de dimensie prestige blijkt dat het standaardtalige fragment borderline significant hoger scoort dan het tussentalige fragment en dat het Franse fragment significant hoger scoort, wat beiden strookt met de verwachtingen. Het prestigieuze karakter van de standaardtaal is immers door onder andere Vandekerckhove en Cuvelier (2007) en Impe en Speelman (2008) al aangetoond. Ook het prestigieuze karakter van het Frans hoeft niet verbazen aangezien het Frans in Vlaanderen lange tijd de taal van de elite is geweest (zie 1.4.1.). Een van de kinderen gaf bovendien aan dat de spreker van het Franse fragment spreekt zoals “de koning” en een ander kind schreef op dat die spreker de huidige premier van België is, namelijk “Charles Michel”. Het is mogelijk dat die associaties ook bij andere kinderen leven en zo een invloed hebben gehad op de prestigeoordelen voor het Franse fragment. Wanneer de resultaten van de regressieanalyse voor prestige vergeleken worden met de resultaten van het societal treatment onderzoek, lijken die grotendeels overeen te komen. Zo wordt er in de luisterverhalen immers ook een hoge status aan de standaardtaal toegekend. Met betrekking tot de Vlaamse variëteiten, die in de luisterverhalen een lage status toegekend worden, kunnen geen conclusies gemaakt worden aangezien er voor de regionale variëteiten geen significante patronen naar voren komen uit de regressieanalyse van de factor prestige. Een vergelijking met de luisterverhalen voor het prestigieuze karakter van het Frans kan bovendien ook niet gemaakt worden aangezien er daarover geen conclusies gemaakt konden worden in het

societaltreatmentonderzoek. Die variëteit werd immers maar door zeven personages gesproken.

Over het algemeen lijken de kinderen wel een besef te hebben van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met de taalvariëteiten, aangezien hun oordelen overeenkomen met resultaten van voorgaand attitudeonderzoek in Vlaanderen. Bovendien komen hun prestigeoordelen grotendeels overeen met de resultaten van het societaltreatmentonderzoek. De huidige studie kan die conclusie echter niet hard maken omdat het betwifelbaar is of de oordelen van de kinderen wel effectief hun attitudes ten opzichte van de variëteiten weerspiegelen. Zoals al aangetoond is bij de analyse van het *free response*-experiment lijken de kinderen zich immers sterk te laten sturen door de inhoud van het fragment. Naast het feit dat de inhoud van de fragmenten niet neutraal genoeg is, zouden ook de sprekerskenmerken een mogelijke invloed kunnen uitoefenen op de oordelen van de kinderen. Die sprekerskenmerken zijn immers niet constant gehouden omdat elk fragment door een andere stemacteur ingesproken is waardoor de stemkleur, de stemhoogte, het spreektempo en de intonatie verschilt per fragment. Al bij al blijkt dus dat er veel aspecten zijn die de resultaten beïnvloed kunnen hebben, waardoor het betwifelbaar is of de oordelen van de kinderen wel effectief hun attitudes ten opzichte van de variëteiten weerspiegelen.

3.4. Discussie casestudy 2

In casestudy 2 is er gepoogd om door middel van een experimentele toevoeging op het societaltreatmentonderzoek na te gaan of kinderen zich bewust zijn van de taalvariatie en de sociale betekenis van die variatie in de luisterverhalen. Uit de resultaten van het societaltreatmentonderzoek blijkt immers dat de *Heerlijke Hoorspelen* sterk inspelen op de stereotypische kenmerken die geassocieerd worden met de taalvariëteiten. Daarbij kan beargumenteerd worden, zoals Lippi-Green (1997) doet, dat die blootstelling aan associaties kinderen leert om specifieke eigenschappen en levensstijlen te associëren met specifieke sociale groepen. De vraag rijst echter of dat wel het geval is: het is immers mogelijk dat de kinderen de verschillende sociale betekenissen die geassocieerd worden met taalvariatie niet gewaarworden. Om te onderzoeken in hoeverre de kinderen zich bewust zijn van de taalvariatie en de sociale betekenis van die variatie in de luisterverhalen, zijn er in casestudy 2 drie analyses uitgevoerd.

De eerste analyse focust zich op de vraag of het doelpubliek van de luisterverhalen in staat is om de taalvariëteiten correct te identificeren. Uit die analyse kan geconcludeerd worden dat de correcte identificatie van de variëteiten wel bij een aantal kinderen slaagt, maar dat over het algemeen het oordeel van de kinderen geen hoge graad van precisie bereikt. Wat wel blijkt is dat de kinderen een duidelijk besef hebben van welke variëteiten gesproken worden in Vlaanderen en welke variëteiten niet. De kinderen lijken dus wel enig bewustzijn van taalvariatie te vertonen, hoewel dat eerder een rudimentair besef van taalvariatie is. Die conclusie is in overeenstemming met het onderzoek van Kristiansen (2010) aangezien uit haar resultaten naar voren komt dat kinderen pas vanaf twaalf of dertien jaar in staat zijn om variëteiten van elkaar te onderscheiden met een hoog niveau van precisie. Merk daarbij wel op dat de fragmenten mogelijks te kort zijn voor de kinderen om de variëteit correct te kunnen identificeren. Het zou bijgevolg interessant zijn om het experiment opnieuw uit te voeren met langere fragmenten om zo na te gaan of de kinderen daardoor de variëteiten beter kunnen identificeren.

De tweede en derde analyse focussen zich op de vraag of het doelpubliek van de luisterverhalen zich bewust is van de sociale betekenis waarmee de taalvariatie geassocieerd wordt in de audioverhalen. Als eerste blijkt uit de resultaten van het *free response*-experiment dat de stereotypische associaties van de luisterverhalen bij de meeste variëteiten slechts beperkt weerspiegeld worden in de oordelen van de kinderen. Daaruit zou geconcludeerd kunnen worden dat de kinderen zich ook slechts beperkt bewust lijken te zijn van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met taalvariëteiten. Die conclusie moet echter genuanceerd worden aangezien het blijkt dat de kinderen zich sterk laten sturen door de inhoud van de fragmenten in hun oordelen. Daardoor is het twijfelachtig of de oordelen die de kinderen geven wel effectief de attitudes ten opzichte van de taalvariëteiten weerspiegelen. Als tweede lijkt uit de resultaten van het *matched guise*-experiment naar voren te komen dat de kinderen wel enig besef hebben van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met de taalvariëteiten, aangezien hun oordelen in overeenstemming zijn met resultaten van voorgaand attitudeonderzoek in Vlaanderen (e.g. Vandekerckhove en Cuvelier 2007; Impe en Speelman 2008). Bovendien komen hun prestigeoordelen grotendeels overeen met de resultaten van het societaltreatmentonderzoek. Ook bij die analyse moet echter opgemerkt worden dat het betwifelbaar is of de oordelen van de kinderen wel effectief hun attitudes ten opzichte van de variëteiten weerspiegelen. Enerzijds is het aannemelijk dat de kinderen in hun oordelen sterk beïnvloed zijn door de inhoud van het fragment, aangezien dat aangetoond is in het *free response*-experiment. Anderzijds kunnen de sprekerskenmerken ook een mogelijke invloed uitgeoefend hebben op de evaluaties van de kinderen. Die sprekerskenmerken zijn immers niet constant gehouden omdat elk fragment door een andere stemacteur is ingesproken waardoor de stemkleur, de stemhoogte, het spreektempo en de intonatie verschilt per fragment. Een ander methodologisch probleem is het feit dat het experiment 45 minuten duurt. De afname van dat experiment ging immers bij veel kinderen gepaard met gezucht en geklaag en hun concentratie leek tegen het einde van het experiment aanzienlijk af te nemen.

Alles bij elkaar genomen kan er geen duidelijke conclusie gemaakt worden met betrekking tot het bewustzijn van de kinderen van de sociale betekenis van taalvariatie omwille van de vele methodologische problemen bij casestudy 2. Hoewel ervoor gezorgd is dat de fragmenten erg kort zijn en zo neutraal mogelijk zijn, blijkt dat de fragmenten nog te veel elementen bevatten die de kinderen sturen in hun oordelen. Het is daardoor twijfelachtig of het experiment wel effectief de attitudes van de kinderen ten opzichte van de variëteiten bevraagt.

4. Conclusie

In de huidige studie is er gepoogd om een antwoord te formuleren op de vraag of de stereotypische associaties in luisterverhalen kinderen leert te discrimineren. Lippi-Green (1997) beargumenteert immers dat die blootstelling aan associaties kinderen leert om specifieke eigenschappen en levensstijlen te associëren met specifieke sociale groepen. Tegen die achtergrond heeft deze masterproef twee onderzoeksvragen geponeerd, die respectievelijk behandeld zijn in casestudy 1 en casestudy 2. In casestudy 1 is er onderzocht welke sociale betekenissen afgeleid kunnen worden uit de taalvariatie in de *Heerlijke Hoorspelen van Het Geluidshuis*. Uit die analyse blijkt dat die luisterverhalen, net zoals de animatiefilms bij het onderzoek van Lippi-Green (1997), sterk gebruikmaken van de sociale betekenissen die geassocieerd worden met regionale variëteiten en vreemde accenten voor de karakterisering van de personages. Daaruit kan geconcludeerd worden dat die verhalen kinderen wel degelijk blootstellen aan stereotypische kenmerken die geassocieerd worden met taalvariëteiten. De meest prominente associaties die naar voren komen uit die analyse zijn het prestigieuze karakter van de standaardtaal, het feit dat de standaardtaal geldt als de mediataal, de lage status van de regionale variëteiten, Frans en Antwerps als index van arrogantie, West- en Oost-Vlaams als index van het kleine dorpsleven, Noord-Nederlands dat geassocieerd wordt met negatieve personages en de associatie van etnolecten met hippe personages. Daarnaast blijkt dat tussentaal geldt als referentievariëteit in de *Heerlijke Hoorspelen*. Dat tussentaal zo'n centrale rol vervult in de luisterverhalen hoeft niet te verbazen. Tussentaal heeft immers een erg sterke positie verworven in de gesproken taal van de Vlamingen, ten koste van de standaardtaal (zie 1.5.2.). Ook in hedendaagse Vlaamse fictie op het scherm is tussentaal sterk aanwezig (Van Hoof 2015). Dat tussentaal de referentievariëteit is in het gesproken, fictieve genre van de *Heerlijke Hoorspelen* ligt dan ook in lijn met die tendensen.

Hoewel de resultaten van casestudy 1 erop wijzen dat er in de luisterverhalen gebruikgemaakt wordt van de sociale betekenis die geassocieerd wordt de taalvariëteiten om hun personages vorm te geven, is het onduidelijk of dat een bewuste redenering is die speelt bij de makers van de luisterverhalen. Het zou dus erg interessant kunnen zijn om de productiekant van de luisterverhalen onder de loep te nemen en bij de makers na te gaan hoe de keuzes voor acteurs en variëteiten tot stand komen en of ze bewust spelen met de sociale betekenissen die geassocieerd worden met taalvariëteiten. Daarnaast zou de studie er baat bij hebben als de variabelen "solidariteit" en "dynamisch prestige" respectievelijk herwerkt en toegevoegd worden aan het onderzoek, zodat de resultaten eenduidiger vergeleken worden met de conclusies van voorgaand attitudeonderzoek. Als laatste moet ook erkend worden dat er met de codering van de variabelen een zekere mate van subjectiviteit van de onderzoeker gepaard gaat. Het zou bijgevolg nuttig zijn om de geponeerde variabelen afzonderlijk te laten coderen door meerdere individuen, om zo een hogere graad van objectiviteit te bekomen.

Uit casestudy 1 kan dan wel geconcludeerd worden dat de luisterverhalen kinderen blootstellen aan stereotypische associaties, toch kan er niet uit afgeleid worden dat die blootstelling de kinderen ook effectief leert om die stereotypische kenmerken te associëren met specifieke sociale groepen. Het is immers onduidelijk of het doelpubliek die stereotypes wel degelijk percipieert of opslaat. Als de kinderen de

taalvariëteit niet herkennen en/of zich niet bewust zijn van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met die taalvariëteit is het aannemelijk dat het horen van die taalvariëteiten die stereotypische associaties niet oproept bij de kinderen. Tegen die achtergrond is casestudy 2 uitgevoerd, waarbij er onderzocht is of negen- tot tienjarigen enerzijds de taalvariëteiten herkennen en anderzijds of ze zich bewust zijn van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met die taalvariëteiten in de luisterverhalen. Als eerste kan er met betrekking tot de correcte identificatie van de variëteiten geconcludeerd worden dat die identificatie wel bij een aantal kinderen slaagt, maar dat over het algemeen het oordeel van de kinderen geen hoge graad van precisie bereikt. Wat wel blijkt is dat de kinderen een duidelijk besef hebben van welke variëteiten gesproken worden in Vlaanderen en welke variëteiten niet. De kinderen lijken dus wel enig bewustzijn van taalvariatie te vertonen, hoewel dat eerder een rudimentair besef van taalvariatie is. Die conclusie is in overeenstemming met het onderzoek van Kristiansen (2010) aangezien uit haar resultaten naar voren komt dat kinderen pas vanaf twaalf of dertien jaar in staat zijn om variëteiten van elkaar te onderscheiden met een hoog niveau van precisie.

Met betrekking tot het bewustzijn van de kinderen voor de sociale betekenis die geassocieerd wordt met taalvariëteiten lijken de resultaten aan te geven dat de kinderen zich slechts beperkt bewust zijn van de stereotypische associaties die te vinden zijn in de luisterverhalen. Zo komt uit de resultaten van het *free response*-experiment naar voren dat de stereotypische associaties van de luisterverhalen bij de meeste variëteiten niet of slechts beperkt weerspiegeld lijken te zijn in de oordelen van de kinderen. De enige variëteit waarbij die associaties wel aanwezig lijken te zijn in de evaluaties van de kinderen is het West-Vlaams. Zo blijkt immers uit de analyse van de oordelen van de kinderen dat zowel de lage status van die variëteit als de associatie met het kleine dorpsleven terugkomt. Dat de kinderen zich enkel bewust zijn van de stereotypische associaties van het West-Vlaams kan enerzijds te wijten zijn aan het feit dat die taalvariëteit een eerder gemarkeerde variëteit is voor de respondenten. Zo is het aannemelijk dat de respondenten beperkt blootgesteld zijn aan die regionale variëteit aangezien ze uit de provincie Antwerpen afkomstig zijn. Anderzijds kunnen de stereotypische associaties van het West-Vlaams die de kinderen geven ook te wijten zijn aan de inhoud van het fragment. Daarnaast blijkt uit de resultaten van de regressieanalyse dat de kinderen zich bewust lijken te zijn van het prestigieuze karakter van de standaardtaal. Die bevinding lijkt in overeenstemming te zijn met de tendens die De Vogelaer en Toye (2017) waarnemen aangezien uit hun onderzoek blijkt dat kinderen van die leeftijdscategorie prestige toeschrijven aan de standaardvariëteit, hoewel dat enkel linguïstisch prestige is.

Over het algemeen lijken de analyses dus aan te geven dat de kinderen eerder een rudimentair besef hebben van taalvariatie en dat ze zich slechts beperkt bewust zijn van de stereotypische associaties die te vinden zijn in de luisterverhalen. Merk daarbij wel op dat die conclusies met de nodige voorzichtigheid behandeld moeten worden aangezien zowel het *free response*-experiment als het *matched guise*-experiment gepaard gaan met heel wat methodologische problemen. Als eerste is het twijfelachtig of de resultaten van die experimenten wel degelijk de attitudes ten opzichte van de taalvariëteiten weerspiegelen. Zo blijkt dat de fragmenten nog te veel elementen bevatten die de oordelen van de kinderen beïnvloeden. De kinderen lijken zich immers sterk te laten sturen door de inhoud van de fragmenten in hun evaluaties wat afgeleid kan worden uit de vele inhoudelijke verwijzingen in het *free response*-experiment. Daarnaast kunnen ook de sprekerskenmerken een mogelijke invloed uitgeoefend

hebben op de evaluaties. Die sprekerskenmerken zijn immers niet constant gehouden omdat elk fragment door een andere stemacteur is ingesproken waardoor de stemkleur, de stemhoogte, het spreektempo en de intonatie verschilt per fragment. Hoewel ervoor gezorgd is dat de fragmenten erg kort zijn en zo neutraal mogelijk, lijkt de invloed van de inhoud en de sprekerskenmerken erop te wijzen dat de fragmenten niet neutraal genoeg zijn om valide associaties over de taalvariëteiten uit te lokken. Bovendien is het betwifelbaar of de kinderen gedurende heel het experiment geconcentreerd zijn gebleven doordat het experiment 45 minuten duurt. De afname van het experiment ging dan ook bij veel kinderen gepaard met gezucht en geklaag en hun concentratie leek tegen het einde van het experiment aanzienlijk af te nemen.

Hoewel de analyses in de richting wijzen dat de kinderen eerder een beperkt besef lijken te hebben van de stereotypische associaties die te vinden zijn in de luisterverhalen, is het moeilijk om die conclusie hard te maken omwille van de vele methodologische problemen. Het lijkt dan ook wenselijk om zowel het *free response*-experiment als het *matched guise*-experiment opnieuw uit te voeren maar dan met fragmenten die volledig uit de context van het luisterverhaal gehaald zijn. Uit de analyses bleek immers dat hoewel die fragmenten erg kort zijn en zo neutraal mogelijk, dat er nog te veel aspecten aanwezig zijn in de stimuli die de oordelen van de kinderen beïnvloeden. De methodologische conclusie die daarbij dan ook gemaakt kan worden is dat bij beide experimenten de neutraliteit van de inhoud van de fragmenten een cruciaal aspect lijkt te zijn om valide indirecte oordelen uit te lokken.

Daarnaast kan er beargumenteerd worden dat, om na te gaan of de kinderen zich bewust zijn van de stereotypische associaties van de taalvariëteiten die te vinden zijn in de luisterverhalen, het niet voldoende is om enkel de associaties te bestuderen die opgeroepen worden wanneer de kinderen geconfronteerd worden met fragmenten die uit de context van de luisterverhalen gehaald zijn. Aangezien de sociale betekenissen van een taalvariëteit context-afhankelijk zijn (Van Hoof 2015: 23), is het aannemelijk dat er andere associaties opgeroepen worden wanneer kinderen taalvariëteiten aangeboden krijgen uit de context van de luisterverhalen dan wanneer ze effectief naar de audioverhalen luisteren. In de luisterverhalen zijn er immers naast de taalvariëteiten nog andere aspecten die bijdragen tot de karakterisering van de personages en dus ook tot het creëren van een bepaalde associatie met een taalvariëteit, zoals bijvoorbeeld het gehanteerde lexicon, de klankeffecten en de verhaallijn. Het zou dan ook interessant zijn om na te gaan welke associaties opgeroepen worden wanneer kinderen langere fragmenten uit de luisterverhalen aangeboden krijgen waarbij die extra aspecten er niet zijn uitgefilterd. Daarbij zal dan wel aandacht geschonken moeten worden aan het bedenken van een methode die de invloed van die verschillende aspecten op de associaties kan bestuderen. Daarnaast zou het ook interessant zijn om de kinderen een traditioneel *free response*-experiment aan te bieden, waarbij ze als stimuli taallabels aangeboden krijgen en waarbij er dus gepolst wordt naar hun bewuste attitudes. Pas als al die informatie er is, kan er een duidelijk antwoord geformuleerd worden op de vraag of de kinderen zich bewust zijn van de sociale betekenis die geassocieerd wordt met de taalvariëteiten in de luisterverhalen én dus ook op de vraag of de blootstelling aan stereotypische associaties in media kinderen leren om die eigenschappen en levensstijlen te associëren met specifieke sociale groepen.

Hoewel de hoofdvraag dus onbeantwoord blijft, kan er toch op enkele verdiensten van het huidige onderzoek gewezen worden. Zo voerde deze masterproef op een systematische manier een societaal treatmentonderzoek uit, gebaseerd op Lippi-Green (1997), waarbij een kwalitatieve en kwantitatieve aanpak gecombineerd werd.

Daarnaast is het huidige onderzoek ook een eerste aanzet geweest om het effectieve effect van de taalvariatie in media gericht op kinderen te meten bij kinderen. Daarbij is er een sterk design voorgelegd dat verder verbeterd kan worden in toekomstig onderzoek.

Bibliografie

- Absillis, Kevin & Jürgen Jaspers & Sarah Van Hoof. 2012. Inleiding. *De manke usurpator: over Verkavelingsvlaams*. Gent: Academia press.
- Allport, Gordon. 1954. The historical background of modern Social Psychology. *Handbook of Social Psychology*. Cambridge (Massachusetts): Addison-Wesley. 3-56.
- Anisfeld, Elizabeth & Wallace E. Lambert. 1964. Evaluational reactions of bilingual and monolingual children to spoken languages. *Journal of abnormal and social psychology* 69. 89-97.
- Beck, Ericka. 2017. The effects of exposure on awareness and discrimination of regional accents by five- and six year old children. *Acquiring Sociolinguistic Variation*. Amsterdam: Benjamins. 44-63.
- Bednarek, Monika. 2011. Expressivity and televisual characterization. *Language and literature* 20. 3-21.
- Bleichenbacher, Lukas. 2008. *Multilingualism in the movies: Hollywood characters and their language choices*. Tübingen: Francke.
- Cajot, José. 2012. Waarom het Verkavelingsvlaams ondervermijdelijk was. *De manke usurpator: Over Verkavelingsvlaams*. Gent: Academia Press. 39-66.
- Campbell-Kibler, Kathryn. 2012. The implicit association test and sociolinguistic meaning. *Lingua: International review of general linguistics* 122. 753-763.
- Connelly, Roxanne & Vernon Gayle & Paul Lambert. 2016. A review of occupation-based social classifications for social survey research. *Methodological innovations* 9. 1-14.
- Cooper, Robert & Joshua Fishman. 1974. The study of language attitudes. *International journal of the sociology of language* 3. Berlin: Mouton de Gruyter. 5-19.
- Cornips, Leonie. 2005. Het Surinaams-Nederlands in Nederland. *Wereldnederlands. Oude en jonge variëteiten van het Nederlands*. Den Haag: SDU. 131-147.
- Crook, Tim. 1999. *Radio drama: Theory and practice*. London: Routledge.
- Crystal, David. 2006. *Language and the internet*. Cambridge: Cambridge University press.
- Culpeper, Jonathan. 2001. *Language and characterisation: People in plays and other texts*. Harlow: Pearson.
- Daan, Jo & Kas Leon Deprez & Jan Stroop & Roeland van Hout. 1985. *Onze veranderende taal*. Antwerpen: Spectrum.
- Day, Richard. 1980. The development of linguistic attitudes and preferences. *TESOL Quarterly* 14. 27-37.
- Day, Richard. 1982. Children's attitudes toward language. *Attitudes towards language variation: Social and applied context*. 116-131.
- De Caluwe, Johan. 2002. Tien stellingen over functie en status van tussentaal in Vlaanderen. *Taalvariatie en taalbeleid. Bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen*. Antwerpen: Garant. 57-67.
- De Caluwe, Johan. 2004. Conflicting language conceptions within the Dutch speaking part of Belgium. *Trans: Internet-zeitschrift Fur Kulturwissenschaften* 15. 53-58.
- De Caluwe, Johan. 2009. Tussentaal wordt omgangstaal in Vlaanderen. *Nederlandse Taalkunde* 14. 8-25.

- De Caluwe, Johan. 2012. Dutch in Belgium. Facing multilingualism in a context of regional monolingualism and standard language ideology. *Multilingualism and Diversity Management*. Amsterdam: Benjamins. 259-282.
- De Caluwe, Johan & Evelien Van Renterghem. 2011. Regiolectisering en de opkomst van tussentaal in Vlaanderen. *Taal en tongval: Tijdschrift voor taalvariatie* 63. 61-77.
- De Decker, Benny & Reinhild Vandekerckhove. 2012. De mythe van dialectrevival. *La langue mise en contexte: essais en l'honneur d'Alex Vanneste*. Maastricht: Shaker.
- De Valck, Katrien. 2007. Het Belgische taalconflict in de rand rond Brussel: De taalattitudes van tweetalige jongeren. *Taal en tongval: tijdschrift voor taalvariatie* 59(1).
- De Vogelaer, Gunther & Jolien Toye. 2017. Acquiring attitudes towards varieties of Dutch: A quantitative perspective. *Acquiring Sociolinguistic Variation*. Amsterdam: Benjamins. 117-154.
- De Vries, Jan Willem & Roland Willems & Peter Burger. 2003. *Het verhaal van een taal: negen eeuwen Nederlands*. Amsterdam: Prometheus.
- Delarue, Steven. 2014. Contrasterende (standaard)taalideologieën bij Vlaamse leerkrachten: een Gentse casestudy. *Handelingen: Koninklijke Zuidnederlandse maatschappij voor taal- en letterkunde en geschiedenis* 67. 219-48.
- Deprez, Kas. 1984. Why do Antwerpians consider Netherlandic language varieties as "cultured", "pleasant", beautiful', "rich"? *Sociolinguistics in the Low Countries*. Amsterdam: Benjamins. 237-285.
- Deprez, Kas & Georges De Schutter. 1980. Honderd Antwerpenaars en honderd Rotterdammers over dertien Nederlandse taalvariëteiten. Een attitude-onderzoek. *Leuvense bijdragen: tijdschrift voor Germaanse filologie*. Leuven: Peeters. 167-256.
- Deprez, Kas & Georges De Schutter & Rudi De Remiens. 1983. Stadsantwerps vs plattelandsantwerps vs AN. Een tweede attitude-onderzoek in Antwerpen. *Taal en tongval: tijdschrift voor taalvariatie* 35. 25-49; 117-142.
- Dobrow, Julia R. & Calvin L. Gidney. 1998. The good, the bad, and the foreign: The use of dialect in children's animated television. *The annals of the American academy of political and social science* 557. 105-119.
- Dragojevic, Marko & Dana Mastro & Howard Giles & Alexander Sink. 2016. Silencing nonstandard speakers: A content analysis of accent portrayals on American primetime television. *Language in society* 43. 56-85.
- Dusauchoit, Chris & Paul Jambers. 18/11/2011. Reyers Laat, VRT-televisie. <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/videozone/archief/programmas/Reyers%2Blaat/2.18735/2.18736/1.1157007?playlist=7.39638> (30/05/2018)
- Erwin, Phil. 2001. *Attitudes and persuasion*. Hove: Psychology Press.
- Field, Andy & Jeremy Miles & Zoë Field. 2013. *Discovering statistics using R*. Los Angeles: Sage.
- Floccia, Caroline & Joseph Butler & Frederique Girard & Jeremy Goslin. 2009. Categorization of regional and foreign accent in 5- to 7-year-old British children. *International journal of behavioral development* 33. 366-375.
- Ganzeboom, Harry & Paul De Graaf & Donald Treiman. 1992. A Standard International Socio-Economic Index of Occupational Status. *Social science research* 21. 1-56.
- Garrett, Peter. 2005. Attitude measurements. *Sociolinguistics: An international handbook of the science of language and society, Soziolinguistik: Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft*. Berlin: de Gruyter. 1251-1260.

- Garrett, Peter. 2010. *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Geeraerts, Dirk. 1999. Hoe gans het volk is de taal? De Vlaamse taalkloof. *Over taal* 38. 30–34.
- Geeraerts, Dirk & An Penne & Veerle Vanswegenoven. 2000. Thuis-taal en familie-taal: taalgebruik in Vlaamse soaps. *Met taal om de tuin geleid*. Antwerpen: UIA. 161-170.
- Geeraerts, Dirk & Hans Van de Velde. 2013. Supra-regional characteristics of colloquial Dutch. *Language and Space: Dutch*. 532-556.
- Geerts, Guido & Johan Nootens & Jef Van den Broeck. 1980. Opinions van Vlamingen over dialect en standaardtaal. *Sociolinguïstische studies 1: Bijdragen uit het Nederlandse taalgebied*. Groningen: Wolters Noordhoff. 233–256.
- Giles, Howard & Miles Hewstone & Ellen Ryan. 1988. The measurement of language attitudes. *Sociolinguistics: An international handbook of the science of language and society, Soziolinguistik: Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft*. Berlin: de Gruyter. 1068-1081.
- Grondelaers, Stefan & Chloé Lybaert. 2017. Bepaalt wat we denken en voelen over taal ook wat we doen in taal? Percepties, attitudes, evaluaties, en hun omkaderende ideologieën in het Belgisch-Nederlands. *De vele gezichten van het Nederlands in Vlaanderen: een inleiding tot de variatietaalkunde*. Leuven: Acco.
- Goossen, Pol. 28/11/2009. Volt, VRT-televisie. <https://taal.vrt.be/standaardtaal-tegenover-tussentaal> (13/05/2018)
- Grondelaers, Stefan. 2013. Attitude measurements in the Low Countries. *Language and space: An international handbook of linguistic variation. Volume 3, Dutch*. Berlin: De Gruyter Mouton. 586–602.
- Grondelaers, Stefan & Dirk Speelman. 2013. *Can Speaker Evaluation Return Private Attitudes towards Stigmatised Varieties? Evidence from Emergent Standardisation in Belgian Dutch*. Oslo: Novus Press.
- Grondelaers, Stefan & Dirk Speelman. 2015. A quantitative analysis of qualitative free response data. *Change of paradigms – new paradoxes*. Berlin: De Gruyter.
- Grondelaers, Stefan & Paul van Gent & Chloé Lybaert & Dirk Speelman. 2017. *VRT-Dutch is (not) dead (yet): On the omnipotence of zombie standards*. Lezing gehouden op *Sociolinguistics Circle* 31 maart 2017, Universiteit Tilburg.
- Grondelaers, Stefan & Roeland van Hout. 2010. Do speech evaluation scales in a speaker evaluation experiment trigger conscious or unconscious attitudes? *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics*.
- Grondelaers, Stefan & Roeland van Hout. 2011. The standard language situation in the Low Countries: Top-down and bottom-up variations on a diaglossic theme. *Journal of Germanic Linguistics* 23. 199–243.
- Grondelaers, Stefan & Roeland van Hout & Mieke Steegs. 2010. Evaluating regional accent variation in Standard Dutch. *Journal of language and social psychology* 29. 101–116.
- Hendrickx, Ruud. 2012. *Taalcharter 2012*. <https://taal.vrt.be/taalcharter-2012>
- Hornikx, Jos & Frank van Meurs & Marianne Starren. 2005. Welke associaties roepen vreemde talen in reclame op? *Toegepaste taalwetenschap in artikelen* 74. 71–80.
- Impe, Leen & Dirk Speelman. 2008. Vlamingen en hun (tussen)taal. Een attitudeel mixed guise-onderzoek. *Handelingen van de koninklijke maatschappij voor taal- en letterkunde en geschiedenis*, 16. 109-128.
- Jaspers, Jürgen. 2001. Het Vlaamse stigma: over tussentaal en normativiteit. *Taal en tongval: Tijdschrift voor taalvariatie* 53(2). 129-153.

- Jaspers, Jürgen. 2012. *Wat is tussentaal?* [http://www.taalcanon.nl/vragen/tussentaal/\(11/04/2018\)](http://www.taalcanon.nl/vragen/tussentaal/(11/04/2018))
- Jaspers, Jürgen & Sarah Van Hoof. 2012. Hyperstandaardisering. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 128. 97–125.
- Jaspers, Jürgen & Sarah Van Hoof. 2013. Hyperstandardisation in Flanders. *Pragmatics. Quarterly publication of the international pragmatics association* 23. 331–59.
- Jaspers, Jürgen & Sarah Van Hoof. 2015. Ceci n'est pas une tussentaal: Evoking standard and vernacular language through mixed Dutch in Flemish telecinematic discourse. *Journal of Germanic Linguistics* 27(1). 1–44.
- Joos, Ruth. 31/10/2011. Taal overboord? *De Standaard*. <http://www.standaard.be/cnt/ce3hmads> (30/05/2018)
- Kelly-Holmes, Helen. 2000. Bier, parfum, kaas: Language fetish in European advertising. *European journal of cultural studies* 3. 67–82.
- Kinzler, Katherine D. & Jasmine M. Dejesus. 2013. Northern = Smart and Southern = Nice: The development of accent attitudes in the United States. *Quarterly journal of experimental psychology*, 66. 1146–1158.
- Knops, Uus. 1977. Cognitieve en evaluatieve reacties met betrekking tot regionale standaardvariëteiten. Een vergelijking tussen Vlamingen en Nederlanders. *Taal en tongval: tijdschrift voor taalvariatie* 36. 25-49; 117-142.
- Knops, Uus. 1987. *Andermans en eigen taal: Een inleiding in de sociale psychologie van taal*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Kristiansen, Gitte. 2001. Social and linguistic stereotyping: A cognitive approach to accents. *Estudios Ingleses de La Universidad Complutense*. 129-145.
- Kristiansen, Gitte. 2010. Lectal acquisition and linguistic stereotype. *Advances in Cognitive Sociolinguistics*. Berlin: Walter de Gruyter. 225-264.
- Kristiansen, Tore. 2009. The macro-level social meanings of late-modern Danish accents. *Acta linguistica Hafniensia* 41. 167–92.
- Labov, William. 1964. Stages in the acquisition of standard English. *Social dialects and language learning*. Champaign: National council of teachers of English. 77–104.
- Lambert, Wallace & Richard Hodgson & Robert Gardner & Steven Fillenbaum. 1960. Evaluational reactions to spoken languages. *Journal of abnormal and social psychology* 60. 44–51.
- Lippi-Green, Rosina. 1997. Teaching children to discriminate. What we learn from the Big Bad Wolf. *English with an accent: Language, ideology and discrimination in the United States*. Londen & New York: Routledge.
- Lybaert, Chloé. 2014. Perceptie van tussentaal in het gesproken Nederlands in Vlaanderen: een experimentele benadering van saillantie. *Nederlandse Taalkunde* 19. 185–219.
- Lybaert, Chloé. 2017. A direct discourse-based approach to the study of language attitudes: The case of tussentaal in Flanders. *Language Sciences* 59. 93–116.
- Marzo, Stefania. 2016. Exploring the social meaning of Contemporary Urban Vernaculars: Perceptions and attitudes about Citétaal in Flanders. *International journal of bilingualism* 20. 501–521.
- McKenzie, Robert. 2010. *The social psychology of English as a global language: Attitudes, awareness and identity in the Japanese context*. Dordrecht: Springer Netherlands.
- Oakes, Penelope & Alexander Haslam & John Turner. 1994. *Stereotyping and social reality*. Oxford: Blackwell.
- Piller, Ingrid. 2003. Advertising as a site of language contact. *Annual review of applied linguistics* 23. 170–183.

- Plevoets, Koen. 2009. Verkavelingsvlaams als de voertaal van de verburgerlijking van Vlaanderen. *Studies van de BKL* 4.
- Plevoets, Koen & Dirk Speelman & Dirk Geeraerts. 2007. A corpus-based study of modern colloquial 'Flemish'. *Germanic language histories 'from below' (1700-2000)*. Berlijn: De Gruyter. 179-88.
- Propp, Vladimir. 1997. *De morfologie van het toversprookje: Vormleer van een genre [vertaling door Max Louwerse]*. Utrecht: Spectrum.
- R Core Team. 2014. R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing, Vienna.
- Rosenthal, Marilyn. 1974. The magic boxes: Pre-school children's attitudes toward black and standard English. *The Florida FL Reporter* 12. 55-62, 92-93.
- Smedts, Soukje. 10/09/2016. Waarom Antwerpenaren zo'n groot bakkes hebben. Haven voor arrogantie. *DeMorgen*. <https://www.demorgen.be/binnenland/waarom-antwerpenaren-zo-n-groot-bakkes-hebben-b05cc3bd/> (25/06/2018).
- Speelman, Dirk & Adriaan Spruyt & Leen Impe & Dirk Geeraerts. 2013. Language attitudes revisited: Auditory affective priming. *Journal of pragmatics: An interdisciplinary journal of language studies* 52(C). 83-92.
- Stamou, Anastasia G. 2014. A literature review on the mediation of sociolinguistic style in television and cinematic fiction: Sustaining the ideology of authenticity. *Language and literature* 23. 118-140.
- Stickens, Kevin. 14/02/2016. Arrogant in Antwerpen. *Whatmatters. Wat mannen boeit*. <http://whatmatters.be/2016/02/14/arrogant-in-antwerpen/> (25/06/2018).
- Taavitsainen, Irma & Gunnel Melchers. 1999. Writing in nonstandard English: Introduction. *Writing in nonstandard English*. Amsterdam: Benjamins. 1-26.
- Taeldeman, Johan. 1992. Welk Nederlands voor Vlamingen? *Nederlands van nu* 20(2). 33-51.
- Tagliamonte, Sali. 2012. *Variationist sociolinguistics: Change, observation, interpretation*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Tajfel, Henri. 1981. Social stereotypes and social groups. *Intergroup Behaviour*. Oxford: Blackwell. 144-167.
- Thurstone, Louis. 1931. The measurement of social attitudes. *The journal of abnormal and social psychology* 26. 249-269.
- Vancompernelle, Hélène. 2012. *Normgevoeligheid: attitude van Vlaamse jongeren ten aanzien van het Standaardnederlands, de tussentaal en het dialect*. Gent: Academia Press.
- Vandekerckhove, Reinhild. 2009. Dialect loss and dialect vitality in Flanders. *International Journal of the Sociology of Language*. 73-97.
- Vandekerckhove, Reinhild & Judith Nobels. 2010. Code eclecticism: Linguistic variation and code alternation in the chat language of Flemish teenagers. *Journal of Sociolinguistics* 14. 657-677.
- Vandekerckhove, Reinhild & Pol Cuvelier. 2007. The perception of exclusion and proximity through the use of Standard Dutch, "tussentaal" and dialect in Flanders. *Multilingualism and Exclusion, Policy, Practice and Prospects*. Pretoria: Van Schaik Publishers. 241-56.
- Vandermeeren, Sonja. 2005. Research on language attitudes. *Sociolinguistics: An international handbook of the science of language and society, Soziolinguistik: Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft*. Berlin: de Gruyter. 1318-1332.

- van Bezooijen, Renée. 2004. Dialectattitudes in Vlaanderen en Nederland. *Taeldeman, man van de taal, schatbewaarder van de taal*. Gent: Academia Press. 777-788.
- van Bork, Gé & Delabastita Dirk, Piet Verkuijsse, George Vis. 2012. *Antagonist*. Algemeen letterkundig lexicon. http://www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_02662.php?q=protagonist#hl1 (14/05/2018)
- van Bork, Gé & Delabastita Dirk, Piet Verkuijsse, George Vis. 2012. *Protagonist*. Algemeen letterkundig lexicon. http://www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_00728.php?q=antagonist#hl1 (14/05/2018)
- Van der Jonckheyd, Eline. 2016. *When accessibility becomes storytelling: From audio description to audio drama*. Universiteit van Antwerpen. Niet gepubliceerde masterproef.
- Van der Wal, Marijke. 1992. *Geschiedenis van het Nederlands*. Utrecht: Spectrum.
- Van Gijssel, Sofie & Dirk Speelman & Dirk Geeraerts. 2008. Style shifting in commercials. *Journal of Pragmatics: An Interdisciplinary Journal of Language Studies* 40(2). 205-226.
- Van Hoof, Sarah. 2015. *Feiten en fictie. Een sociolinguïstische analyse van het taalgebruik in fictiereeksen op de Vlaamse openbare omroep*. Gent: Academia Press.
- van Hout, Roeland & Uus Knops. 1988. *Language attitudes in the Dutch language area*. Dordrecht: Foris.
- Van Lancker, Inge. 2016. Standardizing and destandardizing practices at a Flemish secondary school: A sociolinguistic ethnographic perspective on Flemish pupils' speech practices. *Taal En Tongval: Variation in the Low Countries* 68. 173-200.
- Van Rijckeghem, Marte. 2017. *Taalgebruik en taalperceptie op Ketnet. Een onderzoek naar de taalnorm, het taalgevoel en de taalwerkelijkheid*. Universiteit van Gent. Niet gepubliceerde masterproef.
- Verslag plenaire vergadering. Actuele vraag over het beleid van de VRT inzake het gebruik van het Standaardnederlands en eventuele variaties ervan. 26/10/2011. <https://www.vlaamsparlement.be/plenaire-vergaderingen/644852/verslag/646808> (30/05/2018)
- VRTtaal. 9/11/2016. *Taaldag 2011 – Ruud Hendrickx*. <https://www.youtube.com/watch?v=F667tyd4HMA&t=588s&index=7&list=PLWo5e1EpSP1CwUt8jYcm5fqQ-2L-G6Li5> (30/05/2018)
- Willemys, Roeland. 2003. Dutch. *Germanic standardizations: Past to present*. Amsterdam: Benjamins, 93-125.
- Willemys, Roeland. 2005. Verkavelingsbrabants. Werkt het integratiemodel ook voor tussentalen? *Neerlandica extra muros* 43. 27-40.

Bijlagen

Geluidsfragmenten: <https://tinyurl.com/Geluidsfragmenten>

Experiment: <https://tinyurl.com/ExperimentCathoJacobs>

R-script regressieanalyse: <https://tinyurl.com/RScriptRegressieanalyse>

Samenvatting

In de Vlaamse media is er al heel wat inkt gevloeid over welke taalvariëteiten, zoals standaardtaal of West-Vlaams, acceptabel zijn in de media. Wat in die discussie echter minder aan bod komt, is de vraag welke variëteiten geschikt zijn voor kinderfilms en -programma's. Een van de bedenkingen over taalvariatie in zulke media is dat er opgepast moet worden met het blootstellen van kinderen aan stereotypische kenmerken die geassocieerd worden met taalvariëteiten. Zo kunnen bijvoorbeeld West-Vlaamse personages stereotypisch als onbeschaafd gekarakteriseerd worden. Daarbij beargumenteren Lippi-Green (1997) en Hendrickx (in Van Rijckeghem 2017) dat die blootstelling kinderen kan leren om sociale groepen, zoals West-Vlamingen, te associëren met bepaalde eigenschappen, zoals onbeschaafdheid, en dat zo die media kinderen leren discrimineren.

Tegen die achtergrond heeft deze masterproef gepoogd een antwoord te formuleren op de vraag of die media kinderen wel degelijk die associaties leren door na te gaan of het doelpubliek die associaties ook effectief gewaarwordt. Als eerste stap is er onderzocht welke sociale betekenissen afgeleid kunnen worden uit de taalvariatie in de luisterverhalen *Heerlijke Hoorspelen*. Aan de hand van een inventaris van 207 personages is er nagegaan welke prominente associaties er naar voren komen tussen de taalvariëteiten en de personagekenmerken. Dat onderzoek kan gelden als een societaal treatmentonderzoek, aangezien er effectief taalgebruik geanalyseerd wordt. Als tweede stap is er een experiment uitgevoerd bij 54 kinderen van het vierde leerjaar, waarbij ze zes korte fragmenten uit de luisterverhalen aangeboden kregen die elk gesproken zijn in een andere variëteit. Bij dat experiment is er enerzijds nagegaan of de kinderen de variëteiten geografisch kunnen situeren. Anderzijds is er onderzocht of de kinderen zich bewust zijn van de stereotypische associaties van de taalvariëteiten door een indirecte variant van een *free response*-experiment uit te voeren alsook een variant van een *matched guise*-experiment. In een *free response*-experiment (Grondelaers en van Hout 2010) moeten de respondenten adjectieven die bij hen opkomen opschrijven wanneer ze bepaalde taallabels lezen, zoals West-Vlaams. De huidige masterproef heeft gepoogd die methode te innoveren door te verbergen dat het onderzoek over taal gaat en zo te peilen naar indirecte evaluaties. Zo moesten de respondenten niet de taal van de spreker evalueren maar de persoonlijkheid. In het *matched guise*-experiment moesten de respondenten ook de persoonlijkheid van de spreker beoordelen maar nu aan de hand van Likertschalen die peilen naar prestige en solidariteit. Ook hier is er gepoogd die methode te innoveren door de algemeen aanvaarde vereisten van die methode uit te dagen. Zo zijn de sprekerskenmerken en de inhoud van de fragmenten niet constant gehouden.

Uit de resultaten blijkt dat de luisterverhalen kinderen wel degelijk blootstellen aan stereotypische associaties. Of kinderen die associaties ook gewaarworden kan echter niet eenduidig geconcludeerd worden. Hoewel de resultaten suggereren dat de kinderen de variëteiten slechts beperkt associëren met de stereotypische eigenschappen, kan die conclusie niet hard gemaakt worden omwille van methodologische problemen bij de innovaties van het *free response*- en *matched guise*-experiment. Toch heeft het onderzoek een eerste aanzet gegeven om het effectieve effect van de taalvariatie in media gericht op kinderen te meten.